

ПЕРСПЕКТИВНІ
ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Херсонський державний університет
Факультет біології, географії та екології
ГО «Українська природоохоронна група»

ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

УДК 502.4(477.72)

П27

DOI 10.32782/978-966-992-049-2/1-166

Рекомендовано до друку Вченою радою
Херсонського державного університету
Міністерства освіти і науки України
(протокол № 5 від 27.12.2018 р.)

Рецензенти:

доктор біологічних наук, професор Людмила Григорівна Любінська
доктор біологічних наук, професор Ігор Володимирович Наконечний

Дослідження та видання монографії було здійснено за кошти держ-
бюджетних тем кафедри ботаніки Херсонського державного університету
(2016–2018 рр.)

П27 Мойсієнко І. І., Ходосовцев О. Є., Пилипенко І. О., Бойко М. Ф., Мальчи-
кова Д. С., Клименко В. М., Пономарьова А. А., Захарова М. Я., Дармос-
тук В. В. Перспективні заповідні об'єкти Херсонської області. Херсон:
Видавничий Дім «Гельветика», 2020. 166 с. DOI: 10.32782/978-966-992-049-
2/1-166

Moysiyenko I. I., Khodosovtsev A. Ye., Pylypenko I. O., Boiko M. F., Malchy-
kova D. S., Klymenko V. M., Ponomarova A. A., Darmostuk V. V., Zaha-
rova M. Ya. Perspective nature protected objects of Kherson region. Kherson :
Helvetica, 2020. 166 p. DOI: 10.32782/978-966-992-049-2/1-166

ISBN 978-966-992-049-2

У книзі наводяться відомості про цінні куточки природи Херсонщини, для збереження яких необхідно здійснити їх заповідання. Загалом у Херсонській області пропонується створити 125 нових об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі 3 регіональні ландшафтні парки, 71 заказник та 51 пам'ятку природи. Для кожного об'єкта наводиться короткий опис, орієнтовна площа, фотографічний та картографічний матеріал. Майже усі з них потребують створення наукових обґрунтувань, за винятком лише деяких. Книга розрахована на науковців, працівників Міністерства екології та енергетики, Департаменту екології ОДА, органів місцевого самоврядування, науковців, студентів та викладачів, вчителів, учнів та всіх небайдужих до збереження дикої природи громадян.

The information about perspective protected areas and objects in Kherson region are presented. In general, the monograph includes short review of 125 projected units with data of proposed name, area, location, description, main references, map and illustrations for each. Among them 3 projected regional landscape parks, 71 natural reserves and 51 natural monuments which need to scientific background. The book is aimed at local governments, employees of the Ministry of Ecology and Energy, ecologists, environmentologists, students and teachers and all who are indifferent to the conservation of the wildlife in Ukraine.

УДК 502.4(477.72)

ISBN 978-966-992-049-2

© Мойсієнко І. І., Ходосовцев О. Є., Пилипенко І. О.,
Бойко М. Ф., Мальчикова Д. С., Клименко В. М.,
Пономарьова А. А., Захарова М. Я., Дармостук В. В., 2020

ЗМІСТ

4	ПЕРЕДМОВА
8	ІСТОРІЯ ЗАПОВІДАННЯ НА ХЕРСОНЩИНІ
23	ПЕРСПЕКТИВНІ ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
24	РЕГІОНАЛЬНІ ЛАНДШАФТНІ ПАРКИ
30	ЗАКАЗНИКИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ
30	Ландшафтні заказники загальнодержавного значення
48	Ботанічні заказники загальнодержавного значення
55	ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
55	Ландшафтні заказники місцевого значення
76	Ботанічні заказники місцевого значення
98	ГІДРОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ
99	ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ
100	ОРНІТОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ
101	ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
101	Геологічні пам'ятки природи місцевого значення
102	Ландшафтні пам'ятки природи місцевого значення
103	Комплексні пам'ятки природи місцевого значення
104	Ботанічні пам'ятки природи місцевого значення
120	Кургани
152	ЗАКЛЮЧЕННЯ
153	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
164	ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК ПРОЄКТОВАНИХ ОБ'ЄКТІВ ПЗФ

ПЕРЕДМОВА

Збереження дикої природи є пріоритетним завданням розвитку людства, адже від підтримання життя на Землі залежить і наше власне існування. Це надзвичайно актуально для регіонів, дуже змінених діяльністю людини. Якщо подивитися на карту антропогенної трансформації в Екологічному атласі України (2009), то помітно, що Херсонщина є найбільш синантропізованою серед усіх областей у нашій країні. Особливо постраждали степові ландшафти, в основному внаслідок розорювання. Цьому сприяло, з одного боку, багатство степових ґрунтів – чорноземів, а з іншого боку – унікальна доступність та легкість їх освоєння через рівнинність степових ландшафтів, відсутність перезволожених або порослих лісом ділянок. Для освоєння природних ресурсів степів не потрібно ніяких спеціальних підготовчих дій. Їх можна було відразу розорювати під посадку сільськогосподарських культур, тому всі придатні для оранки ділянки на Херсонщині з багатими ґрунтами в минулому були розорані. Проте і нині ми констатуємо посилення антропогенного тиску на залишки природних степових екосистем. Сьогодні він здається навіть більшим, ніж у часи УРСР. В останні десяти-

річчя радянської доби відбулася стабілізація антропогенної активності, і наступ на природні екосистеми був незначний. Натомість інтенсивні зміни, що мають місце сьогодні в Україні, часто відбуваються за рахунок природних екосистем. Враховуючи те, наскільки мало залишилось природних ділянок, додатковий антропогенний тиск може стати руйнівним.

Метою цієї книги є створення переліку територій для найшвидшого резервування і подальшого заповідання в Херсонській області, а також інформування якомога ширшого кола людей: від фахівців до аматорів, від чиновників до громадських діячів щодо збереження останніх залишків дикої природи Херсонщини. У зв'язку із трансформаціями, які відбуваються, в Україні постають нові виклики і для збереження довкілля. Так, загалом позитивний процес децентралізації спричинює те, що землі запасу передаються в розпорядження громад. Саме на землях запасу зосереджені значні масиви зі збереженими екосистемами. В умовах, коли просторовий ресурс земель сільськогосподарського призначення вичерпаний, під приватизацію або довгострокову оренду йдуть землі запасу, а це балки, поди, піски тощо,

вкриті природними степами та луками. Після приватизації нерідко вони розорюються. На жаль, відбуваються випадки самовільного розорювання природних територій (експерти EOS Crop Monitoring стверджують, що у 2019 р. майже 10% ріллі в Україні є нелегальними, вони принесли їх користувачам 88,5 млрд. грн. прибутку). Агрохолдинги та фермерські господарства отримали пристойні прибутки та озброїлися потужною сільськогосподарською технікою, яка здатна розорати будь-яку цілину. Склалася парадоксальна ситуація, коли за отримані від експлуатації земельних ресурсів кошти виробники сільськогосподарської продукції ліквідують останні шматочки Степу. Цьому потурає криза та видозміна тваринництва, через що наразі бездумно розорюються пасовища. Проте не лише оранка знищує степ. Упродовж двох десятиріч у земельній сфері чиновники створили грандіозну смуту і хаос. Завдяки корупції і продажності чиновників у багатьох місцях України землі прибережних захисних смуг розпайовані і приватизовані до урізу води. У приморських ландшафтах триває активна забудова цілинних ділянок дикої природи пансіонатами та маєтками. І тут варто нагадати, що приморська природа – це завжди лише вузька смуга унікальних ландшафтів вздовж берега, які можна втратити назавжди. Такий масований наступ на дику природу

був би неможливим в умовах високої природоохоронної освіченості населення. Однак як господарі, так і користувачі земельних ділянок зазвичай не розуміють, що степи, луки, піски, плавні тощо треба зберігати або використовувати їх не руйнуючи.

Саме тому в умовах дуже сильного антропогенного тиску зростає значення природно-заповідних ділянок. Формування мережі природно-заповідних територій є важливим заходом стратегічного планування розвитку території країни та повинно узгоджуватися з потребами економічного та соціального розвитку країни. Створення нових територій природно-заповідного фонду закладено в Цілі сталого розвитку (United..., 1992), індикатори яких для України передбачають потроєння площі заповідних територій до 2030 року. Минулого року така норма була закріплена Указом Президента № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Відповідно до вимог Державної стратегії регіонального розвитку (Постанова Кабінету Міністрів України № 385 від 6 серпня 2014 року), на території України з 2014 року до 2017 року мають функціонувати об'єкти природно-заповідного фонду площею 6 733 000 га, а у 2021 році – 9 095 000 га. Частка заповідних територій повинна становити на 1 січня 2017 року 11%, а на початок січня 2021 року – 15% від площі держави. Для Херсонщини

приріст заповідання повинен становити від 224 800 га (7,9%) у 2013 році, 372 800 (13,1%) у 2017 році, до 509 500 га (17,9%) у 2021 році.

Для виконання стратегічних задач розвитку Херсонщини та запобігання приватизації чи господарського освоєння територій, на яких збереглися цінні природні екосистеми з рідкісними видами рослин та тварин, авторами цього видання у 2017 році був підготовлений та переданий в Департамент екології Херсонської обласної державної адміністрації перелік перспективних для заповідання об'єктів. Ми сподіваємося, що вихід книги у світ буде ще одним поштовхом для того, щоб список об'єктів, зарезервованих для наступного заповідання, був затверджений рішенням Херсонської обласної ради. У книзі зібрано не тільки перспективні напрацювання авторів протягом останніх 35 років у галузі заповідної справи. Про деякі об'єкти ми почули від свідомих громадян, закоханих у рідний край. Зокрема, Юрій Архіпов та В'ячеслав Ролланд є ініціаторами та меценатами створення заказників у Каланчацькому районі. За їхньої ініціативи створюються два великі заказники «Карадай» та «Каланчацькі острови». Ще одним яскравим прикладом громадської активності задля збереження природних ландшафтів є позиція вчителів села Степне Нижньосірогозького району Оксани Комарницької та Наталії Москаленко, які разом з учнями

захищають від приватизації та розорювання степовий під «Гарбузи». Це єдине місце на Херсонщині, де зберігся рябчик малий та оселище багатьох інших рідкісних видів рослин. Наразі триває робота по заповіданню поду. Кілька років тому ми раділи за Ярослава Хоменка, учня Каховської школи № 2, який відстоював створення ландшафтного заказника «Балка Вали-Воли». Ініціатива щодо створення регіонального ландшафтного парку «Гаврилівський», куди потрапляють степові балки північної частини Херсонщини та палац Олександра Фальц-Фейна, була висунута Михайлом Бідним та підтримана Нововоронцовською районною радою. Суттєво прискорила розробку наукового обґрунтування першого регіонального ландшафтного парку «Гілея» на території Нижньодніпровських арен підтримка голови Херсонської обласної ради Владислава Мангера. Проте все це, як і низка інших починачань у сфері охорони природи, іноді вже навіть після офіційної згоди на їх створення від власників та первинних землекористувачів блокується на різних рівнях через екологічну несвідомість або корисливу зацікавленість деяких чиновників. Виходячи з цього ми і оприлюднюємо даний науковий доробок, щоб якомога більше мешканців Херсонщини завдяки цьому виданню дізналися про унікальність природи своєї малої Батьківщини та сприяли її збереженню.

Книга є результатом багаторічних досліджень біорізноманіття Херсонщини вченими Херсонського державного університету і включає основну інформацію про 125 перспективних об'єктів природно-заповідного фонду. Проте без публікацій наших колег та плідного обговорення заповідної Херсонщини ми б не змогли створити це видання. Ми безмежно вдячні колегам із Херсонського державного університету (Любов Гавриленко, Олексій Давидов, Поліна Дайнеко, Наталія Загороднюк, Ірина Луцкіна, Руслана Мельник, Ганна Наумович, Сергій Немцев, Катерина Орлова, Надія Павлова, Станіслав Семенюк), фахівцям Міністерства енергетики та екології України (Настя Драпалюк, Григорій Парчук), Біосферного заповідника Асканія-Нова імені Ф.Е. Фальц-Фейна (Віктор Гавриленко, Віктор Шаповал), Чорноморського біосферного заповідника (Зоя Селюніна, Галина Уманець, Юрій Москаленко), Національних природних парків «Олешківські піски» (Андрій Непрокін, Ольга Ложкіна, Євген Роман, Олена Садова), «Джарилгацький» (Наталія Шульга, Віталій Коваленко, Ірина Сабашенко, Антоніна Руденко), «Нижньодніпровський» (Олексій Чачібая), регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса» (Зеновій Петрович), Херсонського державного аграрно-економічного університету (Павло Бойко, Тетяна Бойко), Мелітопольського державного педагогічного інституту

імені Богдана Хмельницького (Анатолій Солоненко), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Ігор Костіков, Валерій Поліщук, Ірина Будзанівська, Вероніка Джаган, Олександр Сенчило, Віталій Коломійчук), Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАНУ (Яків Дідух, Дмитро Дубина, Анна Куземко, Денис Винокуров), Національного заповідника «Хортиця» (Андрій Лопушинський), Обласної інспекції з охорони пам'яток історії та культури (Денис Сікоза), ГО «Екологія, право, людина» (Петро Тестов), ГО Українська природоохоронна група (Олексій Василюк) за цінні поради під час роботи в польових умовах та плідних дискусій. Багатьом студентам Херсонського державного університету, які брали участь у дослідженнях (Вікторія Кириленко, Надія Скобель, Олена Плотник). Автори книги безмежно вдячні за допомогу під час проведення досліджень, обговоренні та наданні необхідних інформаційних джерел Юрію Архіпову (Каланчак), Михайлу Бідному (Нововоронцовка), Івонні Дембіч (Варшава, Польща), Ігору Йосипенку (Херсон), Миколі Кузьо (Новоолександрівка), Браяну Кунсу (Стокгольм, Швеція), Миколі Мартиненку (Херсон), Михайлу Підгайному (Херсон), Юрію Попутьку (Херсон), В'ячеславу Ролланду (Роздольне), Наталії Савченко (Херсон), Вікторії Сломінській (Херсон), Барбарі Суднік-Войциковській (Варшава, Польща), Габору Шрамко (Дебрецен, Угорщина).

ІСТОРІЯ ЗАПОВІДАННЯ НА ХЕРСОНЩИНІ

Багатство й унікальність природи Херсонщини визначається її розташуванням у межах степової зони в підзонах типчаково-ковилових степів та пустельних полиново-типчаково-ковилових степів, омиванням території водами Чорного й Азовського морів з акваторіями різних глибин та островами, косами, пляжами, наявністю величезного Каховського водосховища, річок Дніпра, Інгульця та їх приток, Нижньодніпровських плавнів, Олешківських пісків, відслонень гірських порід, зокрема вапняків різного геологічного віку, лісів, чагарникових заростей, засолених ділянок тощо.

Проте природа Херсонщини, особливо рослинний і тваринний світ, протягом майже двох останніх століть знаходиться під дуже сильним антропогенним тиском. На це давно, ще з кінця XIX – початку XX століття, звертали увагу такі дослідники природи, як Фрідріх Фальц-Фейн, Йозеф Пачоський (1923), Георгій Висоцький (1928), В'ячеслав Камінський (1923) та багато інших. Тому на території та акваторіях Херсонщини пропонувалися заходи зі збереження уцілілих природних ділянок.

Перший, «піонерний» етап природоохоронної діяльності розпочався завдяки клопіткій праці Фрідріха Фальц-Фейна – засновника першої заповідної території, відомого сьогодні всьому світові унікального степового заповідника. Свою діяльність він розпочав ще під час навчання в Херсонській гімназії, спорудивши в 1884 році вольєр для птахів, з якого почала утворюватися колекція птахів Асканійського заповідника. Перша спроба організації заповідника 1888 року була невдалою, оскільки ділянка для заповідання була закладена на місці колишнього чумацького шляху. У 1898 році він відвів у межах своїх володінь цілину степову ділянку («захисна ділянка») єдиного в Європі залишку ксеротичного варіанта типових (еталонних) типчаково-ковилових степів, яка тепер носить назву «Стара», площею 520 га. Заповідник був офіційно створений після підписання декрету від 1 квітня 1919 року «Про оголошення колишнього маєтку Фальц-Фейна «Асканія-Нова» народним заповідником». У постреволюційні часи заповідник тривалий час носив назву «Чаплі» задля спроби стерти із свідомості радянських людей німецьку (ангальт-кетенську) назву «Асканія-

Нова». Першими дослідниками заповідного об'єкта були Фрідріх Фальц-Фейн та Йозеф Пачоський (Пачоский, 1923; Фальц-Фейн В., 1997 та ін.). Нині заповідний степ площею 11 054 га є природним ядром всесвітньо відомої степової перлини – нинішнього Біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф.Е. Фальц-Фейна, створеного у 1983 році. Цей степовий масив складається з Великого Чапельського поду (2360 га) та рівнинних ділянок – «Північної» (2106 га) та «Південної» (6588 га), яку складають дві частини («Стара» та «Успенівка»). Крім заповідної зони, яка представлена заповідним степом, виділено ще дві зони: буферна – 6909 га, до складу якої входять: державний дендрологічний парк «Асканія-Нова», площею 196,6 га; зоологічний парк «Асканія-Нова», площею 61,6 га; зона антропогенних ландшафтів, площею 15 344,6 га (Гавриленко, 1998; Природно-заповідний фонд..., 1999; Бойко, Чорний, 2001 та ін.).

Постреволюційний період природоохоронної діяльності і досліджень на Херсонщині (з 1919 по 1937 рік) характеризується розквітом заповідної справи, що відбувалося також і завдяки законодавчому підкріпленню – у 1927 році уряд України затвердив «Положення про заповідник», в якому були визначені задачі та структура цього типу природоохоронних об'єктів. Розширюються площі існуючих і створюються нові природоохоронні території.

У 1925 році для включення до складу «Асканії-Нова» були рекомен-

довані острови та коси Джарилгач, Чурюк, Тендра, а 1926 року на цих островах на основі рішення Наркомзему УРСР та на Ягорлицькому півострові були створені мисливські заказники. Через рік у 1927 році РНК УРСР прийняв Постанову «Про утворення надморських заповідників по берегах Чорного і Азовського морів». Ці цінні території, площею 32 тисячі га, склали основу для фактичного створення та функціонування теперішнього Чорноморського біосферного заповідника. Постановою ставилися завдання щодо збереження і охорони птахів на території заповідника, вивчення фауни птахів в інтересах народного господарства, збереження та вивчення природи узбережжя Чорного й Азовського морів та Сивашу. Важливим кроком у заповіданні була Постанова РНК УРСР 1928 року щодо створення «піщаних заповідників у пониззі Дніпра». Статус державного заповідника було надано такій території як Іванівський (Аджигольський) піщаний масив Голопристанського району Херсонської округи між селами Іванівка і Рибальче (нинішня Івано-Рибальчанська ділянка Чорноморського заповідника), площею 4500 га. Пізніше, у 1937 році до складу Чорноморського державного заповідника було включено ділянку «Волижин ліс», площею 184 га. Наступним кроком було створення у 1983 році (остаточно узаконено в 1993 році) Чорноморського біосферного заповідника шляхом об'єднання Чорноморського

державного заповідника, територія якого стала ядром заповідника, з Ягорлицьким державним орнітологічним заказником, територія якого була перетворена в буферну зону (Черняков, 2007). Загалом площа заповідника складає 89 129 га (у Херсонській області – 86 388 га, у Миколаївській – 2741 га), у т. ч. – заповідної зони – 70 509 га. Із суходільних ділянок до його складу входять Ягорлицький Кут, Потіївка, Солонозерна, Івано-Рибальчанська та Волижин ліс, з острівних ділянок – це острови Довгий, Орлів, Бабин, Смалений, Круглий, Сибірські, Єгипетські, Кінські, Потієвські, Нові, острів-коса Тендра та акваторії Тендрівської та Ягорлицької заток Чорного моря. У заповіднику охороняються гніздові й перелітні птахи та ділянки псамофітних степів, пустельних полиново-типчачово-ковилових степів і солончаків, лісових і чагарникових, лучних і прибережно-водних ценозів (Природно-..., 1992).

Окремі ділянки надморських заповідників, створених у 1927 році в Сиваші та Азовському морі, до кінця 1932 року знаходилися в складі заповідника «Асканія-Нова», у 1933 році стали самостійною природоохоронною установою, а з 1937 року – Азово-Сиваським заповідником, який 1957 року отримав статус Азово-Сиваського державного заповідно-мисливського господарства. До його складу увійшли острів Бірючий, острови в Сиваші – Куюк-Тук, Чурюк, Мартинячий та Китай, морська акваторія шириною 1,0 км

навколо острова Бірючий та однокілометрова зона в Сиваші навколо заповідних островів. З 1975 року всю територію Азово-Сиваського державного заповідно-мисливського господарства було включено до переліку водно-болотних угідь Рамсарської конвенції (1971), що мають міжнародне значення, з метою сприяння збереженню водно-болотних угідь через створення природних резерватів як місць оселення водоплавних птахів і забезпечення належного нагляду за ними. На базі цих територій у 1993 році було створено Азово-Сиваський національний природний парк, в якому охороняються прибережні райони Чорного й Азовського морів та Сиваша з численними островами та півостровами, з місцями масового гніздування птахів та відпочинку перелітних птахів, а також ковилових, пирійних та псамофітних ценозів (Природно-заповідний фонд..., 1999; Бойко, Чорний, 2001; Водно-болотні угіддя..., 2006 та ін.).

Після сплеску розбудови заповідних об'єктів на Херсонщині у 20–30-х роках ХХ століття, розвиток заповідної справи в регіоні зупинився на кілька десятиріч. Цей період занепаду заповідної справи (з 1938 по 1963 роки) негативно позначився як на природоохоронній діяльності Херсонського регіону, так і всієї України. Особливо негативні наслідки привнесла Постанова Ради Міністрів СРСР № 3192 від 29 серпня 1951 року «Про заповідники». У ній, зокрема, зазначалось:

«в ряді районів необґрунтовано розрослась мережа заповідників по охороні природи... Лісове господарство в державних заповідниках перебуває в незадовільному стані. Ліси в багатьох заповідниках захаращені та вражені шкідниками. Науково-дослідна робота в більшості державних заповідників провадиться у відриві від практичних інтересів народного господарства. Тематика наукових робіт часто носить надуманий та випадковий характер» (Заповідна справа..., 2003). Ця постанова не оминала і Херсонщину. На потреби колгоспів було відібрано 1000 га у Чорноморського заповідника, 200 га у Азово-Сиваського. Лише завдяки самовідданості заповідній справі співробітники заповідника Асканія-Нова не дали розорати цілинний плакорний степ.

Наступний період (1964–1985 роки) можна характеризувати як своєрідний ренесанс природоохоронної діяльності. Перші обережні спроби вчених вести розмови про створення заповідних об'єктів на Херсонщині розпочалися саме із середини 1960-х років після майже трьох десятиріч гонінь, переслідувань та заборон щодо розвитку заповідної справи. Причому спочатку під охорону було взято переважно штучно створені об'єкти, які потім було віднесено до категорії парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, метою яких, як відомо, є їх охорона та використання в природоохоронних, наукових, естетичних, виховних та оздоровчих цілях.

У 1964 році на Херсонщині було створено такі природоохоронні об'єкти: парк санаторію «Гопри» (площа 18 га), парк КСП «Південний» (площа 14 га) у селі Садове Голопристанського району, парк КСП «Паризька Комуна» (64 га) у Каланчацькому районі, дендропарк Каховського лісгоспзагу (15 га) у Каховці, парк у селі Хрещенівка (6 га) у Нововоронцовському районі, дендропарк Нижньодніпровської НДС (3 га) у місті Олешки, парк Скадовського будинку відпочинку (12 га), Ботанічний сад Херсонського державного університету (12,34 га) у місті Херсоні, парк Херсонського обласного ліцею (8 га), дендропарк Інституту землеробства Південного регіону (5,6 га) у місті Херсоні. У цьому ж році також було взято під охорону штучно створені лісові насадження «Архангельський ліс» (30 га) у Високопільському районі, «Летючі піски» (110 га) у Великоолександрівському районі. З 1972 року функціонує заповідний об'єкт «Голопристанський акацієвий ліс» (42 га) у Голопристанському районі. Всім їм було надано статус заповідного урочища. 1964 рік відзначився також взяттям під охорону відомого в Херсоні вікового «Дуба черешчатого» у тодішньому парку імені Леніна (нині Шевченківський парк).

У 1967 році обласне управління лісового господарства і лісозаготівель ініціювало перед виконкомом Херсонської обласної ради питання щодо надання статусу пам'яток природи місцевого значення

територіям островів Мартинячий, Китай та Куюк-Тук, які були пізніше передані під охорону Азово-Сиваському заповідно-мисливському господарству. Рішенням виконкому Херсонської обласної ради депутатів трудящих від 27 травня 1967 року № 242/10 території острова Джарилгач, площею 5541 га, надано статус пам'ятки природи місцевого значення, але пізніше рішенням Херсонської обласної ради депутатів трудящих від 2 березня 1972 року № 100/4 об'єкт було ліквідовано. Травневим рішенням також були взяті під охорону «Вікові платани» у місті Нова Каховка, «Урочище Березові колки» (1312 га) та «Урочище Буркути» (1293 га), яким також було надано статус пам'ятки природи. Старі дерева були одним з об'єктів, яким надавався природоохоронний пріоритет. Так, у 1970 році «Дуб на Інтенсивці» (Херсон), а у 1972 році «В'яз листуватий» біля магазину «Парус» (Херсон) отримали статус пам'ятки природи місцевого значення.

Важливою подією стало виділення у 1974 році Постановою Ради Міністрів УРСР під заповідання значних за площами залишків природних ділянок – заказників загальнодержавного значення: лісового заказника «Бакайський» (1420 га) у Білозерському, орнітологічного заказника «Ягорлицький» (30 300 га) у Голопристанському, ландшафтного заказника «Саги» (500 га) у Олешківському, ботанічного заказника «Джарилгацький» (300 га) у Скадовському районах. Рішенням Херсонського

облвиконкому у 1978 році створено заказники місцевого значення «Інгулець» (937 га) у Великоолександрівському та «Бакайський жолоб» (1680 га) у Білозерському районах.

Велику кількість заповідних об'єктів було затверджено рішенням Херсонського облвиконкому від 19 серпня 1983 року № 441/16, хоча частина з них була створена дещо раніше, але перезатверджена саме цим рішенням. Це такі заказники місцевого значення, як: лісовий заказник місцевого значення «Березові колки» (1312 га) у Голопристанському районі; ботанічний заказник «Інгулецький лиман» (50 га) біля сіл Садове та Микільське Білозерського району; ботанічні заказники «Хрестова Сага» (30 га) та «Шаби» (20 га) у Голопристанському районі; гідрологічні пам'ятки природи «Джерело Шилової балки» та «Козацьке джерело» у Бериславському районі; «Білозерські джерела» у Білозерському районі; геологічна пам'ятка природи «Федорівська печера» (0,5 га) у Білозерському районі; заповідні урочища місцевого значення «Агайманське» (25 га) в Іванівському районі; «Малокаховський бір» (177 га), Новодмитрівський ліс (23 га), «Недогірський ліс» (216 га) у Великоолександрівському районі; «Цюрупинський сосновий бір» (290 га), «Голопристанський акацієвий ліс» (42,0 га), «Старозбур'ївський акацієвий ліс» (14,0 га) у Голопристанському районі; «Стояни» (15,0 га) у Нововоронцовському районі; ботанічні пам'ятки «Вікові сосни»

та «Вікові дуби», «Бехтерський дубовий гай» (3 га), «Дуб черешчатий» (6 особин), «Дуб черешчатий (подвійний)», «Куртина дубів» (0,5 га), «Тополі» у Голопристанському районі; «Меморіальний дуб» у Новій Каховці; «Деревостій акації білої» (3 га), «Куртина вікових дубів» (0,1 га) в Олешківському районі; два «Дуби черешчаті» та «Віковий дуб» у Херсоні; зоологічні пам'ятки природи – Кринківське поселення бобрів (5 га) в Олешківському районі; Микільське поселення змій (4 га) та Понятівське поселення змій (4 га) у Білозерському районі; загальнозоологічні заказники «Асканійський» (17746 га) – буферна зона біосферного заповідника «Асканія-Нова»; «Бакайський жолоб» (1680,0 га) у Білозерському районі; «Корсунський» (3357 га) у Каховському районі.

У 1983 році заповідник «Асканія-Нова» і «Чорноморський» набули статус біосферних, а у 1985 році сесією Координаційної Ради ЮНЕСКО їм видано сертифікати на включення до світової мережі біосферних резерватів. Всього наприкінці цього періоду було виділено на теренах Херсонщини 64 заповідні об'єкти загальною площею 159 762,5 га, або 5,59% території області.

Новий етап у розвитку заповідної справи на Херсонщині розпочався із середини 1980-х років завдяки кропіткій праці професора Михайла Бойка, який переїхав до Херсона з Києва у 1979 році і розпочав свою роботу в Херсонському державному педагогічному інсти-

туті імені Н.К. Крупської (зараз Херсонський державний університет). У 1987 році кафедрою ботаніки, яку він очолював, було підняте питання щодо доцільності утворення заповідного об'єкта в торфо-болотній екосистемі «Кардашинське болото» на площі 626 га, яка не входить до території промислової розробки торфу, та розроблене наукове обґрунтування щодо створення ландшафтного заказника місцевого значення. У 1990-х роках, особливо у другій половині, під його керівництвом активно продовжувалися дослідження біорізноманіття Херсонщини, внаслідок яких до Держуправління екобезпеки (лист про отримання матеріалів від 10 листопада 1999 року № 08-1763) від громадського об'єднання «Херсон-Екоцентр» та кафедри ботаніки Херсонського державного університету направлені матеріали на створення ландшафтних заказників загальнодержавного значення «Олександрівський», «Станіславський», «Козаче-Лагерська арена», «Джарилгач», «Нижній Дніпро», ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Колодяжна», ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Миловська балка», ботанічних заказників загальнодержавного значення «Шилова балка», «Бобровий Кут», «Зелений Гай», «Федорівський», «Мергель», «Червоний маяк», ботанічних заказників місцевого значення «Софіївський», «Широка Балка», «Балка Янчекрак», «Балка Чернеча», «Балка Вільовчина», «Каїрська балка», орнітологічного

заказника місцевого значення «Бехтерська колонія чаплі сірої», гідрологічного заказника місцевого значення «Бехтерські озера», пам'ятки природи місцевого значення «Дендрогрупа на території лікарні (село Бехтери)», «Сосни на території колишнього маєтку Д.М. Куликівського», «Алея з софори японської та бузку персидського» (керівник наукових обґрунтувань професор Михайло Бойко) (Бойко М., 1996а, 1996б, 1996в, 1996г, 1996д; Бойко П., 1999, 2003а,б, 2004а, б, 2005а,б, 2008, 2010; Бойко П., Мойсієнко, 2002; Бойко М., Бойко П., 2002 тощо). У 1999 році було створене наукове обґрунтування необхідності організації орнітологічного заказника місцевого значення «Каланчацькі нагульні ставки» (розробник проекту Тетяна Ардамацька).

На жаль, з указаних вище об'єктів створена їх лише невелика частина, це – ландшафтні заказники загальнодержавного значення «Олександрівський» (996 га) та «Станіславський» (659 га) у Білозерському районі (розробник проектів професор Михайло Бойко), які затверджені Указом Президента України 21 грудня 2002 року № 167/2002. Заказники місцевого значення «Софіївський» (194 га) та «Широка Балка» (116 га) (розробник проектів професор Михайло Бойко) були затверджені рішенням Херсонської обласної ради від 25.06.1998 № 27, а заказник «Каїрська балка» (664,9 га) у Горностаївському районі (розробники проектів Михайло

Бойко та Павло Бойко) затверджені рішенням Херсонської обласної ради від 26 липня 2001 року № 424. У цей же період створено орнітологічний заказник місцевого значення «Думузла» (1411,9 га) у Каланчацькому районі (розробник проекту Тетяна Ардамацька), затверджений рішенням Херсонської обласної ради від 22.12.2000 № 326. Загалом, станом на 2003 рік природно-заповідний фонд Херсонської області налічував 76 об'єктів загальною площею 222 190,100 га – 7,8% від території області. Треба відзначити, що на цьому етапі успіху створення нових заповідних об'єктів сприяла енергійна підтримка тодішнього керівника Держуправління екології та природних ресурсів у Херсонській області В.Ф. Белокопя. Не обійшлося і без втрат заповідних об'єктів. Рішенням Херсонської обласної ради XIV сесії четвертого скликання від 6 січня 2005 року № 347 у зв'язку з аварійним станом дерева та фактом загибелі диких кроликів скасовано статус об'єктів природно-заповідного фонду «Віковий в'яз» та «Колонія диких кроликів» (1,5 га) як пам'яток природи місцевого значення.

Увага активістів природоохоронної справи, перш за все науковців Херсонського державного університету, була звернута на створення об'єктів природо-охоронного фонду місцевого і рідше загальнодержавного значення, зокрема, це парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Дендропарк Ботанічний»

у Каховці (село Плодове) (розробники Василь Дерев'янку, Павло Бойко), затверджено рішенням Херсонської обласної ради 5 липня 2006 року № 44; ландшафтний заказник місцевого значення «Балка Великі Сірогози» (636 га) у Нижньосірогозькому районі (розробники Михайло Бойко, Павло Бойко), затверджено рішенням Херсонської обласної ради від 4 жовтня 2007 року № 412; ландшафтний заказник місцевого значення Боброве Озеро (50 га) у Голопристанському районі (розробник Ольга Уманець), затверджено рішенням Херсонської обласної ради 18.03.2008 р. № 557; гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Озеро Соляне» (120 га) у Голопристанському районі, до складу якого увійшла гідрологічна пам'ятка природи «Озеро Гопри» (5 га) (керівник наукового обґрунтування Михайло Бойко), затверджений Указом Президента України від 27 липня 2016 року № 312/2016.

Наприкінці першої декади ХХІ століття більшістю авторів цієї книги було активізовано роботу над амбіційними проектами щодо створення низки національних природних парків на Херсонщині. Завдяки цим зусиллям за останнє десятиріччя було створено об'єкти природно-заповідного фонду національного рівня з великими площами та адміністраціями. Звісно, мова йде про національні природні парки «Джарилгацький», «Олешківські піски», «Нижньодніпровський» та «Кам'янська Січ».

Національний природний парк «Джарилгацький» створений Указом Президента України № 1045/2009 від 11 грудня 2009 року на території Скадовського району Херсонської області з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів північного Причорномор'я. До парку включено прибережну смугу суходолу, територію острова Джарилгач та акваторію Джарилгацької затоки Чорного моря. Джарилгацька затока з островом включені до переліку водно-болотних угідь, які з 1995 року увійшли до списку 22 найбільш важливих водно-болотних угідь Рамсарської конвенції, які оберігаються, як угіддя міжнародного значення. Загальна площа території парку становить 10 000 га.

Питання про велику цінність природних ландшафтів острова Джарилгач та прилеглих морських вод з багатомірною флорою і фауною, особливо місцем перебування під час міграційних переміщень та зимівлі водоплавних птахів, та необхідність їх збереження шляхом заповідання піднімалося ще в 20-х роках минулого століття. Під тиском наукової громадськості, зокрема професорів Володимира Липського, Володимира Редікорцева, Дмитра Свіренка, Михайла Завадовського, Євгена Оппокова, Олександра Янати та науковців Володимира Станчинського, Дмитра Третякова та інших природодослідників, Наркомзем УРСР у 1926 році прийняв рішення про створення мисливських заказників, у т. ч. на острові Джарилгач

та Джарилгацькій затоці, та приєднання їх до заповідника «Асканія-Нова». Леонідом Портенком пропонувалася організація пташиного заповідника на острові Джарилгач (Портенко, 1925). У 1927 році Джарилгач і затока увійшли до складу Надморських заповідників, а з 1932 року – до Чорноморського державного заповідника. З 1937 року, у часи депресії заповідної справи на теренах України, майже увесь острів Джарилгач було передано колгоспам для випасу худоби, яку перевозили на острів на плотах. Випас худоби викликав процеси спустелювання, що нанесло величезну шкоду природним ценозам острова. Крім того, з початку 1960-х років на Джарилгачі лісгосп проводив насадження чужих для флори острова деревних та чагарникових видів рослин, з 1973 року на острів випускають мисливських тварин з метою їх акліматизації, що також негативно вплинуло не тільки на аборигенну фауну, а й на аборигенну флору. Постала загроза втрати популяцій рідкісної злакової рослини золотобородника цикадового. Для збереження цього рідкісного виду на ділянці площею 300 га Постановою Ради Міністрів УРСР № 500 1974 року було створено ботанічний заказник республіканського, нині загальнодержавного значення «Джарилгацький». За роки існування природоохоронного режиму золотобородник поширився далеко за межі заказника. Проте взяття під охорону лише невеличкої частини

острова не вирішувало завдань щодо охорони усієї екосистеми острова та прилеглих морських акваторій. Тому науковці України, в першу чергу Херсонщини, Києва та громадськість, весь час піднімали питання щодо необхідності повного заповідання острова Джарилгач і прилеглих акваторій, оскільки питання охорони природи острова та прилеглих акваторій не було вирішене. Громадська організація «Херсон-Екоцентр» (голова Михайло Бойко) підготувала наукове обґрунтування щодо створення об'єкта природно-заповідного фонду, спочатку як ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Джарилгач» (лист Держуправління екобезпеки в Херсонській області від 10 листопада 1999 року № 08-1763). У 1997–1998 роках в результаті виконання проекту «Збереження біорізноманіття Джарилгача» для охорони Джарилгацького природного комплексу було запропоновано створити регіональний ландшафтний парк. У зв'язку з дуже широкою підтримкою громадськістю і науковцями збереження цього дуже важливого об'єкта не тільки для України, а й для всієї планети постала необхідність розробки наукового обґрунтування створення національного парку. Науковці України (Юрій Шеляг-Сосонко, Тетяна Котенко, Тетяна Ардамацька, Дмитро Дубина, Михайло Бойко, Василь Гелюта, Іван Мойсієнко, Олександр Ходосовцев та багато інших) провели ґрунтовні наукові дослідження (Биоразно-

образіе Джарылгача..., 2000; Мойсієнко, 2009) та розробили відповідне обґрунтування. Держуправлінням екобезпеки в Херсонській області було передбачено створення національного природного парку «Джарилгач» у 2002 році з фінансуванням 500 000 гривень, з них 400 000 гривень з державного бюджету. Проте з різних причин процес створення затягнувся, і лише за рішучої підтримки президента України Віктора Ющенка Національний природний парк «Джарилгацький» було створено у 2009 році.

Національний природний парк «Олешківські піски» був створений у 2010 році Указом Президента України № 221/2010 від 23 лютого 2010 року на Нижньодніпровських пісках, площею 8020,36 га, зокрема на території Козачелагерської арени (Науково-дослідне природоохоронне відділення «Раденське», площею 6780,16 га) та Чалбаської арени (Науково-дослідне природоохоронне відділення «Буркутське», площею 1240,2 га). Парк почав діяти як установа природно-заповідного фонду з кінця 2011 року.

Створенню «Олешківських пісків» передувала наймасштабніша пожежа на території нижньодніпровських арен. Наприкінці серпня 2007 року вигоріло більше 7000 га соснового лісу на Олешківській арені. Президент України Віктор Ющенко, облітаючи Олешківські піски гелікоптером, дав завдання місцевій владі зробити на збереженій від пожеж території національ-

ний природний парк. За роботу взяли вчені Херсонського державного університету (Бойко та ін., 2009; Ходосовцев, 2008; Ходосовцев та ін., 2008, 2009). Після низки експедиційних виїздів у 2008 році було розроблене наукове обґрунтування (Ходосовцев та ін. 2017д). Його авторами були Олександр Ходосовцев (керівник науково-дослідної роботи), Михайло Бойко, Іван Мойсієнко, Зоя Селюніна, Ігор Пилипенко, Дар'я Мальчикова, Руслана Мельник, Ганна Наумович. Воно стало основою для указу Президента України про оголошення національного природного парку через два роки у 2010 році. Майже через 10 років, завдяки активній позиції науковців (Мойсієнко та ін., 2012; Ходосовцев та ін., 2012), плідній роботі колективу парку (керівник Андрій Непрокін) вдалося отримати наступний Указ Президента України № 136/2019 від 11 квітня 2019 року про розширення його території на 3650,7 га.

Історія заповідання ділянок Нижньодніпровських пісків, на яких зараз розташований Національний природний парк «Олешківські піски», розпочалася ще у 1928 році прийняттям Постанови РНК УРСР щодо створення «піщаних заповідників у пониззі Дніпра». Статус державного заповідника було надано західній частині Чалбаської арени з Буркутськими плавнями і цілиніми ділянками тодішньої «Старої економії» між селами Копані і Чалбаси, площею 6500 га. Ділянка входила до складу Чорноморського

заповідника, а потім до заповідника «Асканія-Нова», а у 1956 році передана до управління мисливського господарства Мінлісгоспу УРСР (Черняков, 2007). Науковцями із середини 1980-х років знову підіймалося питання щодо створення тут заповідних об'єктів – ботанічного заказника «Буркутський мох» для охорони рідкісних для півдня України болітець із сфагновими мохами (Бойко, 1987), ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Буркути» для охорони піщаних ландшафтів Чалбаської арени (Бойко, Ходосовцев, Мойсієнко, 1995; Ходосовцев, Бівзюк, 2006), площею 1600 га, та ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Козаче-Лагерська арена» для охорони піщаних ландшафтів, площею 3500 га (Бойко, 1995). Були виконані роботи з попереднього погодження у 1998 році, а по заказнику «Буркути» роботи з попереднього погодження було заплановано на 2000 рік (лист Держуправління екобезпеки в Херсонській області від 10 листопада 1999 року № 08-1763). На жаль, по жодному об'єкту роботи не були виконані і об'єкти не були тоді створені. Лише у 2010 році більшість пропонуваніх до заповідання територій увійшли до складу створеного Національного природного парку «Олешківські піски». Боротьба щодо заповідання унікального лісового урочища «Буркутські плавні» загалом триває і досі.

У дуже нелегкій боротьбі щодо створення цього парку активну

участь взяли науковці Херсонського державного університету, також науковці інших установ та фахівці обласного управління охорони навколишнього середовища (на той час) Альона Пономарьова, Володимир Худолій, Олена Сова, Чорноморського біосферного заповідника Зоя Селюніна, керівники Херсонської облдержадміністрації Борис Сіленков та Анатолій Осінній, громадські екологи Євген Роман, Михайло Підгайний, тележурналістка Оксана Шорнік та ін. (Бойко, Мойсієнко, 2008; Ходосовцев та ін., 2008; Мойсієнко, 2012а; Мойсієнко та ін., 2012; Бойко та ін., 2012 та ін.).

Національний природний парк «Нижньодніпровський» створено у 2015 році. Розташовується він на території Херсонської області в Бериславському, Білозерському, Голопристанському та Олешківському районах, містах Херсоні та Новій Каховці. В Указі Президента України про створення національного природного парку «Нижньодніпровський» від 24 листопада 2015 року № 657/2015 та в Положенні «Про Нижньодніпровський національний природний парк», затвердженому Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України, вказується, що «Загальна площа парку становить 80 177,80 га земель державної власності, а саме: 14 479,80 га земель державної власності, які надаються парку в постійне користування, у тому числі з вилученням у землекористувачів, та 65 698,00 га земель держав-

ної власності, які включаються до території Парку без надання йому в постійне користування».

Питання про необхідність заповідання цінних природних територій та встановлення заповідних зон у пониззі річки Дніпра, особливо в її дельті, а також у Дніпровсько-Бузькому лимані піднімалося ще у першій чверті ХХ століття (Каминский, 1923). Проблеми щодо охорони та збереження Нижньодніпровських плавнів розглядаються вже майже 100 років. Ще в Наказі Народного Комісаріату з Продовольства УРСР від 5.11.1924 № 121 на виконання Декрету ВУ-ЦК від 7.03.1923 «Про організацію Управління рибного господарства УРСР» відмічено: «1. Ниже гирла Днепра с его разветвлениями при слиянии с Днепро-Бугским лиманом установлен заповедник до 45 кв. верст; 2. По р. Днепр имеетя второй заповедник около с. Львово – «Львовская яма». У 1954 році Радою Міністрів СРСР затверджено заборонений для рибальства водний простір в дельті р. Дніпро. У 1956 році рішенням Виконкому Херсонської обласної ради № 737 від 06 вересня 1956 року був створений заповідник (заказник) на Бакайському острові (500 га). Про необхідність створення у межах Нижнього Дніпра заповідного об'єкта йдеться в низці праць, починаючи з 20-х років (у ранзі заповідника (Каминский, 1923), національного парку (Бойко, 1985, 1999; Дубина, 1985, 1986; Дубина, Шеляг-Сосонко, 1989; Перспективная..., 1987 та ін.), біосферного запо-

відника (Жукінський, Клоков, 1987). Лише у 1995 році частина території майбутнього парку була включена до водно-болотних угідь міжнародного значення «Дельта Дніпра».

До Держуправління Мінекобезпеки в Херсонській області (копія до Мінекобезпеки) було надіслано листа (вхідний № 256 від 14 червня 1995 р.) від громадського екологічного об'єднання «Херсон-Екоцентр» (вих. № 001 р/т від 14 червня 1995 р.), в якому подана «Наукова характеристика запроектованого Нижньодніпровського природного національного парку /НПНП/», складена на основі досліджень групи науковців Херсона та Києва (Михайло Бойко, Дмитро Дубина, Іван Мойсієнко, Олександр Ходосовцев, Євген Роман та ін.), для використання при резервуванні природних територій відповідно до Указу Президента України № 79 від 10 березня 1994 року та при проведенні практичної реалізації проекту, оскільки територія Нижнього Дніпра – це дуже цінний природний комплекс, еталон і унікальна природна територія, що у значній мірі збереглася і має загальнонаціональне та загальноосвітнє значення (до наукової характеристики залучено додатки з відповідними описами та карта-схема запроектованого НПНП (на 2-х листах). Держуправлінням Мінекобезпеки в Херсонській області було заплановано «Попереднє погодження та розробка проекту Національного природного парку «Нижньодніпровський» на 2002–

2005 роки з орієнтовною сумою коштів 350 000 гривень, з них 300 000 з державного бюджету. Однак ці кошти так і не були виділені для реалізації проєкту.

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки» та Указу Президента України від 1 грудня 2008 року № 1129/2008 Херсонська обласна державна адміністрація та Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області повинні були забезпечити підготовку пакету документів для створення в області Національного природного парку «Нижньодніпровський». Проте процес реального створення парку наштовхувався на спротив суб'єктивного характеру, головним чином переважно з боку різноманітних чиновницьких та бізнесових структур. Незважаючи на ці труднощі, протягом 2009 року було підготовлено наукове обґрунтування (Ходосовцев та ін., 2009, 2011), авторами якого були Олександр Ходосовцев (керівник науково-дослідної теми), Михайло Бойко, Іван Мойсієнко, Зоя Селюніна, Ігор Пилипенко, Дар'я Мальчикова, Ганна Наумович, Євген Роман, Олеся Богдан, Любов Гавриленко. З 2010 по 2015 роки керівниками та спеціалістами Держуправління різних років (Олег Предместніков, Володимир Худолій, Юрій Попутько, Микола Мартиненко, Альона Пономарьова, Наталя Савченко та ін.),

вченими Херсонського державного університету, представниками громадськості та засобів масової інформації (Микола Циганов, Михайло Підгайний, Оксана Шорник, Петро Тестов та ін.) була проведена низка роз'яснювальних заходів серед місцевих громад, перемовин із землекористувачами, узгодження меж із землевласниками, внаслідок яких був розроблений проєкт створення парку. Результатом цієї багаторічної роботи, починаючи з 1923 року, став Указ Президента України щодо створення Національного природного парку «Нижньодніпровський» у 2015 році. Успішній його початковій роботі сприяло включення до складу співробітників парку наукової молоді, вихованців кафедр факультету біології, географії і екології Херсонського державного університету – Альони Пономарьової, Ганни Наумович, Вікторії Овсієнко (Дзеркаль), Віталія Клименка, Сергія Шевцова та ін., а до складу науково-технічної ради парку науковців херсонських університетів та екологів – Олександра Ходосовцева, Ігора Пилипенка, Михайла Бойка, Івана Мойсієнка, Павла Бойка, Ісаака Шермана, Володимира Худолія.

Пройшов рік після виходу Указу Президента про створення наймолодшого на Херсонщині Національного природного парку «Кам'янська Січ». Його було створено Указом Президента № 140/2019 11 квітня 2019 року на 12 261,14 га земель державної власності, серед яких 6013,241 га земель державної влас-

ності, що надаються національному природному парку в постійне користування. Парк розташований у Бериславському районі Херсонської області на землях Качкарівської, Милівської, Новокаїрської, Червономаяцької та Новорайської сільських рад. До парку включено дві крупні балки – Кам'янська та Милівська, також частина тераси річки Дніпро між селами Червоний Маяк та Качкарівка, прилеглі до них ділянки плакору, акваторія Каховського водосховища та затоплені ним пониззя балок.

Вперше про значні площі цілих степів поблизу села Милове та власне балку Кам'янку згадували вчені ще на початку ХХ століття (Пачоський, 1915, Окснер, 1927 та ін.). Нами вперше були проведені експедиції до цієї території в 90-х роках і підтверджено наявність значних площ збережених ландшафтів. Одним з авторів цієї книги (Михайлом Бойком) до Держуправління екобезпеки в Херсонській області від ГО «Херсон-Екоцентр» та кафедри ботаніки Херсонського державного університету були направлені матеріали на створення ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Милівська балка» (лист про отримання матеріалів від 10.11.1999 р. № 08-1763). Проте ці матеріали були поховані в шухлядах чиновників. На хвилі вдалим і реалізованих проєктів щодо створення національних природних парків «Джарилгацький» та «Олешківські піски» вченими Херсонського державного університету

було ініційовано створення наступного об'єкта національного рівня у правобержному злаковому степу (Бойко П., 2008; Бойко П., Мойсієнко, 2002; Винокуров, Мойсієнко, 2007а; Мойсієнко, 2009, 2012б). Після отримання у 2013 році фінансування проєкту від Херсонської обласної ради було розроблено наукове обґрунтування національного природного парку «Кам'янська Січ» (Мойсієнко, 2009а, 2017; Мойсієнко та ін., 2015б). Його авторами були Іван Мойсієнко (керівник науково-дослідних робіт), Альона Пономарьова, Олександр Ходосовцев, Михайло Бойко, Ігор Пилипенко, Дар'я Мальчикова, Станіслав Семенюк, Анастасія Шапошнікова, Брайан Кунц (Мойсієнко та ін., 2016). З 2014 по 2019 роки тривав важкий процес узгодження, однак після створення Національного природного парку «Нижньодніпровський» ентузіазму у вчених, чиновників, громадських діячів та громадськості побільшало. Після низки спеціальних нарад, присвячених створенню парку, у 2018 році документи було передано до Міністерства екології та природних ресурсів України. Активну роль на цьому етапі відіграли державні діячі Андрій Гордєєв, Ігор Йосипенко, Олександр Співаковський, керівники і фахівці управління екології та природних ресурсів Юрій Попутько, Микола Мартиненко, Наталія Савченко, вчені Херсонського державного університету Іван Мойсієнко, Олександр Ходосовцев, Ігор Пилипенко, Віталій Клименко та

Альона Пономарьова. Вперше в історії заповідної справи Херсонщини підтримка створення національного природного парку «Кам'янська Січ» була висловлена іноземними вченими, які досліджували різні аспекти ландшафтного та біологічного різноманіття цієї території. Так, з листами підтримки до голови Херсонської обласної державної адміністрації звернулися професори Барбара Суднік-Войциковська (Варшавський університет, Польща), Брайан Кунц (Стокгольмський Університет, Швеція), Івона Дембіч (Університет Байройт, Німеччина), Габор Шрамко (Університет Дебрецен, Угорщина). Ці листи викликали бурхливий резонанс у херсонській політичній еліті і не дали заморозити створення парку, незважаючи на шалений спротив окремих представників громад Бериславського району. Крапка була поставлена у квітні 2019 року, коли Президент України Петро Порошенко видав Указ про створення парку, який оприлюднено разом з оголошенням інших заповідних об'єктів на різних територіях України.

Отже, на сьогодні природно-заповідний фонд Херсонщини налічує у своєму складі 82 об'єкти, з них 16 об'єктів загальнодержавного значення і 66 об'єктів місцевого значення. Показник заповідності області за роки незалежної України зріс з 6,4% (182 907 га) у 1991 році до 10,9% (182 907 га) у 2019 році. Авторам цієї книги лише за останні майже три десятиріччя років вдалося взяти під захист найуразливіші екосистеми Херсонщини – Дельту Дніпра, острів Джарилгач із Джарилгацькою затокою, Козачелазерську та Чалбаську арени на нижньодніпровських пісках, найкрупніші балки правобережжя Дніпра – Милівську та Кам'янську, лесові відслонення Дніпро-Бузького лиману тощо. Крім того, в різних куточках Херсонщини (Херсон, Скадовськ, Олешки, Милове) з'явилися нові природоохоронні заклади, які відкрили близько 260 нових робочих місць, насамперед для науковців, освітян та працівників туристичної галузі. Проте ще багато територій та різних цінних об'єктів природи, про які йдеться нижче, чекають на заповідання.

ПЕРСПЕКТИВНІ ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

РЕГІОНАЛЬНІ ЛАНДШАФТНІ ПАРКИ

«Гаврилівський»

Пропонована категорія ПЗФ: регіональний ландшафтний парк.

Орієнтовна площа: 4900 га.

Розташування: до проєктованого регіонального ландшафтного парку планується включити практично всі збережені елементи яружно-балкового ландшафту Нововоронцовського району: Осокорівська, Фірсовська, Золота балка, Гаврилівська (Крамаревська), Дудчанська (Крутий Яр) та інші балки та тераса правого берега Дніпра, включаючи кліф біля сіл Осокорівка, Золота Балка, Михайлівка, Гаврилівка, Новоолександрівка, Дудчани.

Координати: 47.370258°, 33.939004°.

Природоохоронна цінність: Територія регіонального ландшафтного парку включає яружно-балкові системи із залишками степів, кліф з відслоненнями вапняків, лесів та глин на правому березі Дніпра. Також до регіонального ландшафтного парку будуть частково входити штучні лісові масиви з робінії несправжньооакації *Robinia pseudacasea* та в'язу гладкого *Ulmus laevis*. Води Каховського водосховища затоплюють нижні частини балок більше ніж на 1 км. Значна частина балки, особливо в нижній частині, вкрита штучними лісовими насадженнями. На території балок представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучні, болотні та водні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Флора потребує детального дослідження, однак для території вже наводиться 36 видів лишайників та ліхенофільних грибів. Проєктований парк має високу соціологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: астрагал понтійський *Astragalus ponticus*, дрік скіфський *Genista scythica*, ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила пірчаста *Stipa pennata*, ковила українська *Stipa ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, що включені до Червоної книги України, та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, загнітниця голівчаста *Paronichia cephalotes* з Червоного списку Херсонської області. Окрім рідкісних видів тут збереглися рослинні угруповання формації мигдалю карликового *Amygdaletea nanii*, ковили волосистої *Stipetea capillatea*, ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, ковили української *Stipetea ucrainicae*, що включені до Зеленої книги України. Також тут значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування. Раніше пропонувалося створити тут ряд заказників «Гаврилівська балка», «Золота балка», «Михайлівська балка», «Новоолександрівська балка», «Осокорівська балка» (Бойко П., 2010).

Література: Бойко П., 2010; Гавриленко, 2010а, 2011б, 2012, 2014; Перелік, 2014 (заказники «Балка Кривошійка», «Гаврилівська балка», «Дудчанська балка», «Золота балка», «Михайлівська балка», «Новоолександрівська балка», «Осокорівська балка», «Фірсовський») Ходосовцев та ін., 2017, 2019; Khodosovtsev et al., 2019.

Орієнтовні межі проєктованого регіонального ландшафтного парку «Гаврилівський»

Запроєктований регіональний ландшафтний парк «Гаврилівський»: Фірсовська балка (Нововоронцовський район, околиці села Осокорівка), 3 червня 2017 року
Фото Олександра Ходосовцева

Запроєктований регіональний ландшафтний парк «Гаврилівський»: Осокорівська балка (Нововоронцовський район, околиці села Осокорівка), 3 червня 2017 року
Фото Олександра Ходосовцева

«Гілея»

Пропонована категорія ПЗФ: регіональний ландшафтний парк.

Орієнтовна площа: 88 249,44 га.

Розташування: Нижньодніпровські арени: Козачелагерська, Олешківська, Чалбаська, Збур'ївська, Івано-Рибальчанська та Кінбурнська коса.

Координати: 46.397701°, 32.817130°.

Природоохоронна цінність: Регіональний ландшафтний парк «Гілея» планується створити на нижньодніпровських аренах: Козачелагерській, Олешківській, Чалбаській, Збур'ївській, Івано-Рибальчанській та Кінбурнській косі. Пропонована до заповідання територія являє собою унікальний для Європи ландшафт штучних монокультур сосни, піщаних дюн (кучугур) та листяних природних гайків у міжкучугурних зниженнях. За характером абсолютних висот та рівнем розчленування мезорельєфу можна виділити 4 типи характерних геоморфологічних ділянок, притаманних для усіх масивів запроєктованого регіонального парку: високоробисті піски, середньогорбисті, низькогорбисті піски та піщані низини. Тут зосереджено близько 400 видів судинних рослин, 35 з яких занесені до різних природоохоронних списків. Фауна безхребетних тварин нараховує біля 3000 видів. У Червону книгу України включено 30 видів комах, 4 види рептилій, 12 видів ссавців. На території проєктованого парку знаходяться два біотопи: Т1.12 Псамофітні трав'яні біотопи на нейтральних субстратах та Д1.4.7 Ліси берези дніпровської, дуба звичайного, осики на піщаних терасах степової зони, що включені до Резолюції № 4 Бернської конвенції та потребують охорони. Згідно з попереднім функціональним зонуванням парк має чотири зони: господарську (40 968,16 га), зону регульованої рекреації (38 189,8 га), зону стаціонарної рекреації (206,64 га) та заповідну зону (8884,84 га). Проєктований регіональний ландшафтний парк «Гілея» складатиметься з п'яти ділянок: Західна (9367 га), Збур'ївська (8797 га), Олешківська (42000 га), Чалбаська (11326 га) та Корсунська (16760 га). Землі регіонального ландшафтного парку не вилучатимуться у землевласників та первинних землекористувачів. Територія запроєктованого регіонального ландшафтного парку має значний рекреаційний потенціал місцевого та загальнодержавного значення і повністю охоплюється Нижньодніпровським регіональним екокоридором, що являє собою Нижньодніпровську ділянку меридіонального Дніпровського екокоридору Національної екомережі України. Створення такої природоохоронної структури дозволить зберегти унікальні штучні та природні лісові біотопи нижньодніпровських арен та проводити посилений контроль виконання природоохоронного законодавства місцевими органами. Функціонування регіонального ландшафтного парку «Гілея», який матиме поліваріантний природоохоронний статус, повинно забезпечити сталий розвиток регіону.

Примітки: наукове обґрунтування розроблено Херсонським державним університетом, потребує погодження у землевласників та землекористувачів.

Література: Бойко, 2018; 2015; Мойсієнко та ін., 2018; Ходосовцев та ін., 2017б, 2017в, 2017г, 2018.

Орієнтовні межі проєктованого
регіонального ландшафтний парк «Гілея»

Запроєктований
регіональний
ландшафтний парк
«Гілея»: Буркутські
плавні навесні,
1 травня 2007 року
Фото Олександра
Ходосовцева

Запроєктований
регіональний
ландшафтний парк
«Гілея»:
Олешківський
сосновий бір взимку,
20 лютого 2019 року
Фото Олександра
Ходосовцева

«Долина курганів»

Пропонована категорія ПЗФ: регіональний ландшафтний парк.

Орієнтовна площа: 8000 га.

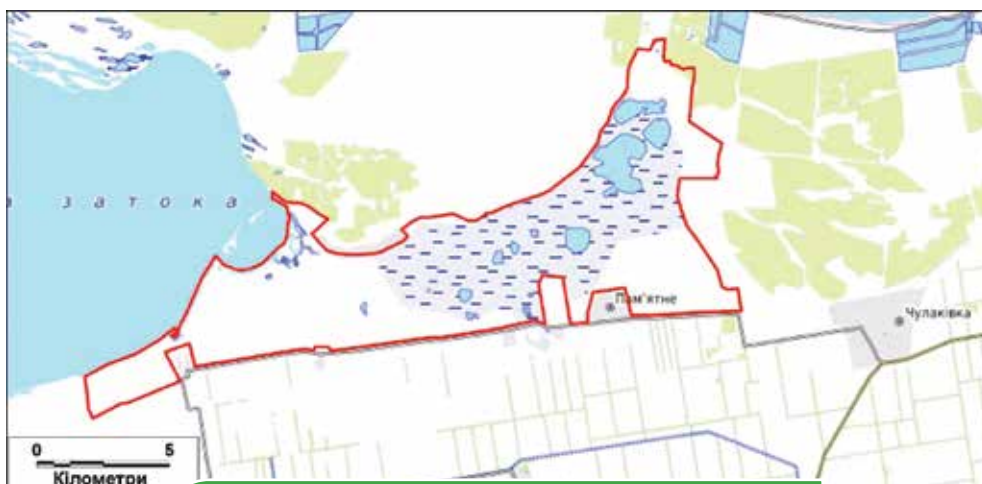
Розташування: Голопристанський район (Садівська сільради та Чулаківська ОТГ). Урочище «Долина курганів» знаходиться в Голопристанському районі Херсонської області, розташоване між селами Іванівка на півночі та Очаківське, Вільна Дружина, Індустріальне, Садове та Пам'ятне на півдні. На заході межує з Ягорлицькою затокою, на півночі та сході обмежене Нижньодніпровськими пісками (Іванівська та Збур'ївська арили).

Координати: 46.369772°, 32.149868°.

Природоохоронна цінність: Запроєктований регіональний парк є унікальним об'єктом у ландшафтному, фіто- і зоосозологічному та археологічному відношеннях. Його ландшафт являє собою приморську солончакову рівнину, яка утворилась на місці русла пра-Дніпра. Західна частина об'єкту регулярно заливається морською водою в результаті вітрових нагонів, тобто функціонує як рідкісна, через відсутність припливів в Україні, екосистема «saltmarsch». Дискутується питання включення до нього заказника загальнодержавного значення «Березові колки» (також розглядається питання включення цього заказника до складу іншого РЛП «Гілея»). Територія входить до сайту Смарагдової мережі «Кінбурнська коса» (Kinburnska Kosa – UA0000215). Флора налічує 333 види судинних рослин, які належать до 194 родів та 45 родин. Серед рослинних угруповань домінують солончаки і солонці, також представлені глікофітні луки, пустельностепові угруповання та залишки типчаково-ковилових степів на курганах. Созологічну цінність даної території репрезентують 22 види рослин (цибуля Регеля *Allium regelianum*, плодоріжка розмальована *Anacamptis picta*, астрагал борознистий *Astragalus sulcatus*, папероволусниця проміжна *Chartolepis intermedia*, гадюча цибулька занедбана *Muscari neglectum*, чистець германський *Stachys germanica*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana* тощо), 1 вид мохоподібних (вейсія Лев'є *Weissia levieri*), 3 види грибів та лишайників (печериця таблитчаста *Agaricus tabularis*, цетрапія степова *Cetraria steppae*, ксантопармелія камчадальська *Xanthoparmelia camtschadalis*) та 3 угруповання Зеленої книги України (угруповання формації Берези дніпровської, Ковили дніпровської та Ковили волохистої). В історичному та археологічному відношенні цікавими є численні кургани (понад 300) (Сікоза, усне повідомлення), які відносять до раннього етапу ямної археологічної культури та до скіфської культури V – III століть до н. е. Також тут розвідане Іванівське парне ґрунтове поховання, стоянка білозерської культури, скіфська стоянка, скотарські стоянки XI – XIII століть біля озера Оджиголь.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, 2006; Мойсієнко та ін., 2009, 2015б; Мойсієнко, Шапошнікова, 2013а, 2013б, 2014; Оленковський, 2011; Перегрим та ін., 2009; Перелік, 2012; Перелік, 2014; Шапошнікова, 2013; Шапошнікова та ін., 2014; Moysiyenko, 2009а, 2009б, 2013а, 2013б; Moysiyenko, Sudnik-Wojcikowska, 2006.

Орієнтовні межі проєктованого регіонального ландшафтного парку «Долина курганів»

Проектований регіональний ландшафтний парк «Долина курганів»: степ весною, 4 травня 2008 року
Фото Івана Мойсієнка

Проектований регіональний ландшафтний парк «Долина курганів»: дорога до кургану, 11 квітня 2008 року
Фото Івана Мойсієнка

ЗАКАЗНИКИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ

Ландшафтні заказники загальнодержавного значення

«Арабатський степ»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 953 га.

Розташування: Територія між с. Стрілкове та курортним поселенням Валок, ближче до останнього (Стрілківська сільська рада, Генічеський район).

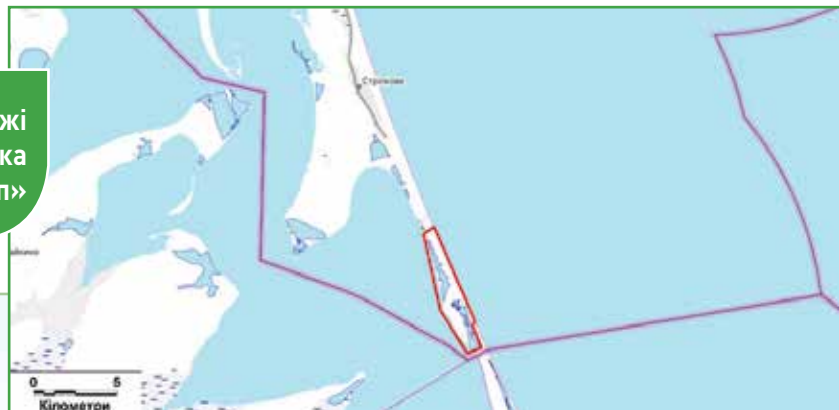
Координати: 45.821931°, 34.931392°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник включає ділянку півострова Арабатська стрілка. Основу рослинного покриву складає приморський пустельний степ. Загалом у флорі заказника відмічено майже 300 видів судинних рослин, у тому числі ряд рідкісних та занесених до Червоної книги України. Заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: холодок коротколистий *Asparagus brachyphyllus*, морквівниця прибережна *Astrodaucus littoralis*, катран приморський *Crambe maritima*, пізньоцвіт анкарський *Colchicum ancurense*, солодка гола *Glycerhiza glabra*, ковила дніпровська *Stipa borysthenaica*, ковила волосиста *Stipa capillata*, миколайчики приморські *Eryngium maritimum*. Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили дніпровської *Stipetea borysthenaicae*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (В1.1 Піщані пляжі лінії прибою, В1.3 Рухливі приморські дюни, В1.4 Стабільні приморські дюни з трав'яною рослинністю («сірі дюни»), В1.8 Мокрі та вологі міждюнні улоговини), В1.6 Чагарники на приморських дюнах.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Коломійчук, Абкадірова, 2009; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі ландшафтного заказника «Арабатський степ»

Проектований заказник «Арабатський степ», біля бази відпочинку «Валок», 5 серпня 2010 року
 Фото
 Олександра Ходосовцева

«Бобровий Кут»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 651 га.

Розташування: тераси річки Інгулець та балки між селами Бобровий Кут та Євгенівка (Бобровокутська сільська рада, Великоолександрівський район).

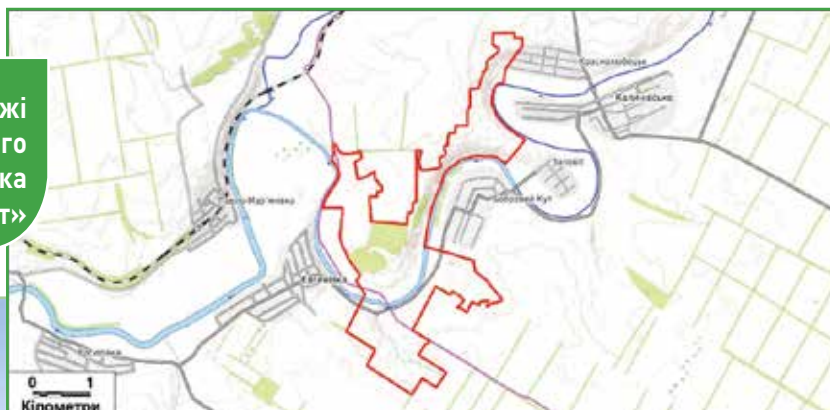
Координати: 47°05'27.9"N, 32°55'44.4"E.

Природоохоронна цінність: Це тераса річки Інгулець у межах округлої, майже замкнутої меандри та тераса протилежного берега річки з типчакowo-ковиловими, петрофітно-степовими, псамофітно-степовими, лучними та водними угрупованнями. Флора налічує понад 300 видів судинних рослин, серед них багато включені до природоохоронних документів різного рівня. Це такі види: брандушка різнобарвна *Bulbocodium versicolor*, волошка Пачоського *Centaurea paczoskii*, зіновать гранітна *Chamaecytisus graniticus*, цимбохазма дніпровська *Cymbopachasma borysthenica*, кермечник злаколистий *Gonolimon graminifolium*, голонасінник одеський *Gymnospermium odessanum*, ковила дніпровська *Stipa borysthenica*, к. волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *Stipa lessingiana*, к. українська *Stipa ucrainica*, тюльпан бузький *Tulipa huynica*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, льон Черняєва *Linum czerniaevii*, ліщиця пагорбова *Gypsophila collina* та барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*. Також у заказнику представлена єдина популяція на території континентальної України лишайника агрестії щетинистої *Agrestia hispida*, яка разом з іншими епігейними видами (сцитініум Шредера *Scytinium schraderi* та ксантопармелія камчадальська *Xanthoparmelia camtschadalis*) занесені до Червоної книги України. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae* та ковили дніпровської *Stipeteae borysthenicae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Наумович та ін., 2017; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
проєктованого
ландшафтного заказника
«Бобровий Кут»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Бобровий Кут»,
31 травня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Бургунська балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 745 га.

Розташування: околиці села Бургунка Бериславського району.

Координати: 46.827291°, 33.205492°.

Природоохоронна цінність: На території балки і прилеглих ділянках плакору представлена степова, петрофітна, лучна, болотна, водна, чагарникова та деревна рослинність. На території Бургунської балки було виявлено 205 видів судинних рослин, серед них виявлено 23 види рослин, що включені до Червоної книги України: карагана скіфська *Caragana scythica*, зіновать гранітна *Chamaecytisus graniticus*, крокус сітчастий *Crocus reticulatus*, повстанка дніпровська *Cymbochasma borysthena*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, дрік скіфський *Genista scythica*, ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *S. lessingiana*, ковила українська *S. ucrainica*, ковила найгарніша *S. pulcherrima*, тюльпан південнобузький *Tulipa huhanica* та Червоного списку Херсонської області: барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*, белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica*, вероніка грицикоплода *Veronica capselicarpa*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, загнітник голівчастий *Paronichia cephalotes*, мигдаль карликовий *Amygdalus nana*, наголоватки верболисті *Jurinea salicifolia*, наголоватки вузьколисті *Jurinea stochadifolia*, ряска торочкувата *Ornithogalum fimbriatum*, ряска Фішера *Ornithogalum fisherianum*, стоколос різнолистий *Bromopsis heterophylla*, тонконіг стерильний *Poa sterilis*. На території балки відмічено 95 видів лишайників та ліхенофільних грибів, серед яких рідкісні у Європі *Acrocordia subglobosa* та *Caloplaca emilii*. Окрім рідкісних видів у Бургунській балці у зразковому вигляді збереглися рослинні угруповання формації мигдалю карликового *Amygdaletea nanii*, ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, що включені до Зеленої книги України. Також тут значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко П., 2004б; Винокуров, Мойсієнко, 2007а, б; Ходосовцев, Гавриленко, 2009; Vondrak et al., 2013; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Бургунська балка»

Проектований
ландшафтний заказник
«Бургунська балка»,
18 травня 2012 року
Фото Івана Мойсієнка

«Василівська балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 779 га.

Розташування: балка лівого берега Каховського водосховища на північній околиці с. Василівка Каховського району.

Координати: 46.865798°, 33.673010°.

Природоохоронна цінність: Балка лівого берега Дніпра (Каховського водосховища) майже 10 км завдовжки. Води водосховища затопили балку до половини її довжини. Балка має шість відрогів, які простягнулися з півночі на південь до основної частини, та чотири відрогів, які витягнулися з півдня на північ. Східна частина балки розділилася на два рукави, які своїми верхів'ями злилися з агроландшафтами. До проєктованого заказника також включена частина західного кліфу Каховського водосховища. Значна частина балки вкрита штучними лісовими насадженнями. Переважають клен ясенелистий *Acer negundo*, робінія несправжньоакація *Robinia pseudoacacia*, в'яз низький *Ulmus pumila* тощо. На території балки представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучні, болотні та водні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, к. українська *S. ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, загнітниця голівчата *Paronichia cephalotes* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Микитюк, 1999; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Василівська балка»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Василівська балка»,
9 березня 2019 року
Фото Надії Скобель

«В'яземський»

Пропонована категорія ПЗФ: Ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 637 га.

Розташування: Нижньодніпровські піски між селами Рибальче та Виноградне Голопристанського району.

Координати: 46.465260°, 32.202695°.

Природоохоронна цінність: Розташоване на Іванівській арені між Івано-Рибальчанською ділянкою та селищем Рибальче. Являє собою обширну ділянку піщаного степу та лук поміж штучних насаджень сосни. Рослинність здебільшого представлена піщано-степовими угрупованнями, що знаходяться на ранніх стадіях відновлювальної сукцесії. Відмічено зростання полікарпічних ксерофільних дернинних злаків, таких як: кипець піщаний *Koeleria sabuletorum*, тимофіївка тимофійкова *Phleum phleoides*, типчак Беккера *Festuca beckeri*, житняк Лавренка *Agropyron lavrenkoanum* тощо. На підвищених ділянках степу трапляються лишайникові угруповання з домінуванням кладонії листуватої *Cladonia foliacea*, кладонії оленячерогої *C. rangiformis*, цетрарії шипуватої *Cetraria aculeata*. У центральній частині є окремі березові та дубові гайки. Тут відмічені такі созофіти: береза дніпровська *Betula borysthena*, ковила дніпровська *Stipa borysthena*, житняк пухнастоквітковий *Agropyron dasyanthum*, волошка короткоголова *Centaurea breviceps*. До Зеленої книги України включені угруповання формацій берези дніпровської *Betuletea boristhenicae* та ковили дніпровської *Stipetea borysthenaicae*. У проєктованому заказнику представлений комплекс оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: E1.9 Незімкнені несердземноморські сухі кислі та нейтральні трав'яні угруповання, у тому числі континентальні трав'яні угруповання на дюнах.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Москаленко, 2015; Черняков та ін., 2010, 2017.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«В'яземський»

Проектований
ландшафтний заказник
«В'яземський»,
14 червня 2019 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Дончиха»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 2400 га.

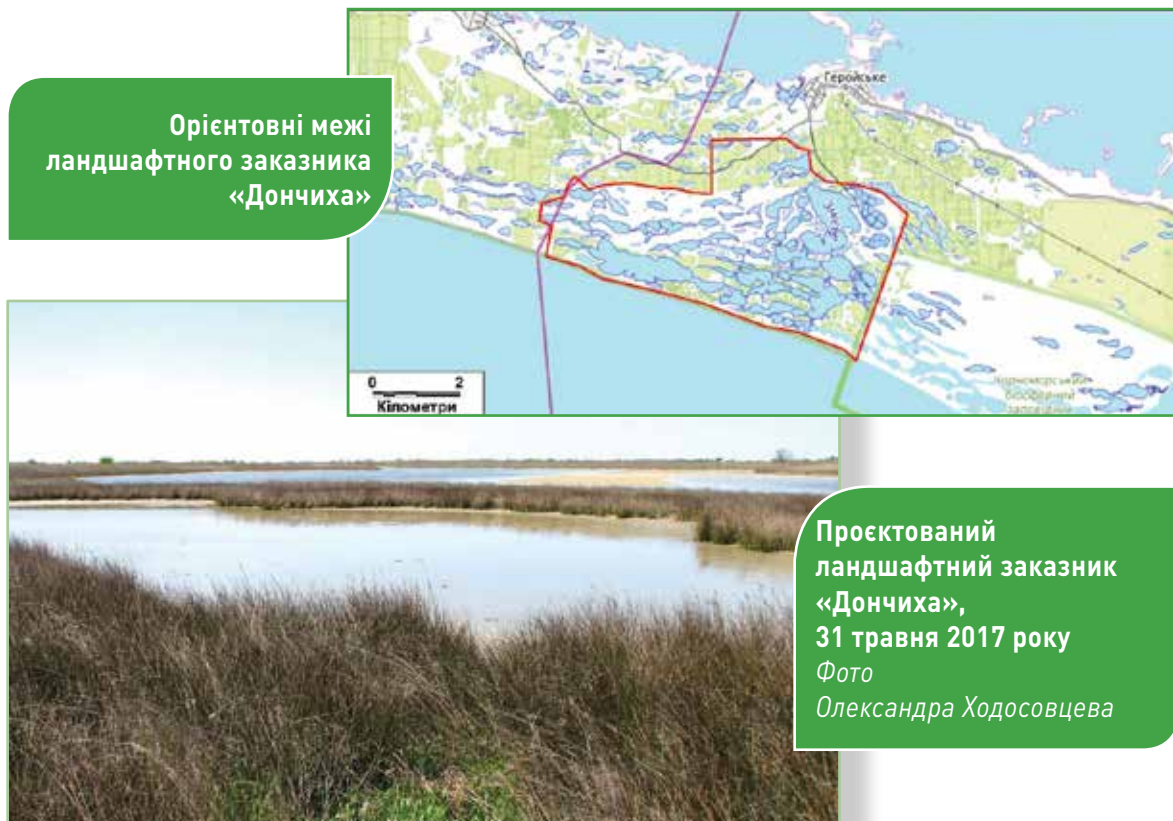
Розташування: околиці села Геройське Голопристанського району.

Координати: 46.478256°, 31.889080°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник знаходиться на Кінбурнському півострові. Він прилягає до узбережжя Ягорлицької затоки між західною межею Солонозерної ділянки Чорноморського біосферного заповідника та межею Миколаївської області. Територія представляє собою розгалужену мережу солоних озер, більша частина з яких сполучена протоками з акваторією Ягорлицької затоки. Місцями на суходільних ділянках досить добре збереглися угруповання піщаного степу. У південній частині суходільні ділянки частково заліснені штучними сосновими насадженнями. У тому числі тут відмічені такі созофіти: ковила дніпровська *Stipa borysthenica* Klovov ex Prokudin, волошка короткоголова *Centaurea brevisceps* Iljin, житняк пухнастоквітковий *Agropyron dasyanthum*. Дуже багатим є орнітологічне населення заказника, в тому числі тут відмічені занесені до Червоної книги України кульони великий *Numenius arquata* та середній *Numenius phaeopus*. У проєктованому заказнику представлений комплекс оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, А2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах, В1.1 Піщані пляжі лінії прибою, В1.3 Рухливі приморські дюни, В1.4 Стабільні приморські дюни з трав'яною рослинністю («сірі дюни»), В1.8 Мокрі та вологі міждюнні улоговини, Е1.9 Незімкнені несередземноморські сухі кислі та нейтральні трав'яні угруповання, у тому числі континентальні трав'яні угруповання на дюнах, Х02 Солоні приморські лагуни тощо.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Москаленко, 2015; Уманець та ін., 2007; Черняков та ін., 2010, 2017.

«Забарине»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 971 га.

Розташування: Нижньодніпровські піски, південніше села Забарине Голопристанського району.

Координати: 46.458213°, 32.293540°.

Природоохоронна цінність: Знаходиться у північній частині Збур'ївської арени і являє собою ділянку незалісеного штучними насадженнями піщаного степу, рослинність якого відновлюється після пасовищної дигресії. Переважаючими видами даних фітоценозів є ксерофітні дернинні злаки, такі як: костриця Беккера *Festuca beckeri*, келерія піщова *Koeleria sabuletorum*, житняк Лавренка *Agropyrom lavrenkoanum*. На відкритих піщаних ділянках трапляються лишайникові угрупованнями, в яких відмічені кладонія листувата *Cladonia foliacea*, кладонія оленячорога *C. rangiformis*, цетрарія шипувата *Cetraria aculeata*, ксантопармелія Покорна *Xanthoparmelia pokornyi*. У численних зниженнях поширена природна лісова рослинність, у т. ч. – гайки, утворені вільхою клейкою *Alnus glutinosa*. Тут відмічені також такі созофіти: береза дніпровська *Betula borysthenaica*, волошка короткоголова *Centaurea breviceps*, ковила дніпровська *Stipa borysthenaica*, дуб звичайний *Quercus robur*, житняк пухнастоквітковий *Agropyron dasyanthum*. До Зеленої книги України включені угруповання формацій берези дніпровської *Betuletea boristhenicae* та ковили дніпровської *Stipetea borysthenaicae*. У проєктованому заказнику представлений комплекс оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: E1.9 Незімкнені несередземноморські сухі кислі та нейтральні трав'яні угруповання, у тому числі континентальні трав'яні угруповання на дюнах, G1.7 Термофільні листопадні ліси, G1.41 Заболочені вільхові ліси на некіислому торфі.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Москаленко, 2015.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Забарине»

Проектований
ландшафтний заказник
«Забарине»,
14 червня 2019 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Західний Сиваш»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 15 620 га.

Розташування: Західний Сиваш та Північне Присивашшя між селами Першокостянтинівка та Овер'янівка Чаплинського та Новотроїцького районів.

Координати: 46.212431°, 33.872176°.

Природоохоронна цінність: Проєктований заказник охоплює західну частину Сиваша та прилеглі природні ділянки Північного Присивашшя в межах Херсонської області. Тут зустрічається велика кількість созофітів, зокрема видів рослин, які включені до Червоної книги України: карагана скіфська *Caragana scythica*, катран приморський *Crambe maritima*, кермечник червоніючий *Goniolimon rubellum*, кермек чурюкський *Limonium czurjukiense*, ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana*, та лишайників – *Agrestia hispida*, *Cetraria steppae*, *Xanthoparmelia camtschadalis*. Також тут зростають рослини Червоного списку Херсонської області: астрагал плямистий *Astragalus guttatus*, белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica*, соляник модриновий *Caryoxylon laricinum*, миколайчики приморські *Eryngium maritimum* тощо та лишайники *Fulgensia fulgens*, *Xanthoparmelia pockornyi*. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, А2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах, В1.1 Піщані пляжі лінії прибою, Х02 Солоні приморські лагуни, Х03 Солонуваті приморські лагуни. Також тут представлені степові оселища Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи та Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Андрієнко, Коломійчук, 2000; Коломійчук та ін., 2012, Микитюк, 1999, Павлов, 2003; Перелік, 2014 (під назвою «Східний Сиваш»).

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Західний Сиваш»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Західний Сиваш»,
26 червня 2009 року
Фото Івана Мойсієнка

«Короводинський»

Пропонована категорія ПЗФ: Ландшафтний заказник загальнодержавного значення.
Орієнтовна площа: 744 га.

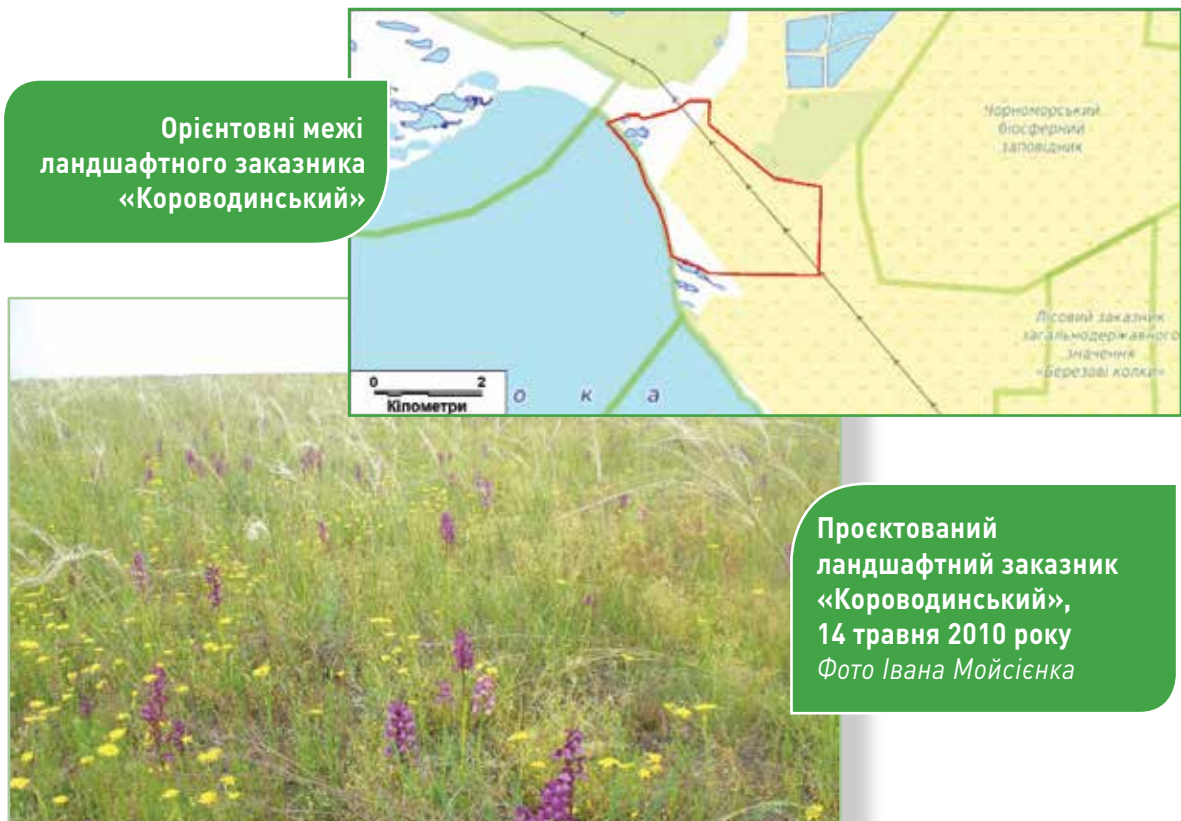
Розташування: Знаходиться в центрі трикутника між селами Іванівка, Геройське та Рибальче Голопристанського району, на березі Ягорлицької затоки між Івано-Рибальчанською та Солонозерною ділянками Чорноморського біосферного заповідника.

Координати: 46.437235°, 32.041006°.

Природоохоронна цінність: Рослинність є характерною для знижених і малогорбистих пісків, у прибережній зоні – для піщаних літоралей. Червона книга України представлена тут березою дніпровською *Betula borysthena*, волошкою короткоголовою *Centaurea brevicaps*, ковилою дніпровською *Stipa borysthena*. Ця територія є оселищем значної кількості представників роду плодоріжка *Anacamptis* (плодоріжка розмальована *Anacamptis picta*, п. блощична *A. coriophora*, п. болотяна *A. palustris*), популяції яких є одними з найбільших в регіоні та налічують десятки тисяч особин. До Зеленої Книги України включені угруповання формацій берези дніпровської *Betuletea borysthena* та ковили дніпровської *Stipetea borysthena*. У проєктованому заказнику представлений комплекс оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, В1.1 Піщані пляжі лінії прибою, В1.3 Рухливі приморські дюни, В1.4 Стабільні приморські дюни з трав'яною рослинністю («сірі дюни»), В1.8 Мокрі та вологі міждюнні улоговини, Е1.9 Незімкнені несередземноморські сухі кислі та нейтральні трав'яні угруповання, у тому числі континентальні трав'яні угруповання на дюнах.

Примітки: Запропонований фахівцями Чорноморського біосферного заповідника і мав стати частиною його буферної зони. Нами пропонувався під іншою назвою «Долина орхідей». Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Захарова, 2017; Москаленко, 2015; Перелік, 2014 (під назвою «Долина орхідей»); Смекалова, Масловки, Мельник, 2011; Черняков та ін., 2010, 2017.

«Озеро Соколовське»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 692 га.

Розташування: озеро Соколовське розташовується у верхів'ї Східного Сивашу біля села Чернігівка Генічеського району.

Координати: 46.154024°, 34.614234°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає акваторію лиману озера Соколовське, його узбережжя та пересип, що відділяє його від Східного Сивашу. Озеро Соколовське простягнулося з півночі на південь на 3,2 км. Максимальна ширина його складає 1,3 км. В південній частині озера є острів. З півночі в озеро відкриваються 2 балки. Північні береги озера високі, обривисті до 3-4 м заввишки; південні береги – низькі. Місце перебування багатьох видів птахів, у тому числі занесених до Червоної книги України: мартин каспійський, або реготун чорноголовий *Larus ichthyaetus*, чеграва *Hydroprogne caspia*, кулик-сорока *Haematopus ostralegus*, кульон великий *Numenius arquata*, чоботар, або шилодзьобка *Recurvirostra avosetta*. Добре збереглася галофітна та літоральна рослинність. Територія має високу соцологічну цінність. Тут налічується низка рідкісних видів рослин, які включені до Червоної книги України: катран приморський *Crambe maritima*, кермек чурюкський *Limonium czurjukiense* та до Червоного списку Херсонської області: миколайчики приморські *Eryngium maritimum*, спориш чорноморський *Polygonum euxinum*. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, А2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах та В1.1 Піщані пляжі лінії прибою.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: –.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Озеро Соколовське»

Проектований
ландшафтний заказник
«Озеро Соколовське»,
2 березня 2020 року
Фото Марини Захарової

«Острови Коянли»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 1314 га.

Розташування: акваторія та малі острови Коянли в Східному Сиваші, витягнуті вздовж Арабатської стрілки між селами Щасливцеве та Стрілкове Генічеського району.

Координати: 45.926762°, 34.762778°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає мілководдя Східного Сивашу, які майже повністю осушуються під час відгонних вітрів, та систему малих островів Коянли. Місце перебування багатьох видів птахів, у тому числі занесених до Червоної книги України: мартин каспійський, або реготун чорноголовий *Larus ichthyaetus*, чеграва *Hydroprogne caspia*, кулик-сорока *Haematopus ostralegus*, кульон великий *Numenius arquata*, чоботар, або шилодзьобка *Recurvirostra avosetta*. В урочищі добре збереглася галофітна та літоральна рослинність. Територія має високу созологічну цінність. Тут відмічена низка рідкісних видів рослин, які включені до Червоної книги України: катран приморський *Crambe maritima*, кермек чурюкський *Limonium czurjukiense*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana* та до Червоного списку Херсонської області: зірочки сумнівні *Gagea dubia*, миколайчики приморські *Eryngium maritimum*, спориш чорноморський *Polygonum euxinum*. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, А2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах та В1.1 Піщані пляжі лінії прибою.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Андрієнко, Коломійчук, 2000.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Острови Коянли»

Проектований
ландшафтний заказник
«Острови Коянли»

Фото з сайту Радіоаматорів
міста Генічеська
https://cq-genichesk.at.ua/_ph/22/478477708.jpg

«Рогачик»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 1536 га.

Розташування: лиман річки Рогачик між селами Таврійське та Георгіївка Верхньорогачицького району.

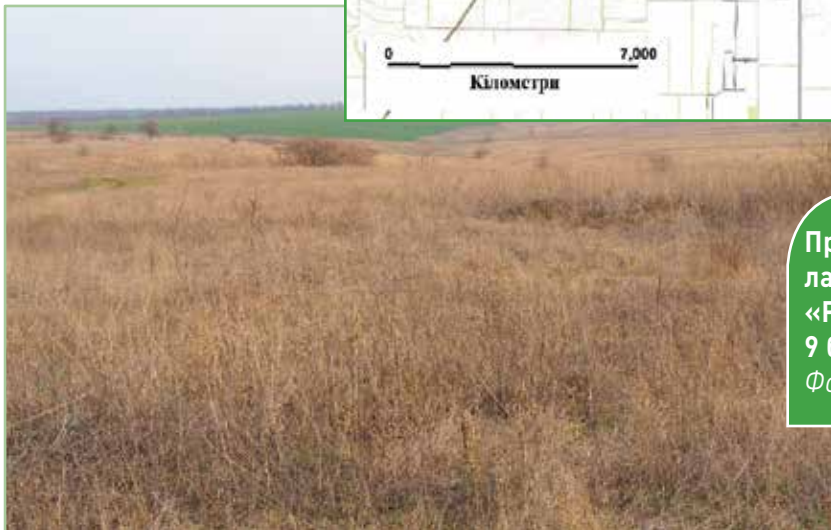
Координати: 47.315806°, 34.194009°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає акваторію та терасу лиману річки Рогачик, територію Соланої, Москаликової, Юдинської та ряду безіменних балок, в яких збереглася степова та петрофітно-стєпова рослинність. Нерозорані ділянки основної частини балки починаються на півдні, а біля села Георгіївка основне русло повертає на північний захід та поглиблюється. Основні відроги балки, які включені до проєктованого заказника, розташовані у південній частині. Навколо акваторії розташовані штучні насадження з переважанням клена американського *Acer negundo*, робінії несправжньо-акації *Robinia pseudoacacia*, в'яза польового *Ulmus campestris* тощо. Територія має високу соцологічну цінність. Тут збереглася ціла низка рідкісних видів рослин: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формиції ковили волосистої *Stipetea capillatea*, що включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Рогачик»

Проектований
ландшафтний заказник
«Рогачик»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Старошведський»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 263 га.

Розташування: Дві балки (Костирська та Широка) та тераса Дніпра між ними в північній околиці села Зміївка Бериславського району.

Координати: 46.893491°, 33.593688°.

Природоохоронна цінність: Територія проєктованого заказника відрізняється досить високою диференціацією рослинності. Тут представлені степи, луки, чагарникові зарості, штучні лісові насадження, відслонення гірських порід (вапняків, лесів та глин), кліф, узбережжя та акваторія водосховища і рудеральні оселища. Флори судинних рослин налічує 359 видів. Проєктований заказник має велике екологічне значення. На його території виявлено 21 вид судинних рослин, що охороняються, в тому числі 1 вид, включений до Резолюції № 6 Бернської конвенції – наголоватки синьоволошкови *Jurinea cyanooides*; 10 видів, включених до Червоної книги України (астрагал пухнастоквітковий *Astragalus dasyanthus*, а. понтійський *A. ponticus*, тюльпан південнобузький *Tulipa beibersteiniana*, т. Геснера *T. gesneriana* тощо), та 10 видів, занесених до Червоного списку Херсонської області (белевалія сарматська *Bellevaia sarmatica*, стоколос різнолистий *Bromopsis heterophylla*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик білий *Hyacinthella leucophaea* тощо). Також тут представлено 6 раритетних угруповань, включених до Зеленої книги України (формації мигдалю степового *Amygdaleta nanae*, пирію ковилolistого *Elytrigietea stipifoliae*, ковили волосистої *Stipeta capillatae*, к. лессінга *Stipeta lessingiana* тощо). Більша частина його території є оселищами Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Наукове обґрунтування розроблено за підтримки Шведського Наукового Комітету (Vetenskapsrådet) project N 2012-06112. Потребує погодження.

Література: Мойсієнко та ін., 2019а, б; Перелік, 2014 (заказники «Старошведський» та «Зміївська балка»).

Орієнтовні межі
проєктованого
ландшафтного заказника
«Старошведський»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Старошведський»,
27 травня 2018 року
Фото Івана Мойсієнка

«Стрілковський під»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 572 га.

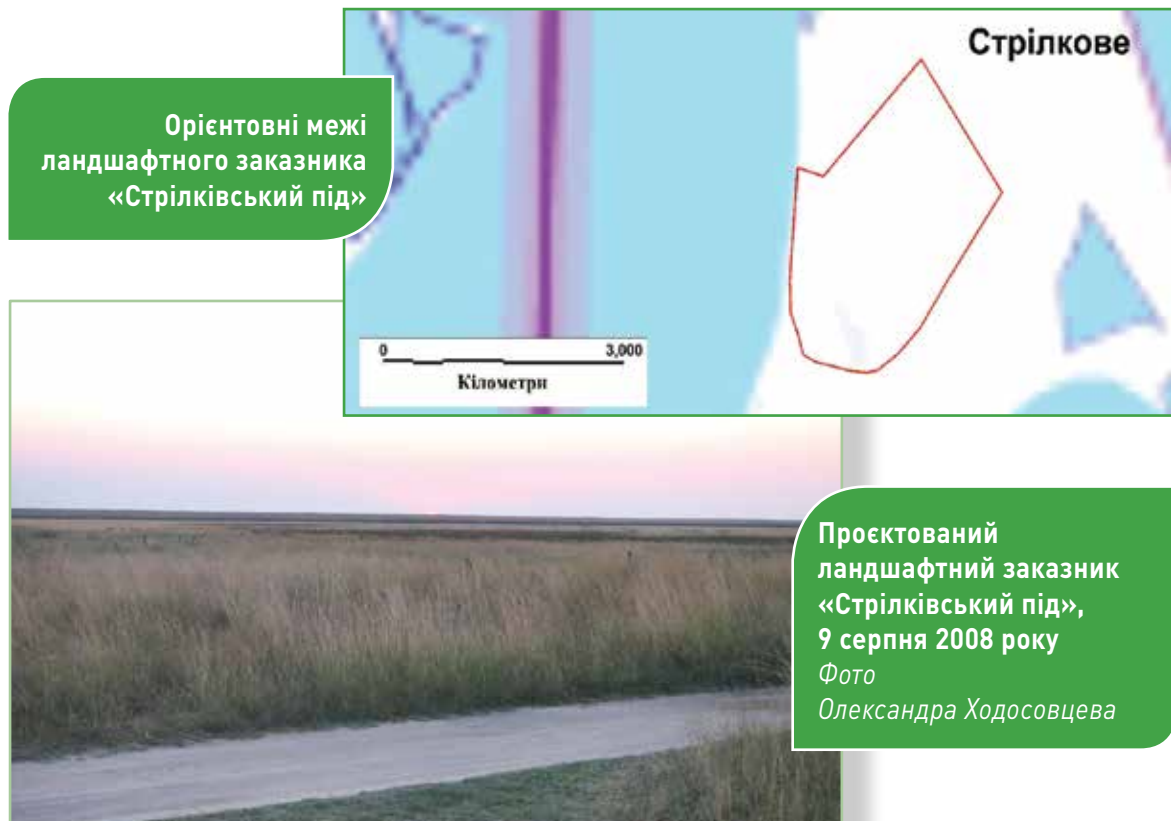
Розташування: східна околиця села Стрілкове Генічеського району.

Координати: 45.875163°, 34.857066°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає солоний під з малими пересихаючими солоними озерами. Місце перебування багатьох видів птахів. Тут добре збереглася галофітна рослинність. Територія має високу екологічну цінність. У проєктованому заказнику збереглася ціла низка рідкісних видів рослин, зокрема рослини, які включені до Червоної книги України: мласкавець найтонший *Vupleurum tenuissimum* та кермек чурюкський *Limonium czurjukiense* та до Червоного списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia* та кермек напівчагарниковий *Limonium sufruticosum*. На території проєктованого заказника зустрічається цілий ряд видів тварин (жайворонок степовий *Melanocorypha calandra*, журавель сірий *Grus grus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, мартин середземноморський *Ichthyaetus melanocephalus*, чепура велика *Casmerodius albus*, чепура мала *Egretta garzetta*, турун угорський *Carabus hungaricus*, гадюка степова *Vipera ursinii* тощо) з Резолюції № 6 Бернської конвенції. Територія об'єкту є оселищем Резолюції № 4 Бернської конвенції: Х36 Депресії (поди) степової зони. Крім того, найбільш підвищені ділянки проєктованого заказника зайняті пустельностеповою рослинністю і також є оселищем Резолюції № 4 Бернської конвенції – Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи. Натомість у зниженнях в прибережній смузі та навколо солоних озер представлено інше оселище з Резолюції № 4 Бернської конвенції – А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Андрієнко, Коломійчук, 2000.

«Тягинська балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 967 га.

Розташування: балка Тягинка північніше села Тягинка Бериславського району.

Координати: 46.815431°, 33.033359°.

Природоохоронна цінність: На території балки представлений дуже різноманітний рослинний покрив: степи та вапнякові відслонення на схилах балки та прилеглих ділянка плакору; луки, болота та водойми і іноді засолені ділянки по тальвегу балки, а також чагарникові та деревні угруповання. Рослинний покрив балки характеризується значною соцологічною цінністю. Тут відмічені такі созофіти: карагана скіфська *Caragana scythica*, зіновать гранітна *Chamaecytisus graniticus*, повстянка дніпровська *Cymboclasma borysthenica*, ефедр двоколоскова *Ephedra distachya*, дрік скіфський *Genista scythica*, гіацинтник блідий *Hyacinthella leucophaea*, ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, к. українська *S. ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*, крокус сітчастий *Crocus reticulatus*, загнітниця голівчаста *Paronichia cephalotes*, стоколос різнолистий *Bromopsis heterophylla*, наголоватки вузьколисті *Jurinea stochadifolia*, мигдаль карликовий *Amygdalus nana*, белевалія сарматика *Bellevalia sarmatica*, льон Черняєва *Linum chernjaevii*, тонконіг неплідний *Poa sterilis* та виноград лісовий *Vitis sylvestris*. На території балки відмічено 85 лишайників та ліхенофільних грибів, серед яких *Cetraria steppae*, *Squamarina cartilaginea* та *Scythinium schraderi* включені до Червоної книги України. Окрім рідкісних видів у Тягинській балці у зразковому вигляді збереглися рослинні угруповання формації мигдалю карликового *Amygdaletea nanii*, дроку скіфського *Genistetae scythicae*, ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, що включені до Зеленої книги України. Також значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010, Гавриленко, 2011а; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Тягинська балка»

Проектований
ландшафтний заказник
«Тягинська балка»,
1 червня 2006 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Узбережжя Чонгарської протоки»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 625 га.

Розташування: на південних околицях села Чонгар Генічеського району.

Координати: 46.000000°, 34.560000°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник розташовується на північному узбережжі Чонгарської протоки, що з'єднує акваторію Центрального та Східного Сивашів. Він включає приморські солончаки, солоні озера та фрагменти пустельних степів на підвищених ділянках. Розділений на дві частини залізничною колією. Місце перебування багатьох видів птахів. Зокрема на території проєктованого заказника відмічені жайворонок степовий *Melanocorypha calandra*, журавель сірий *Grus grus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, мартин середземноморський *Ichthyaetus melanocephalus*, чепура велика *Casmerodius albus*, чепура мала *Egretta garzetta* з Резолюції № 6 Бернської конвенції. Тут добре збереглася галофітна, літоральна, почасти степова рослинність. Територія має високу соцологічну цінність. В урочищі зростають включені до Червоної книги України ласкавець найтонший *Vupleurum tenuissimum*, катран понтійський *Crambe maritima*, кермек чурюкський *Limonium czurjukiense*, ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana* та до Червоного списку Херсонської області ефедра двокоскова *Ephedra distachya*, миколайчики приморські *Eryngium maritimum*, рідкісні види рослин. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, А2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах та В1.1 Піщані пляжі лінії прибою. Також тут представлені степові оселища Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи та Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: –.

«Чонгарський під»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 945 га.

Розташування: центральна частина півострова Чонгар між селами Попівка, Атамань та Чонгар Генічеського району.

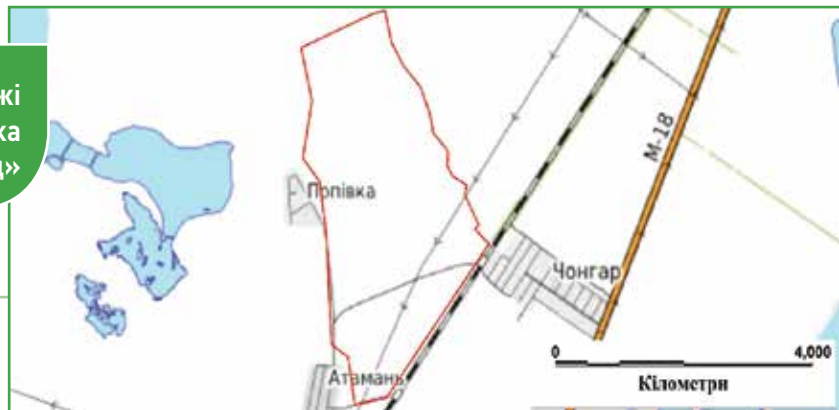
Координати: 46.040914°, 34.513517°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає солоний під з малими пересихаючими солоними озерами. Місце перебування багатьох видів птахів. Тут добре збереглася галофітна рослинність. Територія має високу соціологічну цінність. У проєктованому заказнику збереглася низка рідкісних видів рослин, зокрема включені до Червоної книги України рослини мласкавець найтонший *Vupleurum tenuissimum* та кермек чурюкський *Limonium czurjukiense* та до Червоного списку Херсонської області пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*. Також відмічений, включений до Червоної книги України, вид грибів печериця таблитчаста *Agaricus tabularis*. Серед тварин з Червоної книги України зустрічається гадюка степова *Vipera ursinii*. На території проєктованого заказника відмічено цілу низку рідкісних видів птахів з Резолюції № 6 Бернської конвенції – жайворонок степовий *Melanocorypha calandra*, журавель сірий *Grus grus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, мартин середземноморський *Ichthyaetus melanocephalus*, чепура велика *Casmerodius albus*, чепура мала *Egretta garzetta*. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: Х36 Депресії (поди) степової зони, А 2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету. Найбільш підвищені ділянки проєктованого заказника зайняті пустельностеповою рослинністю і також є оселищем Резолюції № 4 Бернської конвенції – Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи. Натомість у зниженнях в прибережній смузі та навколо солоних озер представлено інше оселище з Резолюції № 4 Бернської конвенції – А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Андрієнко, Коломійчук, 2000.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Чонгарський під»

Проектований
ландшафтний заказник
«Чонгарський під»,
2 березня 2020 року
Фото Марини Захарової

«Чорна Долина»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 818 га.

Розташування: Під знаходиться на межі двох районів між селами Чорна Долина Чаплинського району та Новокам'янка Каховського району.

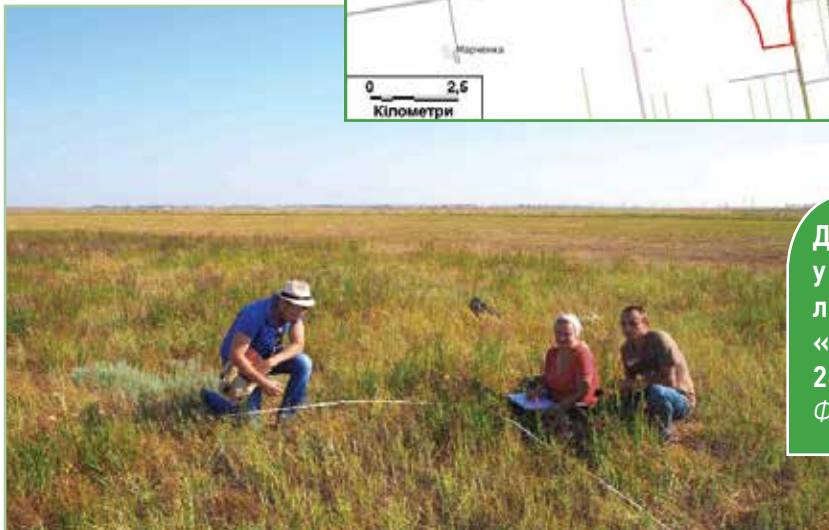
Координати: 46.554506°, 33.471818°.

Природоохоронна цінність: Під Чорна долина характеризується крутим північним схилом та пологим південним, плоским днищем. У нього впадає лише одна крупна лощина з півночі. Збереглося до наших днів днище поду (схили розорані). Частина поду відгороджена під ставок. У рослинному покриві домінують лучні подові угруповання. При сильних повенях під затоплюється – тимчасові солонуваті водойми можуть займати площу до 600 га. Проектований заказник має високу соціологічну цінність. Нещодавно тут створено об'єкт Смарагдової мережі «Black valley» (UA0000368) площею 494 га. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: X36 Депресії (поди) степової зони та E1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи. На його території зустрічається 1 вид рослин (цибуля Регеля *Allium regelianum*) та 8 видів тварин (журавель сірий *Grus grus*, кібчик *Falco vespertinus*, сорокопуд чорнолобий *Lanius minor*, лунь очеретяний *Circus aeruginosus*, чепура велика *Casmerodius albus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, турун угорський *Carabus hungaricus*, гадюка степова *Vipera ursinii*) з Резолюції № 6 Бернської конвенції. На території проєктованого заказника виявлені види, включені до Червоної книги України: плакун чебрецелистий *Lythrum thymifolia*, руслиця угорська *Elatine hungarica*, ковила українська *Stipa ucrainica*, сколія-гігант *Scolia maculata*, махаон *Papilio machaon*, вусач-коренеїд хрестоносець *Dorcadion equestre*, аскалаф строкатий *Ascalaphus macaronius*, та види з Червоного списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*, подова волошка оманова *Phalacrachena inuloides*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Гавриленко та ін., 2009; Листопадський та ін., 2014; Перелік, 2014; Шаповал, 2007; Шаповал та ін. 2019д.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Чорна Долина»

Дослідження рослинності
у проєктованому
ландшафтному заказнику
«Чорна Долина»,
28 червня 2019 року
Фото Івана Мойсієнка

Ботанічні заказники загальнодержавного значення

«Барнашівський під»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 737,53 га.

Розташування: Барнашівський під займає південно-східні околиці села Мар'янівки та с. Скворцівки, де межують Каховський, Новотроїцький та Чаплинський райони.

Координати: 46.546599°, 33.982329°.

Природоохоронна цінність: Барнашівський під, розмірами 2,5 x 4 км, належить до групи «великих». Під характеризується пологими схилами та плоским днищем. Збереглося до наших днів днище поду (схили розорані). У під з різних боків впадає 3 лощини. При сильних повенях під затоплюється – тимчасові солонуваті водойми можуть займати площу до 1000 га. Проектований заказник має високу соцологічну цінність. Нещодавно тут створено об'єкт Смарагдової мережі «Barnashivsky depression» (UA0000367) площею 737,5 га. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: X36 Депресії (поди) степової зони та E1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи. На його території зустрічається 1 вид рослин (цибуля Регеля *Allium regelianum*) та 10 видів тварин (дрохва *Otis tarda*, журавель сірий *Grus grus*, канюк степовий, або курганник *Buteo rufinus*, кібчик *Falco vespertinus* тощо) з Резолюції № 6 Бернської конвенції. На території проєктованого заказника виявлені види, включені до Червоної книги України: ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica*, плакун чебрецелистий *Lythrum thymifolia*, сколія-гігант *Scolia maculata*, махаон *Papilio machaon*, вусач-коренеїд хрестоносець *Dorcadion equestre*, аскалаф строкатий *Ascalaphus macaronius*, та види з Червоного Списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*, подова волошка оманова *Phalacrachena inuloides*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Гавриленко та ін., 2009; Листопадський та ін., 2014; Перелік, 2014; Шаповал, 2007; Шаповал та ін. 2019; <https://rm.coe.int>.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Барнашівський під»

Проектований
ботанічний заказник
«Барнашівський під»,
28 квітня 2010 року
Фото Віктора Шаповала

«Зелений під»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 1890 га.

Розташування: між селами Архангельська Слобода, Калинівка, Зелений Під та Просторне Каховського району.

Координати: 46.685058°, 33.716851°.

Природоохоронна цінність: Зелений під належить до великих подів. З півночі в нього впадає кілька лощин. Частина поду відгороджена під ставок. При сильних повенях під затоплюється – тимчасові солонуваті водойми можуть займати площу до 1000 га. Проектований заказник має високу соціологічну цінність. Нещодавно тут створено об'єкт Смарагдової мережі «Green depression» (UA0000370) площею 1580 га. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: X36 Депресії (поди) степової зони та E1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степах. На його території зустрічається 1 вид рослин (цибуля Регеля *Allium regelianum*) та 32 види тварин (жайворонок степовий *Melanocorypha calandra*, квак *Nycticorax nycticorax*, кібчик *Falco vespertinus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, лунь очеретяний *Circus aeruginosus*, чепура велика *Casmerodius albus*, сорокопуд чорнолобий *Lanius minor*, чапля жовта *Ardeola ralloides*, чапля руда *Ardea purpurea*, чепура мала *Egretta garzetta*, турун угорський *Carabus hungaricus*, гадюка степова *Vipera ursinii* тощо) з Резолюції № 6 Бернської конвенції. На території проєктованого заказника виявлені види, включені до Червоної книги України: залізняка скіфський *Phlomis scythica*, ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica*, плакун чебрецелистий *Lythrum thymifolia*, тюльпан скіфський *Tulipa scythica*, сколія-гігант *Scolia maculata*, махаон *Papilio machaon*, вусач-коренеїд хрестоносець *Dorcadion equestre*, аскалаф строкатий *Ascalaphus macaronius*, та види з Червоного Списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*, подова волошка оманова *Phalacrachena inuloides*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Гавриленко та ін., 2009; Листопадський та ін., 2014; Перелік, 2014; Шаповал, 2007; Шаповал та ін. 2019 г; <https://rm.coe.int>.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Зелений під»

Проектований ботанічний
заказник «Зелений під»,
28 червня 2019 року
Фото Івана Мойсієнка

«Кардашинське болото»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 1750 га.

Розташування: між селами Кохани Голопристанського та Солонці Олешківського районів.

Координати: 46.531305°, 32.660598°.

Природоохоронна цінність: Найбільше і найпівденніше торфове болото в Україні (загальна площа близько 1500 га). Торфові віклади мають вік до 8 тисяч років, потужність від 1,25 до 4,5 м. Історично вони сформувалися на ділянці Пра-Дніпра у північно-західній частині Олешківської арени. У болотному масиві збереглися види рослин, занесені до Червоної книги України: альдрованда пухирчаста *Aldrovanda vesiculosa*, сальвінія плаваюча *Salvinia natans*, плодоріжка болотяна *Anacamptis coriophora*, плодоріжка розмальована *Anacamptis palustris*, пальчатокорінник м'ясочервоний *Dactylorhiza incarnata*, коручка болотна *Epipactis palustris*, береза дніпровська *Betula borysthena*, волошка короткоголова *Centaurea breviceps*, ковила дніпровська *Stipa borysthena*; до Світового червоного списку Міжнародного союзу охорони природи: житняк пухнастоквітковий *Agropyron dasyanthum*; до Червоного списку Херсонської області: вільха клейка *Alnus glutinosa*, щитник остистий *Dryopteris carthusiana*, ясен звичайний *Fraxinus excelsior*, оман високий *Inula helenium*, дуб звичайний *Quercus robur*, пухирник звичайний *Utricularia vulgaris*. Також для цієї території наводилися осока шорсткоплода *Carex lasiocarpa* та бобівник трилистий *Menyanthes trifoliata*. У проєктованому заказнику представлено низку оселищ Резолюції № 4 Бернської конвенції (С1.224 Вільноплаваючі колонії *Utricularia australis* та *U. vulgaris*, С1.225 Вільноплаваючі килимки *Salvinia natans*, С1.226 Вільноплаваючі угруповання *Aldrovanda vesiculosa*, Е2.2 Рівнинні та низькогірні сінокосні луки, Е3.4 Мокрі або вологі евтрофні і мезотрофні луки, Д4.1 Багаті болота, включаючи евтрофні високотравні та карбонатні болота, Д5.2 Зарості крупних осок переважно без застою води).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, Мойсієнко, 2001; Захарова, Мойсієнко, 2016, 2017; Лавренко, Ізвєкова, 1936; Перелік, 2014; Уманець, 2009; Чинкіна, 2001.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Кардашинське болото»

Проєктований
ботанічний заказник
«Кардашинське болото»,
14 травня 2016 року
Фото Івана Мойсієнка

«Малий Чапельський під»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 1022,42 га.

Розташування: на схід між селами Хрестівка та Долинське Чаплинського району.

Координати: 46.433080°, 33.727205°.

Природоохоронна цінність: Малий Чапельський під, розмірами 5,5 x 6,5 км, характеризується пологими схилами та плоским днищем. Збереглося до наших днів днище поду (схили розорані). У під із різних боків (крім півдня) впадає 6 лощин різного розміру. Найбільша з них є транзитною, вона з'єднує Малий Чапельський під з розташованим північніше подом Сугакли. При сильних повенях під затоплюється, тимчасові солонуваті водойми можуть займати площу до 1000 га. Проєктований заказник має високу соціологічну цінність. Нещодавно тут створено об'єкт Смарагдової мережі «Small Chapelsk depression» (UA0000372) площею 1022,4 га. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: Х36 Депресії (поди) степової зони та Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степах. На його території зустрічається 1 вид рослин (цибуля Регеля *Allium regelianum*) та 13 видів тварин (вівсянка садова *Emberiza hortulana*, дерихвіст лучний *Glareola pratincola*, дрохва *Otis tarda*, жайворонок степовий *Melanocorypha calandra*, журавель сирій *Grus grus*, квак *Nycticorax nycticorax* тощо) з Резолюції № 6 Бернської конвенції. На території проєктованого заказника виявлені види, включені до Червоної книги України: залізняка скіфський *Phlomis scythica*, ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica*, плакун чебрецелистий *Lythrum thymifolia*, руслиця угорська *Elatine hungarica*, ситник кулястоплодий *Juncus sphaerocarpus*, тюльпан скіфський *Tulipa scythica*, сколія-гігант *Scolia maculata*, махаон *Papilio machaon*, тощо та види з Червоного Списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*, подова волошка оманова *Phalacrachena inuloides*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Гавриленко та ін., 2009; Листопадський та ін., 2014; Перелік, 2014; Шаповал, 2007; Шаповал та ін. 2019в; <https://rm.coe.int>.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Малий Чапельський під»

Проєктований ботанічний
заказник «Малий
Чапельський під»,
6 липня 2017 року
Фото Івана Мойсієнка

«Пригірський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 393,5 га.

Розташування: тераса річки Інгулець і балки між селами Розівка та Пригір'я Високопільського району.

Координати: 47.543332°, 33.202258°.

Природоохоронна цінність: Степи та вапнякові відслонення на терасі та балках Інгульця, де зустрічається значна кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Територія заказника включає терасу правого берега річки Інгулець, яку перетинають численні яри та балки, найбільша з яких близько 2,5 км завдовжки. Долина Інгульця у цьому місці зробила атрактивний амфітеатроподібний закрут, який нагадує гірський ландшафт. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах, лучна – по тальвегу балки та в нижній частині схилу тераси, а також розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Територія проєктованого заказника входить до нещодавно створеного об'єкту Смарагдової мережі України «Middle Inhulets river valley» (UA0000310). Проєктований заказник має високу созологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana* (Червона книга України), ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* та загнітник головчастий *Paronychia cephalotes* (Червоний список Херсонської області). Серед лишайників виявлено один созофіт сцитініум Шредера *Scytinium schraderi* (Червона книга України). Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillatae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014 (під назвою «Розовський»).

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Пригірський»

Проєктований ботанічний
заказник «Пригірський»,
5 травня 2018 року
Фото Івана Мойсієнка

«Степовий під Гарбузи»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 152 га.

Розташування: на території земель запасу на захід від села Степне Нижньосірогозького району.

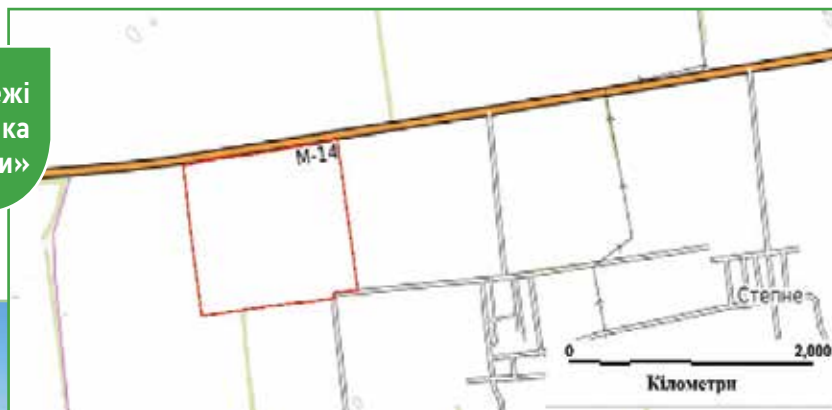
Координати: 46.768802, 34.054333.

Природоохоронна цінність: Під Гарбузи належить до неглибоких. Нерозорані днище та нижні частини схилів поду мають майже квадратну форму 1,3 x 1,18 км. Під характеризується пологими схилами та плоским днищем. При сильних повенях під затоплюється. Проектований заказник має високу соцологічну цінність. Нещодавно тут створено об'єкт Смарагдової мережі «Barnashivsky depression» (UA0000367) площею 737,5 га. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: X36 Депресії (поди) степової зони та E1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи. На його території зустрічається цибуля Регеля *Allium regelianum* – вид рослин з Резолюції № 6 Бернської конвенції. На території проектного заказника виявлені види рослин, включені до Червоної книги України: залізняк скіфський *Phlomis scythica*, рябчик малий *Fritillaria meleagroides*, та види з Червоного Списку Херсонської області: белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica*, пірій подовий *Elytrigia pseudocaesia*, рястка Фішера *Ornitogallum fischerianum*. Особливо цінним є зростання рябчика малого, який до знахідки в поді Гарбузи вважався зниклим з території Херсонської області. Останній раз він відмічався у 1968 році в заповіднику «Асканія-Нова імені Ф.Е. Фальц-Фейна» (Шаповал, 2012). В інших нечисленних місцезростаннях рябчик малий відмічався ще Йозефом Пачоським більше 100 років тому (Пачоский, 1914). Таким чином, на сьогодні під Гарбузи є єдиним підтвердженим сучасними даними місцезростанням рябчика малого на території Херсонської області.

Примітки: Ініціаторами заповідання поду Гарбузи є вчителі Степненської школи, які разом з учнями активно досліджують його останні роки. Саме їм вдалося виявити тут рябчик та ряд інших рідкісних видів. Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Пачоский, 1914; Шаповал, 2012.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Степовий під Гарбузи»

Дослідження рослинності
проектного
ботанічного заказника
«Степовий під Гарбузи»,
20 червня 2019 року
Фото
Віктора Скоробогатова

«Шилова балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 1133 га.

Розташування: Шилова балка, на захід від міста Берислав та південніше села Томарине Бериславського району.

Координати: 46.834432°, 33.318346°.

Природоохоронна цінність: територія заказника включає розгалужену Шилу балку правого берега Дніпра загальною довжиною близько 25 км завдовжки, що впадає в Дніпро південніше села Одрадокам'янка. Води затоплюють нижню частину балки більше ніж на 6 км. Верхня частина головного русла балки розорана і до заказника не включається. Значна частина балки вкрита штучними лісовими насадженнями, серед яких домінують робінія несправжньоакація *Robinia pseudoacacia*, гледичія звичайна *Gleditsia triacanthos*, айлант найвищий *Ailanthus altissima*, в'яз низький *Ulmus pumila*, клен ясенелистий *Acer negundo* тощо. На території балки представлені рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучні, болотні та водні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Проектований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України), белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, барвінок трав'янистий *Vinca herbaceae*. Балка є досить розгалуженою. Між її гілками значну площу займають перелоги з еродованими ґрунтами, на яких досить добре відновився степовий рослинний покрив, і тому ми пропонуємо включити їх до складу заказника. Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillateae*, ковили Лессінга *Stipetea lessingiana* та ковили української *Stipetae ucrainicae*, що включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Гавриленко, 2015; Перелік, 2014; Ходосовцев, 1999.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Шилова балка»

Проектований ботанічний
заказник «Шилова балка»,
7 серпня 2013 року
Фото Івана Мойсієнка

ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Ландшафтні заказники місцевого значення

«Бабина Балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 122 га.

Розташування: Балка лівого берега Дніпра в околицях села Бабине Верхньорогачицького району.

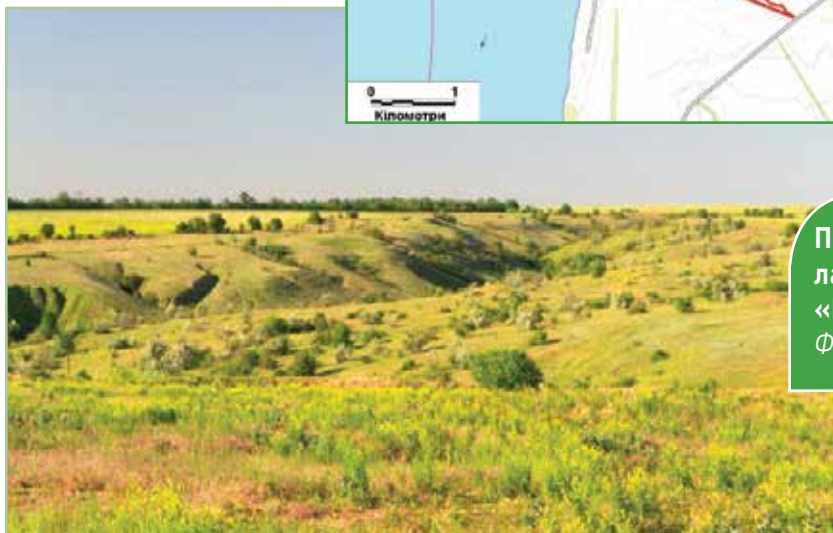
Координати: 47.405536°, 34.055675°.

Природоохоронна цінність: Балка Бабина є однією з небагатьох зовсім незалісненою на півночі Херсонської області, тому тут добре збереглася степова рослинність. Балка знаходиться поряд з найвищою точкою Херсонської області, тобто знаходиться на значній висоті над рівнем моря, тому практично не затоплена. Каховським водосховищем затоплені лише 300 м її нижньої частини за межами проєктованого заказника. На території балки виявлено цілу низку созофітів, а саме: ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, к. українська *S. ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, що включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: –.

Орієнтовні межі
проєктованого
ландшафтного заказника
«Бабина Балка»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Бабина Балка»
Фото alex.ua

«Балка Вали-Воли»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 238 га.

Розташування: Сомова балка між селами Софіївка та Любимівка Каховського району.

Координати: 46.820151°, 33.620247°.

Природоохоронна цінність: Балка лівобережжя Дніпра (Каховського водосховища) в околицях с. Любимівка. Знаходиться на міграційному шляху осіннього та весняного прольоту птахів водно-болотного комплексу. Балка 3 км завдовжки, а включаючи розорану частину – понад 4 км. Води водосховища затоплюють балку на 1,3 км. Через південне відгалуження балки проходить русло Каховського магістрального каналу. Переважають гледичія звичайна *Gleditsia triacanthos*, клен ясенелистий *Acer negundo*, робінія несправжньоакація *Robinia pseudoacacia*, в'яз польовий *Ulmus campestris* тощо. На території балки представлена рослинність степів, вапнякових відслонень та чагарникових заростей на схилах; лучні, болотні та водні угруповання по тальвегу балки. Значна частина проєктованого заказника вкрита штучними лісовими насадженнями, в яких, по мірі випадіння дерев відбувається відновлення степового рослинного покриву. В складі насаджень відмічені гледичія звичайна *Gleditsia triacanthos*, робінія несправжньоакація *Robinia pseudoacacia*, в'яз польовий *Ulmus campestris* тощо. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Природоохоронну цінність та необхідність створення заказника «Вали-Воли» досліджували вчителі та учні Каховської школи № 2 під кураторством професора М.Ф. Бойка. Потребує оформлення та подання клопотання.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Вали-Воли»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Вали-Воли»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Болгарська балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 1152 га.

Розташування: Лівий берег Каховського водосховища в околицях села Князе-Григорівка Великолепетиського району.

Координати: 46.865798°, 33.673010°.

Природоохоронна цінність: На території балки представлені кілька типів екосистем: цілинна степова і петрофітна рослинність на схилах балки і прилеглих ділянках плакорів, чагарникові зарості, штучні лісові насадження, лучно-болотна рослинність берегової смуги та водна рослинність затопленої водосховищем частини балки. Територія балки дуже заліснена. У деревостані домінують робінія несправжньоакація *Robinia pseudoacacia*, ясен найвищий *Fraxinus excelsior*, сосна кримська *Pinus pallasiana*, дуб звичайний *Quercus robur*, клен платаноподібний *Acer platanoides*, клен татарський *Acer tataricum*, види роду в'яз *Ulmus sp. div.* Із созологічної точки зору цінність представляють відкриті ділянки, зайняті степовою рослинністю. На території балки відмічені такі созофіти: горіцвіт весняний *Adonis vernalis*, дрік скіфський *Genista scythica*, ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, к. українська *S. ucrainica*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana*, т. південнобузький *T. hypanica* (Червона книга України); ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, льон Черняєва *Linum chernjaevii* тощо (Червоний список Херсонської області). На території балки зустрічаються раритетні види тварин (*Axonolaimus zera*, *Papilio machaon*, *Iphichides podalirius*, *Zyrrhyntha polixena*, *Coluber jugularis*, *Sicista subtilis*, *Mustela ermine*, *Vormela peregusna*) та грибів (*Morchella stepicola*). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, що включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Ця територія була зарезервована під створення заказника «Болгарська балка» Рішенням V сесії обласної ради VI скликання від 20.02.2000 р. № 422. Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010; Бойко, Бойко, 2002; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Болгарська балка»

Проектований
ландшафтний заказник
«Болгарська балка»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Гола балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 341 га.

Розташування: Гола балка, 1,5 км на північний схід від села Сергіївка Великолепетиського району.

Координати: 47.274708°, 34.022810°.

Природоохоронна цінність: Територія проєктованого заказника включає балку лівого берега Дніпра близько 5 км завдовжки з прилеглими ділянками тераси Дніпра (Каховського водосховища). Води водосховища затоплюють балку лише в нижній частині на 600 м. Значна частина балки, особливо в нижній частині, вкрита штучними лісовими насадженнями. На території балки представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах, лучні, болотні та водні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові угруповання. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *Stipa lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоклоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Гола балка»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Гола балка»,
9 березня 2020 року
Фото Олени Плотник

«Горностаївський»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 371 га.

Розташування: Дві балки (Сапата та Хрещата), між якими розташовується смт Горностаївка Горностаївського району.

Координати: 47.016709°, 33.764922°; 46.984233°, 33.714191°.

Природоохоронна цінність: Територія заказника включає дві балки лівого берега Дніпра Сапату та Хрещату. Сапата балка 3 км завдовжки огинає смт Горностаївку з півночі та північного сходу. Хрещата балка 3 км завдовжки огинає смт Горностаївку з півдня та південного сходу. Води водосховища незначно затоплюють балки лише в нижній частині. Частина балок вкрита штучними лісовими насадженнями. На території балок представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучні, болотні та водні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові угруповання. Проектований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa hupanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формиції ковили волосистої *Stipetea capillatea*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Горностаївський»

Проектований
ландшафтний заказник
«Горностаївський»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Домузлинський під»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 2189 га.

Розташування: під знаходиться в двох областях на межі Іванівського району Херсонської області та Якимівського району Запорізької області. Заказник планується створити на частині поду в межах Херсонської області в околицях села Зелений Гай.

Координати: 46.632883°, 34.727284°.

Природоохоронна цінність: Домузлинський під належить до великих подів. З півночі в нього впадають дві великі лощини. При сильних повенях під затоплюється, тимчасові солонуваті водойми можуть займати площу до 7500 га (затоплюючи прилеглі агроценози). Проектований заказник має високу соцологічну цінність. Нещодавно тут створено об'єкт Смарагдової мережі «Domuzlynski depression» (UA0000369) площею 4742,8 га. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: ХЗ6 Депресії (поди) степової зони. На його території зустрічається 1 вид рослин (цибуля Регеля *Allium regelianum*) та 2 види тварин (турун угорський *Carabus hungaricus*, гадюка степова *Vipera ursinii* тощо) з Резолюції № 6 Бернської конвенції. На території проєктованого заказника виявлені види, включені до Червоної книги України: залізняк скіфський *Phlomis scythica*, сколія-гігант *Scolia maculata*, махаон *Papilio machaon*, вусач-коренеїд хрестоносець *Dorcadion equestre*, аскалаф строкатий *Ascalaphus macaronius* та види з Червоного списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*, подова волошка оманова *Phalacrachena inuloides*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Листопадський та ін., 2014; Шаповал, 2007; Шаповал та ін. 2019а; <https://rm.coe.int>.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Домузлинський під»

Проектований
ботанічний заказник
«Домузлинський під»,
23 квітня 2008 року
Фото Івана Мойсієнка

«Дрімалівська балка»

Пропонована категорія ПЗФ: Ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 270 га.

Розташування: балка Дрімалівка в околицях села Новоберислав Бериславського району.

Координати: 46.872967°, 33.474800°.

Природоохоронна цінність: Територія пропонованого заказника включає балку правого берега Дніпра близько 12 км завдовжки (включаючи розорану верхню частину). Води водосховища затоплюють балку на чверть. Значна частина балки, особливо в нижній частині, вкрита штучними лісовими насадженнями. На території балки представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах. Лучні, болотні та водні угруповання займають тальвег, а розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання вкривають верхню частину схилів. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації мигдалю карликового *Amygdaletea nanii*, ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014 (під назвою «Новобериславська балка»).

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Дрімалівська балка»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Дрімалівська балка»,
18 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Заводівські балки»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 509 га.

Розташування: Дві балки (Вербова та Городня), що безпосередньо прилягають до с. Заводівка Горностаївського району.

Координати: 47.030553°, 33.827811°.

Природоохоронна цінність: Територія заказника включає 2 балки лівого берега Дніпра Вербову та Городню. Вербова балка 7,5 км завдовжки (включаючи розоране верхів'я) розташовується північніше села Заводівка. Городня балка 5 км завдовжки (включаючи розоране верхів'я) впадає в Дніпро (Каховське водосховище) безпосередньо в середині села Заводівка. Води водосховища незначно затоплюють балки лише в нижній частині. Значна частина балок вкрита штучними лісовими насадженнями: Вербова – в нижній частині, Городня – у верхній частині. На території балок представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучні, болотні та водні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові угруповання. Проектований заказник має високу соціологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillateae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, які включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014 (під назвою «Заводівська балка»).

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Заводівські балки»

Проектований
ландшафтний заказник
«Заводівські балки»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Зелений Гай»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 290 га.

Розташування: Тераси та балки річки Інгулець в околицях сіл Зелений Гай та Новопопелівка Великоолександрівського району.

Координати: 47.159322°, 32.985211°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник включає терасу лівого берега річки Інгулець, що пронизана ярочно-балковими елементами, деякі з яких мають значні розміри і досить глибоко заходять в плакори. Схили тераси та балок зайняті степовою та рослинністю вапнякових відслонень. У більш вологих місцях на нижніх частинах схилів та по тальвегу зустрічаються також лучні та чагарникові угруповання. Територія проєктованого заказника входить до нещодавно створеного об'єкту Смарагдової мережі України «Lower Inhulets river valley» (UA0000321). Заказник має високу соцологічну цінність, тут виявлені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica*, тюльпан бузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України), а також ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* та барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*, занесені до Червоного списку Херсонської області. Серед лишайників виявлено один созофіт сцитініум Шредера *Scytinium schraderi* (Червона книга України). Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae*, ковили Лессінга *Stipetea lessingianae* та ковили української *Stipetea ucrainicae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Зелений Гай»

Проектований
ландшафтний заказник
«Зелений Гай»,
6 травня 2018 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Карадай»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 928,1 га.

Розташування: Півострів Карадай, околиці села Роздольне Каланчацького району.

Координати: 46.112888°, 33.204444°.

Природоохоронна цінність: Півострів Карадай тягнеться від с. Роздольне в південно-західному напрямку на 5,5 км. Він складається з двох частин, розділених вузькою перемичкою 1 км завдовжки і мінімальною шириною 110 м. Більша частина півострова, розташована між с. Роздольне і перемичкою, розорана. Менша південно-західна частина, розташована за перемичкою, є давнім перелогом або ж ніколи не оралася. Вона має форму півкола 1,7 км завдовжки і 0,8 км завширшки, з плоскою східною та опуклою західною частинами. Тут зберігся невеликий масив пустельних степів на плакорі півострова та морському кліфі, у комплексі з галофітною рослинністю берега моря. У складі проєктованого заказника зростає ряд созофітів, зокрема: кермек чурюкський *Limonium zurjukiense*, ковила волосиста *Stipa capillata*, мласкавець тоненький *Vupleurum tenuissimum* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* (Червоний список Херсонської області). До складу Червоної книги включено 38 видів тварин (6 видів комах, 1 вид амфібій та 31 вид птахів), зокрема кулик-сорока *Haematopus ostralegus*, журавель сірий *Grus grus*, пісочник великий *Charadrius hiaticula*, коловодник ставковий *Tringa stagnatilis*, шилодзьобка *Recurvirostra avozetta*, довгоніг *Himantopus himantopus* та ін). Тут представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції, зокрема А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету та Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи.

Стан створення: Заказник створюється за ініціативи Юрія Архіпова та підтримки В'ячеслава Ролланда. Наукове обґрунтування розроблено фахівцями Херсонського державного університету. Потребує узгодження.

Література: Ардамацька, 1998, 2009; Лоція..., 2004; Перелік, 2014 (під назвою «Півострів Карадай»).

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Карадай»

Проектований
ландшафтний заказник
«Карадай»,
16 липня 2018 року
Фото Івана Мойсієнка

«Князе-Григорівський»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 323,3 га.

Розташування: Дві балки (Широка та Куца), що безпосередньо прилягають до села Князе-Григорівка Великопетиського району.

Координати: 47.138095°, 33.867905°.

Природоохоронна цінність: Територія заказника включає 2 балки лівого берега Дніпра Широку та Куцу. Широка балка 5,5 км завдовжки (нерозорона її частина в межах заказника 4 км) розташовується північніше села Князе-Григорівка. Куца балка 3,5 км завдовжки (нерозорона її частина в межах заказника 2 км) впадає в Дніпро (Каховське водосховище) безпосередньо в середині села Князе-Григорівка. Води водосховища незначно затоплюють балки лише в нижній частині. Значна частина балок вкрита штучними лісовими насадженнями, особливо Широкої. На території обох балок представлена рослинність степів та вапнякових відслонень, розсіяні чагарникові угруповання та луки, крім того в Широкій балці є болотні та водні угруповання по тальвегу. Проектований заказник має високу соціологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillateae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Ця територія була зарезервована під створення заказника «Князе-Григорівська балка» Рішенням V сесії обласної ради VI скликання від 20.02.2000 р. № 422. Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010; Микитюк, 1999; Перелік, 2014 (під назвою «Князе-Григорівська балка»).

Орієнтовні межі
проектowanego
ландшафтного заказника
«Князе-Григорівський»

Проектований
ландшафтний заказник
«Князе-Григорівський»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Крива балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 78,3 га.

Розташування: балка Крива, 0,8 км на південь від села Сергіївка Великолепетиського району.

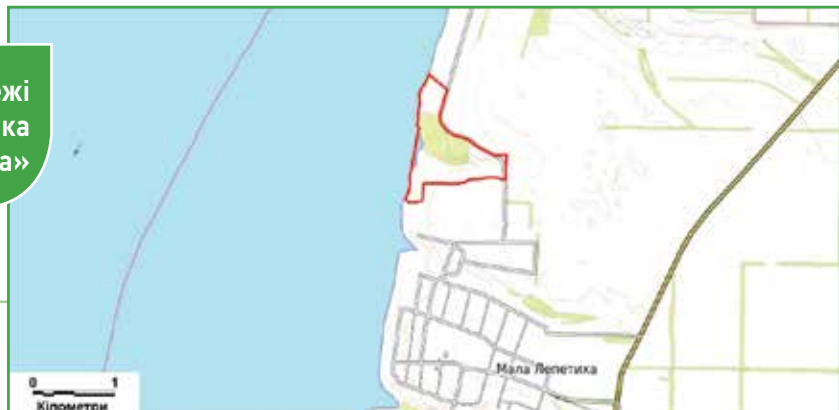
Координати: 47.257399°, 33.999127°.

Природоохоронна цінність: Територія проєктованого заказника включає балку лівого берега Дніпра з прилеглими ділянками тераси Каховського водосховища. Схили південної експозиції вкриті степовою рослинністю. Схили північної експозиції та нижня частина балки вкрита штучними насадженнями з переважанням клена ясенелистого *Acer negundo*, робінії несправжньоакації *Robinia pseudoacacia*, в'яза низького *Ulmus pumila*. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та стоколосник різнолистий *Bromopsis heterophylla*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, смілка приземкувата *Silene supina*, вероніка грицикоплода *Veronica capselicarpa* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Крива Балка»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Крива Балка»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Кудикіни гори»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 78,2 га.

Розташування: околиці села Висунці Білозерського району.

Координати: 46.720499°, 32.590579°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає терасу річки Вірьовчиної з невеликими балками, на яких збереглася степова та петрофітно-степова рослинність. Територія має високу соціологічну цінність. Тут збереглася ціла низка рідкісних видів рослин, зокрема це єдине відоме нам місце, де разом зростають усі 3 наші види степових чагарничків з родини бобові Fabaceae, включені до Червоної книги України: дрік скіфський *Genista scythica*, карагана скіфська *Caragana scythica* та зіновать гранітна *Chamaecytisus graniticus*. Також з рослин Червоної книги України відмічені ковила Лессінга *Stipa lessingiana* та тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*. До Червоного списку Херсонської області включені ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* та барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*. Більшу частину території проєктованого заказника займає оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції: Е1.2. Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи.

Примітки: Раніше пропонувався для заповідання під назвою «Інгулецькі степові схили» (Шапошнікова та ін., 2015). Наразі ми пропонуємо іншу назву, оскільки до Інгульця ця територія немає жодного відношення. Назва «Кудикіни гори» пов'язана з розташованим тут артоб'єктом «Кудикіни гори» заснованим Олександром Семенченком. Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Шапошнікова та ін., 2015.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Кудикіни гори»

Дослідження рослинності
у проєктованому
заказнику
«Кудикіни гори»,
травень 2016 року
Фото Івана Мойсієнка

«Лесовий каньйон»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 35 га.

Розташування: західна околиця села Широка Балка Білозерського району.

Координати: 46.580276°, 32.180432°.

Природоохоронна цінність: Лесовий яр з напівпустельною та степовою рослинністю, що містить значну кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Флора судинних рослин проєктованого заказника налічує 222 види, які належать до 155 родів, 52 родин, серед них 7 видів рослин-созофітів, які включені до Червоної книги України: астрагал дніпровський *Astragalus borysthenicus*, ковила волосиста *Stipa capillata* та ковила Лессінга *Stipa lessingiana* та Червоного списку Херсонської області: ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, виноград лісовий *Vitis sylvestris* та зірочки українські *Gagea ucrainica*. На території відмічено зростання 40 видів лишайників та ліхенофільних грибів, серед яких *Fulgensia fulgens*, *Placidopsis cinerascens*, *Rinodina mucronatula*, *Staurothele geoica*, *Xanthocarpia tominii* занесені до Червоного списку Херсонської області, а *Squamaria lentigera* – до Червоної книги України. Окрім рідкісних видів збереглось рослинне угруповання формації Ковили волосистої *Stipetea capillatea*, включене до Зеленої книги України. Також у складі угруповання відмічені інші созофіти: ефедра двоколоскова, гіацинтик білуватий та ковила Лессінга, що вказує на значну созологічну цінність угруповань даної формації. Більша частина території заказника є оселищем Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи). Дана територія входить до складу нещодавно створеного об'єкту Смарагдової мережі (UA0000336): лесові відслонення Дніпровського лиману площею 589,2 га. На території заказника представлені потужні багаточарові відслонення лесів, глин та пісків, що представляють значний інтерес з точки зору геології, і тому її пропонується оголосити геологічною пам'яткою.

Стан створення: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Алифанов, 2001; Бойко, 2010; Геологічні пам'ятки України (III), 2009; Мойсієнко, Солоцька, 2005; Kondratyuk et al., 2006; Ходосовцев, 2006, 2015; Мойсієнко, 2007; Vondrak et al., 2011; Перелік, 2014; Території..., 2019.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Лесовий Каньйон»

Проектований
ландшафтний заказник
«Лесовий Каньйон»,
10 липня 2007 року
Фото Івана Мойсієнка

«Острів Верблюдка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 120 га.

Розташування: острів Верблюдка в Сиваші, південніше півострова Чонгар Генічеського району Херсонської області.

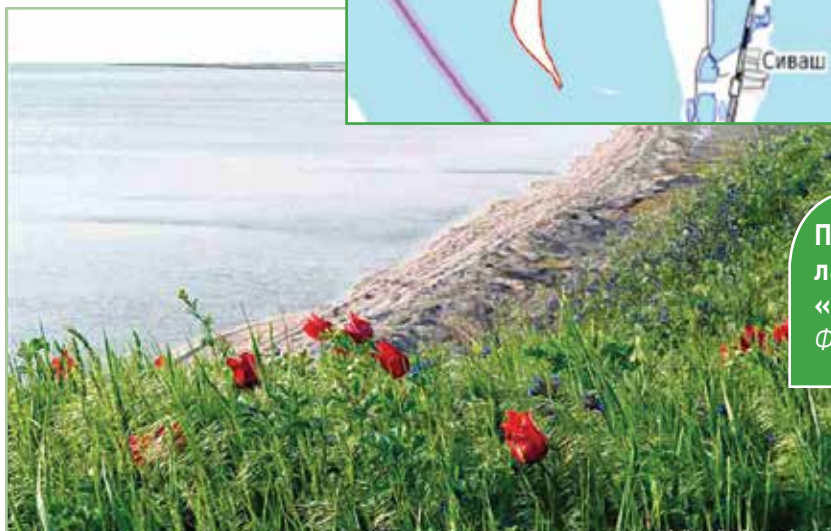
Координати: 45.985771°, 34.448938°.

Природоохоронна цінність: Заказник охоплює територію одноіменного острова Верблюдка. Острів знаходиться в центральній частині затоки Сиваш, південніше півострова Чонгар. Витягнувся з півночі на південь на 4,3 км, при максимальній ширині 0,37 м. Висота (максимальна) над рівнем моря складає 9 м. З північно-заходу до острова прилягає довга коса. На острові є кілька тимчасових водойм. Місце перебування багатьох видів птахів, у тому числі занесених до Червоної книги України (мартин каспійський, або реготун чорноголовий *Larus ichthyaetus*, чеграва *Hydroprogne caspia*, кулик-сорока *Haematopus ostralegus*, журавель сірий *Grus grus*, пісочник великий *Charadrius hiaticula*, коловодник ставковий *Tringa stagnatilis*, шилодзьобка *Recurvirostra avozetta*, довгоніг *Himantopus himantopus* тощо). Тут збереглася низка рідкісних видів рослин, у тому числі включені до Червоної книги України: катран приморський *Crambe maritima*, кермек чурюкський *Limonium czurjukiense*, ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana* та до Червоного списку Херсонської області: белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica*, соляник модриновий *Caroxyon laricinum*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, ферула каспійська *Ferula caspica*, льонок довгохвостий *Linaria macroura*, спориш чорноморський *Polygonum euxinum*. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, А2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах та В1.1 Піщані пляжі лінії прибою. Також тут представлені степові оселища Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи та Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Коломійчук, 2009.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Острів Верблюдка»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Острів Верблюдка»
Фото Ігора Сальнікова

«Півострів Мала коса»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 335 га.

Розташування: півострів Мала коса в околицях села Олександрівка Каланчацького району.

Координати: 46.078114, 33.551885.

Природоохоронна цінність: Півострів Мала Коса розташовується в Перекопській затоці Чорного моря. Він має витягнуту лезоподібну форму – тягнеться з північного заходу на південний схід на 5 км при ширині понад 1 км. Північно-західна частина півострова розорана на 2 км. У середній та південно-східній частині півострова Мала Коса зберігся невеликий масив пустельних степів на плакорі півострова та морському кліфі, у комплексі з галофітною рослинністю по берегу моря. У складі проєктованого заказника зростає ряд созофітів, зокрема: кермек чурюкський *Limonium czurjukiense*, ковила волосиста *Stipa capillata*, включені до Червоної книги України. На території проєктованого заказника відмічено цілу низку рідкісних видів птахів з Резолюції № 6 Бернської конвенції – жайворонок степовий *Melanocorypha calandra*, журавель сірий *Grus grus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, мартин середземноморський *Ichthyaetus melanocephalus*, чепура велика *Casmerodius albus*, чепура мала *Egretta garzetta* та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, занесена до Червоного списку Херсонської області. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, внесених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, А2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах та В1.1 Піщані пляжі лінії прибою. Також тут представлені степові оселища Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи та Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Півострів Мала коса»

Проектований
ландшафтний заказник
«Півострів Мала коса»,
20 вересня 2012 року
Фото Івана Мойсієнка

«Сиваський під»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 1548,61 га.

Розташування: під у південній околиці смт Сиваське Новотроїцького району.

Координати: 46.328244°, 34.553176°.

Природоохоронна цінність: Сиваський під належить до великих подів. З півночі в нього впадає кілька лощин. Частина поду відгороджена під ставок. При сильних повенях під затоплюється, тимчасові солонуваті водойми можуть займати площу до 300 га. Проектований заказник має високу соціологічну цінність. Нещодавно тут створено об'єкт Смарагдової мережі «Sivashic depression» (UA0000371) площею 1548,6 га. В об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: X36 Депресії (поди) степової зони, A2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету та E1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степах. На його території зустрічається 1 вид рослин (цибуля Регеля *Allium regelianum*) та 16 видів тварин (бугай *Botaurus stellaris*, жайворонок степовий *Melanocorypha calandra*, журавель сірий *Grus grus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, кулик-довгоніг *Himantopus himantopus*, лелека білий *Ciconia ciconia*, лунь очеретяний *Circus aeruginosus*, мартин середземноморський *Ichthyaetus melanocephalus*, огар *Tadorna ferruginea*, чепура велика *Casmerodius albus*, чепура мала *Egretta garzetta*, турун угорський *Carabus hungaricus*, гадюка степова *Vipera ursinii* тощо) з Резолюції № 6 Бернської конвенції. На території проєктованого заказника виявлені види, включені до Червоної книги України: кермек чурюкський *Limonium czurjukiense*, ковила українська *Stipa ucrainica*, ласкавець найтонший *Vupleurum tenuissimum*, сколія-гігант *Scolia maculata*, махаон *Papilio machaon*, вусач-коренієд хрестоносець *Dorcadion equestre*, аскалаф строкатий *Ascalaphus macaronius*, та вид з Червоного списку Херсонської області пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Гавриленко та ін., 2009; Листопадський та ін., 2014; Шаповал, 2007; Шаповал та ін. 2019б; <https://rm.coe.int>.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Сиваський під»

Проектований
ландшафтний заказник
«Сиваський під»,
21 квітня 2008 року
Фото Івана Мойсієнка

«Софіївський степ»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 129 га.

Розташування: півострів Хорли в околицях села Хорли Каланчацького району.

Координати: 46.088809°, 33.289042°.

Природоохоронна цінність: У північно-західній частині півострова Хорли зберігся невеликий масив пустельних степів на плакорі півострова та морському кліфі, у комплексі з галофітною рослинністю по берегу моря. На кліфі закріпилася напівчагарничкова рослинність із домінуванням вінниччя сланкого *Kochia prostrata*, яка є місцем існування унікальних угруповань приморських епіфітних лишайників. У складі проєктованого заказника зростає ряд созофітів, зокрема включені до Червоної книги України: кермек чурюкський *Limonium czurjukiense*, ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana*. Угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* включені до Зеленої книги України. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції: А2.2 Прибережні піски та мулисті піски, А2.3 Прибережний мул, А2.4 Прибережні змішані відклади, А2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету та В1.1 Піщані пляжі лінії прибою. Також тут представлені степові оселища Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи та Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014 (під назвою «Півострів Хорли»).

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Софіївський степ»

Проєктований
ландшафтний заказник
«Софіївський степ»,
30 червня, 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Ушкальські висоти»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 160 га.

Розташування: околиці села Ушкалка Верхньорогачицького району.

Координати: 47.418504°, 34.097763°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник займає терасу Дніпра (Каховського водосховища) на півночі Ушкальського півострова. Тераса тут досягає до 0,5 км завширшки, порізана балками, одна з яких (у західній околиці села Ушкалка) сягає майже 1 км завдовжки. Тераси та балки зі степовою рослинністю містять значну кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, що охороняються. Зокрема, до Червоної книги України включено ковилу волосисту *Stipa capillata*, ковилу Лессінга *Stipa lessingiana*; до Червоного списку Херсонської області включено ефедру двоколоскову *Ephedra distachya*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingianae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування. Назва «Ушкальські висоти» вперше була озвучена Ольгою Байшею на захисті наукового проєкту «Ландшафтний заказник «Ушкальські висоти» у регіональній екологічній мережі» на Всеукраїнській студентській олімпіаді з екології у 2011 році.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Ушкальські висоти»

Проектований
ландшафтний заказник
«Ушкальські висоти»,
27 березня 2010 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Чернеча балка»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 322 га.

Розташування: Балка лівого берега Дніпра в 3 км на південний захід від села Первомаївка Верхньорогачицького району.

Координати: 47.305929°, 34.048595°.

Природоохоронна цінність: Чернеча балка є слабкозалісною (штучні лісові насадження представлені лише в нижній частині балки), тому тут збереглися значні масиви степів. Також балка характеризується незначною глибиною врізу, через що Каховським водосховищем затоплені лише 300 м її нижньої частини. До складу заказника також входять прилеглі ділянки тераси Каховського водосховища. На території балки виявлено цілу низку созофітів, а саме: крокус сітчастий *Crocus reticulatus*, ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, к. українська *S. ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa hupanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* (Червоний список Херсонської області). Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae*, ковили Лессінга *Stipetea lessingianae* і ковили української *Stipetea ucrainicae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010; Перелік, 2014 (під назвою «Балка Чернеча»).

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Чернеча балка»

Проектований
ландшафтний заказник
«Чернеча балка»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Чорна лощина»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 361 га.

Розташування: південна околиця села Розлив Білозерського району.

Координати: 46.612594°, 32.377844°

Природоохоронна цінність: Один з небагатьох подів на Правобережжі. Сьогодні ця територія використовується як пасовище, хоча в минулому її намагалися поліпшити та віднести до складу орних земель. Схили поду розорані, збереглося лише днище, що зайняте лучною рослинністю. При сильних повенях під затоплюється. В складі рослинності поду домінують осока рання *Carex praecox*, осока чорноколоса *Carex melanostachya*, перстач сріблястий *Potentilla argentea*, тонконіг вузьколистий *Poa angustifolia*. У складі рослинності поду відмічено ряд рідкісних видів рослин, типових для подових луків, включених до Червоного списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia* (Pacz) Prokud., лисонасінник оманоподібний *Phalacrachena inuloides* (Fisch. et Janka) Iljin, лускохвіст паннонський *Pholiurus pannonicus* (Host) Trin. Територія об'єкту є оселищем Резолюції № 4 Бернської конвенції: X36 Депресії (поди) степової зони. Під є досить нетиповим за орографічними особливостями. Він займає дуже широке та плоске дно широкої балки з пологими схилами. Детальне дослідження поду Чорна лощина може пролити світло на формування подів з балок та лиманів.

Примітки: Ця територія була зарезервована під створення заказника місцевого значення «Чорна лощина» Рішенням V сесії обласної ради VI скликання від 20.02.2000 р. № 422. Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Чорна лощина»

Проектований
ландшафтний заказник
«Чорна лощина»,
3 жовтня 2019 року
Фото Марини Захарової

Ботанічні заказники місцевого значення

«Архангельський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 116 га.

Розташування: схили правого берега річки Інгулець нижче села Архангельське Високопільського району.

Координати: 47.419181°, 33.362050°.

Природоохоронна цінність: Степи та вапнякові відслонення на терасі річки Інгулець, що містять значну кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Територія заказника включає схили правого берега річки, яку перетинають численні яри та невеликі балки. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучна – по тальвегу балок та в нижній частині схилу та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Загалом, більша частина заказника представлена оселищами підтипу Т1.2.2.6 Петрофітні степи на карбонатних субстратах Причорномор'я. Проектований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут трапляються ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica* (Червона книга України); ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Серед лишайників відмічено один вид, занесений до Червоної книги України, – сцитініум Шредера *Scytinium schraderi*. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae*, ковили Лессінга *Stipetea lessingianae* та ковили української *Stipetae ucrainicae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Архангельський»

Проектований
ботанічний заказник
«Архангельський»,
3 травня 2018 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Балка Кудруманова»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 186 га.

Розташування: балка Кудруманова (Русова) між селами Мала Олександрівка та Давидів Брід Великоолександрівського району.

Координати: 47.269293°, 33.239323°.

Природоохоронна цінність: Проєктований заказник являє собою витягнуту балку, що знаходиться на лівому березі річки Інгулець. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах, а також розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання в нижній частині. Балка досить сильно заліснена, проте на її відкритих схилах збереглися цінні степові угруповання. Саме тому проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana* (Червона книга України); ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Також на території заказника відмічено лишайники ксантопармелію камчадальську *Xanthoparmelia camtschadalis* та сцитініум Шредера *Scytinium schraderi*, занесені до Червоної книги України. Також, на території заказника відмічені види лишайників, що занесені до Червоного списку Херсонської області – анаптіхія війчаста *Anaptychia ciliaris*, бацидія Баглієто *Bacidia bagliettoana*, флавопармелія козяча *Flavoparmelia caperata*, плацидіопсис сіруватий *Placidiopsis cinerascens*, уснея волосиста *Usnea hirta* та ксантопармелія Покорна *Xanthoparmelia pokornyi*. Трапляються оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Дармостук, 2016.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Балка Кудруманова»

Проєктований
ботанічний заказник
«Балка Кудруманова»,
14 червня 2014 року
Фото Валерія Дармостука

«Балка Мерзлякова»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 89,4 га.

Розташування: Мерзлякова балка, лівий берег Каховського водосховища, села Каїри Горностаївського району.

Координати: 46.960298°, 33.726112°.

Природоохоронна цінність: балка лівого берега Каховського водосховища майже 2,5 км завдовжки. Значна частина балки вкрита штучними лісовими насадженнями. Нижня частина балки розташовується безпосередньо в селі Каїри і тому досить синатропізована. На території балки представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах, лучні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Проектований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти, як ковила волосиста *Stipa capillata*, к. Лессінга *S. lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Балка Мерзлякова»

Проектований
ландшафтний заказник
«Балка Мерзлякова»,
21 березня 2010 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Балка Павлова»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 198 га.

Розташування: північна околиця села Нижній Рогачик Верхньорогачицького району.

Координати: 47.363835°, 34.055060°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає територію балки Павлова, в якій збереглася степова та петрофітно-степова рослинність. Балка витягнута з півночі на південь на два кілометри. Її система включає сім невеличких відрогів. Нижня частина частково затоплена водами Каховського водосховища і вкрита по обидва боки штучними насадженнями. В складі штучних лісів домінують гледичія звичайна *Gleditsia triacanthos*, робінія несправжньоакація *Robinia pseudoacacia*, в'яз польовий *Ulmus campestris*. Територія має високу соцологічну цінність. Тут представлена ціла низка рідкісних видів рослин: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hyranica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглося рослинне угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea*, включене до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: –.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Балка Павлова»

Проектований ботанічний
заказник
«Балка Павлова»,
9 серпня 2005 року
Фото Івана Мойсієнка

«Балка Чабанка»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 113 га.

Розташування: західна околиця села Первомаївка Верхньорогачицького району.

Координати: 47.322362°, 34.050153°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає територію балки Чабанки, в якій збереглася степова та петрофітно-стєпова рослинність. Балка Чабанка є балкою лівого берега лиману Рогачик. Вона впадає в нього неподалік Каховського водосховища. Балка Чабанка не затоплена водами Каховського водосховища і практично не пошкоджена штучними лісовими насадженнями. Територія має високу екологічну цінність. Тут зростає ціла низка рідкісних видів рослин: ковила волосиста *Stipa capillata* (Червона книга України), ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглося рослинне угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea*, включене до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: –.

Орієнтовні межі
ландшафтного заказника
«Балка Чабанка»

Проектований
ландшафтний заказник
«Балка Чабанка»,
9 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Балка Янчекрак»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 427 га.

Розташування: околиці села Вишневе Верхньорогачицького району.

Координати: 47.263568°, 34.507545°.

Природоохоронна цінність: Балка Янчекрак є лівою притокою річки Білозерка. Проектований заказник включає 2 відокремлені ділянки. До складу заказника також входить невеликий фрагмент тераси річки Білозерка неподалік від балки. На територію Херсонської області заходить лише незначна середня частина балки Янчекрак. Далі вона продовжується в обох напрямках у Запорізькій області. Тут збереглися цілинні степові схили, не пошкоджені штучними насадженнями. На території балки відмічені такі степові созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana*, тюльпан південнобузький *Tulipa huynica* (Червона книга України) та белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica* (Червоний список Херсонської області). Також тут відмічені рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillateae*, ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*, ковили української *Stipetea ucrainicae*, включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Балка Янчекрак»

Проектований
ботанічний заказник
«Балка Янчекрак»,
червень 2008 року

Фото Руслана Селезньова
<https://lh5.googleusercontent.com/p/AF1QipNeLdSvYppPbncQWeslxU53Wh9on5pJJhZAeBY=w1280-h720-pd>

«Білогірський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 205 га.

Розташування: тераса річки Інгулець та балка біля села Білогірка Великоолександрівського району.

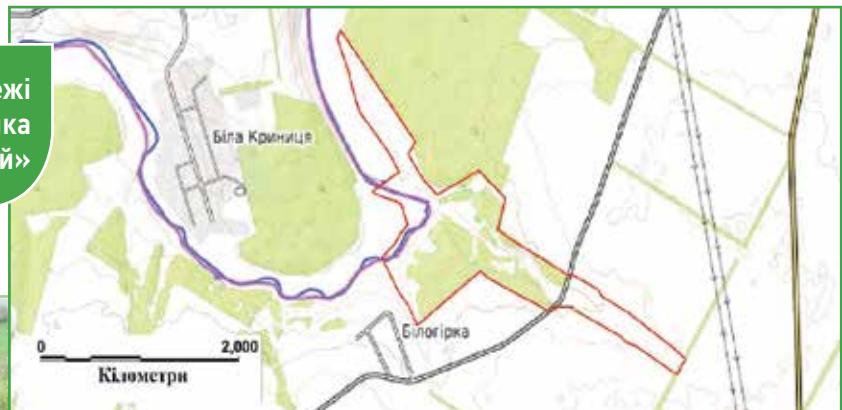
Координати: 47.208853°, 33.147172°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник включає терасу річки Інгулець та балку, на яких представлено залишки типчакowo-ковилових степів з вапняковими відслоненнями. Загалом, на території проектного об'єкту виявлено 204 види судинних рослин. Созологічну цінність представляють 13 видів: рястка Буше *Ornithogalum boucheanum*, голонасінник одеський *Gymnospermium odessanum*, ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила українська *Stipa ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa huynica*, сон лучний *Pulsatilla pratensis*, ефедрa двоколоскова *Ephedra distachya*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*, белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica*, білолізник рогатий *Krascheninnikovia ceratoides*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, загнітник головчастий *Paronychia cephalotes*, дуб черешчатий *Quercus robur*, які включено до охоронних списків різного рівня. Також, на території проектного ботанічного заказника виявлено регіонально рідкісні види мохів – парозубчик острівний *Didymodon insulanus* та крученозубка сивіюча *Tortula canescens* і гриб – зморшок степовий *Morchella steppicola* (Червона книга України). У цілому, більша частина заказника представлена оселищами підтипу Т1.2.2.6 Петрофітні степи на карбонатних субстратах Причорномор'я.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Пономарьова та ін., 2019.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Білогірський»

Проектований ботанічний
заказник «Білогірський»,
2 травня 2017 року
Фото Ганни Наумович

«Білозерський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 147,4 га.

Розташування: тераси та балки річки Білозерки між смт Білозерка та селом Зорівка Білозерського району.

Координати: 1 – 46.657095°, 32.404166; 2 – 46.650113°, 32.415452°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає фрагмент правої та лівої терас річки Білозерки з кількома балками, які сьогодні використовуються як пасовища і в яких збереглися невеликі масиви типчаково-ковиливих степів. В рослинному покриві проєктованого заказника домінують житняк гребінчастий *Agropyron pectinatum*, кипець гребінчастий *Koeleria cristata*, ковила волосиста *Stipa capillata* та костриця валіська *Festuca valesiaca*. Різотрав'я представлене в основному ксерофільними багаторічними трав'янистими рослинами, зокрема тут відмічені віниччя сланке *Kochia prostrata*, грудниця волохата *Galatella villosa*, остудник Бессера *Herniaria besseri*, полин австрійський *Artemisia austriaca*. Проєктований заказник має високу соціологічну цінність, зокрема тут є одне з нечисленних оселищ рідкісного на Херсонщині созофіта (Червона книга України) – брандушки різнобарвної *Bulbocodium versicolor*. Також з рідкісних видів відмічені ковила волосиста *Stipa capillata*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*. До Зеленої книги України включене угруповання формації ковили волосистої *Stipetae capillateae*. В об'єкті представлено оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степах).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Білозерський»

Проєктований ботанічний
заказник «Білозерський»,
3 жовтня 2019 року
Фото Марини Захарової

«Вільхові саги»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 142,3 га.

Розташування: околиці села Саги, неподалік від міста Олешки Олешківського району.

Координати: 46.612489°, 32.793087°.

Природоохоронна цінність: Урочище являє собою систему вільхових боліт, розділених луками. Основу рослинного покриву урочища складає вільхове болото, в якому зростає значна кількість видів, характерна більш північним районам. Окрім власне вільхи клейкої *Alnus glutinosa*, тут зростають такі північні рослини: осока висока *Carex elata*, крушина ламка *Frangula alnus*, тонконіг лісовий *Poa sylvicola* тощо. Досліджений вільшняк являє собою евтрофне досить обводнене (рівень води дуже коливається протягом року, влітку місцями вода відходить повністю) болото з домінуванням осок, який за флористичною класифікацією віднесений нами до асоціації *Carici elongata-Alnetum*. Деревний ярус представлений чистими заростями *Alnus glutinosa*. Дане урочище (разом з розташованими поряд у заплаві Нижнього Дніпра та на Олешківських пісках іншими місцезростаннями вільхи) є найпівденнішим в Україні, відірване від основного ареалу вільхи на сотні кілометрів. Вільхові болота оточені переважно лучними угрупованнями, рідше сухими піщаними пагорбами. У складі урочища виявлено низку видів, що підлягають охороні: плодоріжка блощична *Anacamptis coriophora* та плодоріжка болотна *Anacamptis palustris*, пальчатокорінник м'ясочервоний *Dactylorhiza incarnata*, рястка Буше *Ornithogalum boucheanum* (Червона книга України), вільха клейка *Alnus glutinosa* (Червоний список Херсонської області). У проєктованому заказнику представлено оселище, що включено до Резолюції № 4 Бернської конвенції (G1.41 Заболочені вільхові ліси на некіислому торфі).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Захарова, Мойсієнко, 2016.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Вільхові саги»

Польова практика
студентів Херсонського
державного університету
у проєктованому
ботанічному заказнику
«Вільхові саги»,
червень 2017 року
Фото Івана Мойсієнка

«Долматівський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 271 га.

Розташування: околиці села Долматівка Голопристанського району.

Координати: 46.231738°, 32.449657°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник представляє собою залишок піщаної пра-тераси Дніпра у вигляді невеликого піщаного «острова» серед чорноземів. Включає ряд озер, з яких 2 найбільші розташовані в північній частині масиву, носять назву Карась та озеро Шарова. Рослинний покрив досить різноманітний, представлений водною, прибережно-водною, лучною, солончаковою рослинністю у зниженнях та геміпсамофітними і псамофітними степами на підвищених ділянках. На відкритих ділянках зі збереженим рослинним покривом домінують дернинні злаки двозубка болгарська *Cleistogenes bulgarica*, костриця валіська *Festuca valesiaca*, житняк Лавренка *Agropyron lavrenkoanum*, житняк гребінчастий *Agropyron pectinatum*, кипець гребінчастий *Koeleria cristata*, кипець піщаний *Koeleria sabuletorum*, ковила волосиста *Stipa capillata*. У складі степових угруповань відмічено ряд ендеміків: житняк Лавренка *Agropyron lavrenkoanum*, жовтозілляк дніпровський *Jacobaea borysthena*, козельці дніпровські *Tragopogon borysthenicus*, цибуля Пачоського *Allium raczokianum*, а також включений до Червоної книги України вид ковила волосиста *Stipa capillata*. Степові ділянки належать до оселищ Резолюції № 4 Бернської конвенції E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи. У XIX столітті, згідно з картами Шуберта, цей масив носив назву «Урочище Тополі», однак до сьогодні насадження тополь тут не збереглися. Натомість знижені ділянки активно заростають інвазійною рослиною маслинкою вузьколистою *Elaeagnus angustifolia*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, 2012б.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Долматівський»

Проектований
ботанічний заказник
«Долматівський»,
12 квітня 2008 року
Фото Івана Мойсієнка

«Економія Іванівка Карла Фальц-Фейна»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 331 га.

Розташування: околиці села Нова Кубань Великоолександрівського району.

Координати: 47.094556°, 33.274750°.

Природоохоронна цінність: Ботанічний заказник включає старовинний лісопарк Іванівський ліс при колишній економії Іванівка Карла Фальц-Фейна, навколо якого збереглися ділянки поду. Це один із небагатьох подів на Правобережжі, в якому збереглася природна, переважно лучна, рослинність. У складі рослинності поду відмічено ряд рідкісних видів рослин, типових для подових луків, включених до Червоного списку Херсонської області: пирій подовий *Elytrigia pseudocaesia*, лисонасінник оманоподібний *Phalacrachena inuloides*, смовдь руська *Peucedanum ruthenicum*, а також волошка волосистоголова *Centaurea trichocephala*, кермек широколистий *Limonium platyphyllum*, ряска Фішера *Ornithogalum fisherianum*. Відмічено один вид рослин, включений до Червоної книги України та Резолюції № 6 Бернської конвенції, – цибуля регеля *Allium regelianum*. Значну цінність представляє також розташований на схилі поду віковий парк, у деревостані якого переважають дуб звичайний *Quercus robur* та ясен звичайний *Fraxinus excelsior*, рослини, природні популяції яких також охороняються, оскільки включені до Червоного списку Херсонської області. Також в об'єкті представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції: ХЗ6 Депресії (поди) степової зони та Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014 (під назвою «Економія Іванівка»); Ходосовцев та ін., 2019.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Економія Іванівка Карла
Фальц-Фейна»

Проектований
ботанічний заказник
«Економія Іванівка
Карла Фальц-Фейна»,
8 липня 2017 року

Фото
Олександра Ходосовцева

«Заповідний»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 125 га.

Розташування: тераса правобережжя річки Інгулець північніше села Заповід Великоолександрівського району.

Координати: 47.093808°, 32.973285°.

Природоохоронна цінність: Степи та вапнякові відслонення на терасі Інгульця, що містять значну кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Територія заказника включає терасу правого берега Інгульця, перпендикулярно до якої знаходиться велика балка. На її території представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучна – по тальвегу, а також розсіяні чагарникові і штучно-лісові угруповання. Проектований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, тюльпан бузький *Tulipa huynica*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, льон Черняєва *Linum czerniaevii* та ліщиця пагорбова *Gypsophila collina* (Червоний список Херсонської області). Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetea capillatea* та ковили Лессінга *Stipetea lessingiana*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Заповідний»

Проектований ботанічний
заказник «Заповідний»,
25 вересня 2008 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Зеленівський степ»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 5 га.

Розташування: тераса правого берега річки Вірьовчиної між селами Степанівна та Зеленивка Херсонської міської ради.

Координати: 46.695175°, 32.605198°.

Природоохоронна цінність: Більшість видів вищих рослин не характерні для антропогенних екотопів і є рідкісними для флори Херсона. Запроєктований заказник знаходиться на правому березі річки Вірьовчиної. Основу рослинного покриву складає рідкісне рослинне угруповання формації *Stipeta capillatae*, включене до Зеленої книги України. Домінують дернинні злаки ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила валіська *Festuca valesiaca*, кипець гребінчастий *Koeleria cristata*, житняк гребінчастий *Agropyron pectinatum*. Урочище має значну соцологічну цінність. Зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, а також гриб зморшок степовий *Morchella steppicola* (Червона книга України) та мигдаль степовий *Amygdalus nana*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглися рослинні угруповання формації мигдалю карликового *Amygdaletea nanii* та ковили волосистої *Stipetea capillatea*. Територія проєктованого заказника є оселищем Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, 1997; Перелік, 2014 (під назвою «Вірьовчина балка»); Шапошнікова та ін., 2015.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Зеленівський степ»

Проєктований
ботанічний заказник
«Зеленівський степ»,
13 липня 2015 року
Фото Івана Мойсієнка

«Лиманецький»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 105 га.

Розташування: балки в околицях села Лиманець Бериславського району.

Координати: 46.881521°, 32.842867°.

Природоохоронна цінність: Територія заказника включає дві балки лівого берега Інгульця, одна з яких розташовується північніше села, а інша – південніше. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучна – по тальвегу балок та в нижній частині схилу тераси та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічений рідкісний червонокнижний ефемероїд пізноцвіт анкарський *Colchicum ancyrense*. Серед інших созофітів тут трапляються ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana* з Червоної книги України та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, загнітник головчастий *Paronychia cephalotes* з Червоного списку Херсонської області. Серед лишайників відмічено один вид, що занесений до Червоної книги України, – сцитініум Шредера *Scytinium schraderi*. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingianae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко та ін., 2009; Перелік, 2014 (під назвою «Кіровський»).

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Лиманецький»

Проєктований ботанічний
заказник «Лиманецький»,
27 лютого 2010 року
Фото Івана Мойсієнка

«Мар'їнський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 157,5 га.

Розташування: тераса лівобережжя річки Інгулець навпроти села Мар'їне Високопільського району.

Координати: 47.478402°, 33.346402°.

Природоохоронна цінність: Степи та вапнякові відслонення на терасі та балках Інгульця, де зустрічається значна кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Територія заказника включає терасу лівого берега Інгульця, перпендикулярно до якої прилягає заліснена по периметру балка близько 2,5 км завдовжки. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучна – по тальвегу балки та в нижній частині схилу та розсіяні чагарникові і штучно-лісові угруповання. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica* (Червона книга України), ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Серед лишайників відмічено один вид, занесений до Червоної книги України, – сцитініум Шредера *Scytinium schraderi*. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae*, ковили Лессінга *Stipetea lessingianae* та ковили української *Stipttae ucrainicae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Мар'їнський»

Проєктований ботанічний
заказник «Мар'їнський»,
5 травня 2018 року

Фото

Олександра Ходосовцева

«Натальїнський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 340,2 га.

Розташування: тераса правобережжя Інгульця в околиці села Натальїне Високопільського району.

Координати: 47.463112°, 33.255984°.

Природоохоронна цінність: Степи та вапнякові відслонення на терасі та балках річки Інгулець, що містять значну кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Територія заказника включає терасу правого берега річки Інгулець, яку перетинають численні яри та невеликі балки. Рослинність заказника представлена кількома типами, зокрема це степова та петрофітна на більшій частині схилу, по периметру балок представлені штучнолісові угруповання, а в нижній більш вологій частині зустрічаються лучні та розсіяні чагарникові. Проектований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana* (Червона книга України), ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* та барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області), також лишайник ксантопармелія камчадальська *Xanthoparmelia camtschadalis* з Червоної книги України. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingianae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014; Khodosovtsev et al., 2019.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Натальїнський»

Проектований
ботанічний заказник
«Натальїнський»,
6 травня 2018 року
Фото Івана Мойсієнка

«Орловський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 368,1 га.

Розташування: балка Тернувата (Орловська) правого берега Дніпра біля села Понятівка Білозерського району.

Координати: 46.775020°, 32.907136°.

Природоохоронна цінність: Територія заказника включає верхню частину балки північніше дороги Р-47 та села Понятівка. До нього входять п'ять відрогів із залишками природних степових ландшафтів. На території балки представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах, лучні угруповання по тальвегу та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica*, тюльпан південнобузький *Tulipa huhanica*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana* (Червона книга України), белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, стоколос різнолистий *Bromopsis heterophylla*. Також тут збереглися рослинні угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea*, ковили Лессінга *Stipetea lessingiana* та ковили української *Stipetea ucrainicae*, що включені до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Ця територія була зарезервована під створення заказника під назвою «Понятівська балка» Рішенням V сесії обласної ради VI скликання від 20.02.2000 р. № 422. Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010; Перелік, 2014 (під назвою «Понятівська балка»).

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Орловський»

Проєктований ботанічний
заказник «Орловський»,
18 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Попова яма»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 213,6 га.

Розташування: правий берег річки Інгулець в околицях села Запоріжжя Великоолександрівського району.

Координати: 47.288921°, 33.214941°.

Природоохоронна цінність: Степи та вапнякові відслонення на терасі та балках річки Інгулець, де трапляється значна кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Територія заказника включає терасу правого берега Інгульця із значними відслоннями вапняків, яку перетинають численні яри та невеликі балочки. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах, лучна – по тальвегу балок та в нижній частині схилу тераси та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Проектований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana* (Червона книга України); ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Також на території заказника відмічено кілька созофітів лишайників ксантопармелія камчадальська *Xanthoparmelia camtschadalis* та сцитініум Шредера *Scytinium schraderi* (Червона книга України), а також рідкісний в межах степової зони вид – псора оманлива *Psora decipiens*. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingianae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014 (під назвою «Запорізький»).

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Попова яма»

Проектований ботанічний
заказник «Попова яма»,
6 червня 2006 року
Фото Івана Мойсієнка

«Скадовський приморсько-пустельний степ»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 201,8 га.

Розташування: на захід від с. Красне та на південь від села Лиманське Скадовського району.

Координати: 46.105893°, 32.670775°.

Природоохоронна цінність: Досліджувана територія являє собою приморські пустельні степи, розташовані на двох ділянках вздовж Джарилгацької затоки Чорного моря. Рослинні угруповання, представлені в межах проєктованого ботанічного заказника, являють собою приклад поєднання типових степових дернинних злаків (житняк гребінчастий *Agropyron pectinatum*, костриця валіська *Festuca valesiaca*, кипець гребінчастий *Koeleria cristata*) з ксерофітним різнотрав'ям: грудниця волохата *Galatella villosa*, полин Лерха *Artemisia lerchiana*, залізняк колючий *Phlomis pungens*, кермечник татарський *Goniolimon tataricum*, пижмо тисячолісте *Tanacetum millefolium* тощо. Незважаючи на близьке розташування сіл, елементів інфраструктури та випасу, серед рудеральної рослинності і комплексів піщаних терас, солонців, солончаків, на цьому береговому схилі збереглися пустельно-степові угруповання, які є притаманними лише для специфічного (для півдня України) поєднання мікрокліматичних і ґрунтових умов. З рідкісних видів тут відмічена ковила волосиста *Stipa capillata* (Червона книга України). Також тут збереглося рослинне угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillatea*, включене до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні угруповання на вапняках та степи та Е6.2 Континентальні внутрішні засолені степи).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Шапошнікова та ін., 2015.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Скадовський
приморсько-пустельний
степ»

Проектований ботанічний
заказник «Скадовський
приморсько-пустельний
степ»,
15 червня 2014 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Твердомедівський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 275 га.

Розташування: балка в північній околиці села Твердомедове Великоолександрівського району.

Координати: 47.370303°, 33.296837°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник включає балку правого берега річки Інгулець 2,5 км завдовжки та прилеглі ділянки тераси, що містять значну кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. Територія, яка представлена розгалуженою балкою та терасою правого берега, репрезентує різноманітні рослинні угруповання (степові та петрофітні, а також лучні у нижній частині балки). Разом з тим балка досить сильно заліснена. Територія проєктованого заказника входить до нещодавно створеного об'єкту Смарагдової мережі України «Middle Inhulets river valley» (UA0000310). Проектований заказник має високу соціологічну цінність, на його території відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, ковила українська *Stipa ucrainica* (Червона книга України) та ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae*, ковили Лессінга *Stipetea lessingianae* та ковили української *Stipetae ucrainicae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Крицкая, 1987; Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Твердомедівський»

Проектований
ботанічний заказник
«Твердомедівський»,
5 травня 2018 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Федорівський»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 53,1 га.

Розташування: тераса правобережжя Інгульця в околицях села Федорівка Білозерського району.

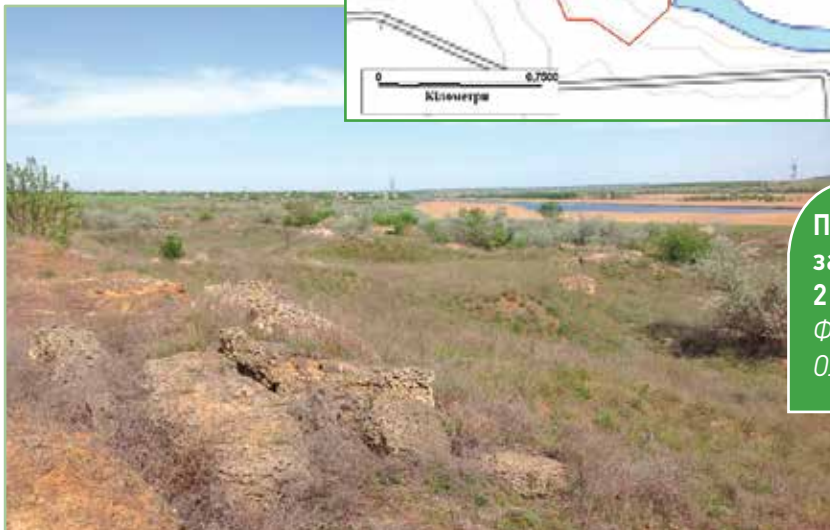
Координати: 46.811049°, 32.785625°.

Природоохоронна цінність: Ландшафт заказника представляє собою залишки старого кар'єру з рослинністю на різних стадіях демутації та природні ділянки петрофітних степів. Степи та вапнякові відслонення на терасі Інгульця, що містять значну кількість рідкісних рослин, тварин та грибів, включених до Червоної книги України. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах; лучна – по тальвегах балок та в нижній частині схилу тераси та розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, дрік скіфський *Genista scythica* (Червона книга України) та гіацинтик білий *Hyacinthella leucophaea*, барвінок трав'янистий *Vinca herbacea* (Червоний список Херсонської області). Також тут збереглося рослинне угруповання формації ковили волосистої *Stipetea capillata*, включене до Зеленої книги України. Значні площі займають оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та стеги та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Ця територія була зарезервована під створення заказника місцевого значення «Федорівський» Рішенням V сесії обласної ради VI скликання від 20.02.2000 р. № 422. Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Федорівський»

Проєктований ботанічний
заказник «Федорівський»,
2 травня 2018 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Ясна Поляна»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 104,7 га.

Розташування: балки Кам'яна і Жидівка в околицях села Ясна Поляна Білозерського району.

Координати: 46.814094°, 32.831994°.

Природоохоронна цінність: Заказник включає частину двох невеликих балок Кам'яної та Жидівки і ділянку тераси річки Інгулець поруч з ними. На території заказника представлена рослинність степів та вапнякових відслонень на схилах, а також розсіяні чагарникові і штучнолісові угруповання. Балки, що увійшли до складу заказника, сильно заліснені, проте на їх відкритих схилах збереглися степові угруповання. Саме тому проєктований заказник має високу соцологічну цінність, зокрема тут відмічені такі созофіти: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana* (Червона книга України); ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (Червоний список Херсонської області). Серед лишайників відмічено один вид, занесений до Червоної книги України, – сцитініум Шредера *Scytinium schraderi*. Також на території проєктованого заказника відмічено угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipetae capillateae* та ковили Лессінга *Stipetea lessingianae*) і оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі
ботанічного заказника
«Ясна Поляна»

Проектований ботанічний
заказник «Ясна Поляна»,
6 травня 2019 року
Фото
Олександра Ходосовцева

ГІДРОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ

«Бехтерські озера»

Пропонована категорія ПЗФ: гідрологічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: Загальна площа – 284,6 га, в т. ч. озеро Лиман – 140 га, озеро Аул – 73,3 га, озеро Бехтерка – 71,3 га.

Розташування: околиці села Бехтери Голопристанського району, озеро Лиман – південна околиця, озеро Аул – східна околиця, озеро Бехтерка – північна околиця.

Координати: озеро Лиман – 46.241262°, 32.301145°; озеро Аул – 46.251638°, 32.267462°; озеро Бехтерка – 46.255308°, 32.304105°.

Природоохоронна цінність: Проектований заказник включає, розташовані в безпосередній околиці села Бехтери, три озера: Аул, Бехтерка та Лиман. Важливий пункт годівлі, зимівлі, розмноження, вигодовування молоді різних видів птахів водно-болотного комплексу. Це лебідь-шипун *Cygnus olor*, лиска *Fulica atra*, крижень звичайний *Anas platyrhynchos*, відмічений червонокнижний вид – зуйок морський (*Charadrius alexandrinus alexandrinus* Linnaeus, 1758) з родини Сивкових (*Charadriidae*). Озера входять до складу Чорноморсько-Азовського екокоридору прольоту та зимівлі мігруючих птахів. Рекреаційна цінність – на дні озер чорні лікувальні грязі. Місце екологічного виховання населення. Неподалік від найбільшого озера Лиман розташовується пам'ятка природи місцевого значення «Бехтерський дубовий гай».

Примітки: У склад проектowanego заказника «Бехтерські озера» включена також територія перспективного орнітологічного заказника місцевого значення «Бехтерська колонія чаплі сірої». Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Бойко, 2010.

Орієнтовні межі
проектowanego
гідрологічного заказника
«Бехтерські озера»

Проектований
гідрологічний заказник
«Бехтерські озера»,
27 червня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ

«Ягорлицький степ»

Пропонована категорія ПЗФ: загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення.

Орієнтовна площа: 6111 га.

Розташування: ділянка Ягорлицького півострова між селами Олександрівка та Очаківське та сучасною межею ділянки Чорноморського біосферного заповідника НАН України «Ягорлицький Кут» Голопристанського району.

Координати: 46.305905°, 31.976170°.

Природоохоронна цінність: Ділянка входить до складу Рамсарських угідь, є важливою для збереження видового різноманіття та кількісного багатства птахів (ІВА-територія), включена до Азово-Чорноморського коридору екологічної мережі півдня України та Смарагдової мережі (U0000017). На півострові Ягорлицький Кут представлений найбільший фрагмент зонального причорноморського степу. Територія Ягорлицького півострова представляє собою практично єдиний збережений еталон західно-причорноморських приморсько-полиново-дернинно-злакових степів, також тут широко представлені угруповання засолених лук та солончаків. Серед видів рослин, включених до Червоної книги України на незаповідній частині Ягорлицького півострова, відмічені цибуля Регеля *Allium regelianum* та ковила волосиста *Stipa capillata*. На озерах налічується 70 видів птахів водно-болотного комплексу (з них більш ніж 30 видів занесено до Червоної книги України), загальною чисельністю 11–15 тисяч особин на рік. Територія також має велику цінність в історико-культурному плані, тут розташовуються численні кургани. Представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (A2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету та E6.2 Континентальні внутрішні засолені степи).

Примітки: Наукове обґрунтування є, потребує узгодження.

Література: Перелік, 2014; Руденко, Яремченко, 2017; Уманець та ін., 2007; Черняков, Селюніна, Уманець, 2010.

Орієнтовні межі
загальнозоологічного
заказника
«Ягорлицький степ»

Проектований
ландшафтний заказник
«Ягорлицький степ»,
2 травня 2009 року
Фото
Олександра Ходосовцева

ОРНІТОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ

«Каланчацькі острови імені Т. Б. Ардамацької»

Пропонована категорія ПЗФ: орнітологічний заказник місцевого значення.

Орієнтовна площа: 1100 га.

Розташування: Архіпелаг малих островів поблизу півострова Хорли, південна околиця однойменного села Хорли Каланчацького району.

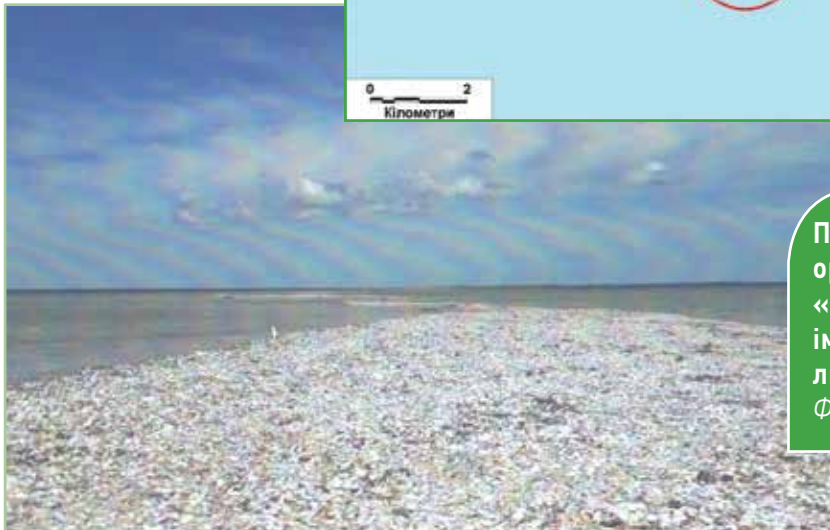
Координати: 46.079772°, 33.200755°.

Природоохоронна цінність: Особливою природоохоронною цінністю Каланчацьких островів, пропорованих до створення заказника, є виконання ними функції репродуктивного резервату острівного водно-болотного комплексу птахів Азово-Чорноморського регіону, а також місця відпочинку кочівних птахів та мігрантів трансконтинентального Азійсько-Європейського міграційного коридору. Тут гніздиться 7 видів птахів, включених до Червоної книги України: нерозень *Anas strepera*, пухівка *Somateria mollissima*, кулик-сорока *Haematopus ostralegus*, пісочник морський *Charadrius alexandrinus*, мартин каспійський *Larus ichthyaetus*, крячок каспійський *Hydroprogne caspia* та крячок малий *Sterna albifrons*. У проєктованому заказнику представлений комплекс морських та приморських оселищ, включених до Резолюції № 4 Бернської конвенції (A2.2 Прибережні піски та мулисті піски, A2.3 Прибережний мул, A2.4 Прибережні змішані відклади, A2.5 Прибережні солончаки та засолені зарості очерету, A2.61 Зарості морських трав на прибережних відкладах та B1.1 Піщані пляжі лінії прибою).

Стан створення: Наукове обґрунтування розроблено Українським товариством охорони птахів, потребує узгодження. Херсонським державним аграрно-економічним університетом пропонувалося створити тут заказник під назвою «Каланчацькі острови» (Бойко П., in colloquio).

Література: Ардамацька, 1998, 2009; Лоція..., 2004; Микитюк, 1999.

Орієнтовні межі орнітологічного заказника місцевого значення «Каланчацькі острови імені Т. Б. Ардамацької»

Проектований орнітологічний заказник «Каланчацькі острови імені Т. Б. Ардамацької», липень 2018 року
Фото Юрія Архіпова

ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Геологічні пам'ятки природи місцевого значення

«Відслонення відкладів міоцену біля села Львове»

Пропонована категорія ПЗФ: геологічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа: 41,7 га.

Розташування: тераса правого берега річки Дніпра на північно-західній околиці села Львове Бериславського району.

Координати: 46.783171°, 33.131778°.

Природоохоронна цінність: Відслонення є вертикальною стіною кавернозних вапняків. На правому обривистому схилі Дніпра відслонюються товщі морських відкладів неогену потужністю близько 21 м. Вони представлені жовто-сірими плитчастими вапняками понтичного ярусу (вік 7 млн. років) верхнього міоцену і сірими вапняками та мергелями меотичного ярусу (вік 9,4 млн. років), які залягають під ними. Також тут збереглася петрофітно-стєпова рослинність. Тут відмічена ціла низка рідкісних видів рослин, включених до Червоного списку Херсонської області: стоколос різнолистий *Bromopsis heterophila*, зубний корінь протизубний *Prangos odontalgica*, вероніка грицикоплода *Veronica capselicarpa*. Відмічено лишайник *Xanthoparmelia camtschadalis* з Червоної книги України. Також тут представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості). В межах проєктованого заказника розташовується пізньоскіфське Львівське городище.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Алифанов, 2001; Геологічні пам'ятки України (III), 2009.

Розташування геологічної пам'ятки природи місцевого значення «Відслонення відкладів міоцену біля села Львове»

Проектowana пам'ятка природи «Відслонення відкладів міоцену біля села Львове», 19 червня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

Ландшафтні пам'ятки природи місцевого значення

«Острівець»

Пропонована категорія ПЗФ: ландшафтна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа: 1,5 га.

Розташування: околиці села Степанівка Херсонської міської ради.

Координати: 46.691429°, 32.594256°.

Природоохоронна цінність: Урочище «Острівець» є островом, утвореним розгалуженням річки Вірьовчиної, розташований у межах міста Херсона. Тут представлені заплавні лучні, болотні, прибережно-водні угруповання та деревно-чагарникові зарості. Територія має значну соцологічну цінність у ландшафтному відношенні.

Стан створення: Наукове обґрунтування розроблено Олександром Семенченком, потребує узгодження.

Література: Перелік, 2014.

Орієнтовні межі пам'ятки природи місцевого значення «Острівець»

Загальний вигляд проєктованої пам'ятки природи місцевого значення «Острівець», 24 лютого 2019 року

Фото

Олександра Семенченка

Комплексні пам'ятки природи місцевого значення

«Байди-Бомбандери»

Пропонована категорія ПЗФ: комплексна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа: 7 га.

Розташування: на правому березі р. Інгулець за три кілометри нижче за течією від села Дар'ївка Білозерського району, в місці впадіння балки Шереметьєва.

Координати: 46.758492°, 32.750744°.

Природоохоронна цінність: Проектована пам'ятка природи є терасою річки Інгулець, вкритою степовою рослинністю з вапняковими відслоненнями, та берег річки, зайнятий водною та прибережно-водною рослинністю. Тут відмічений рідкісний вид рослин, включений до Червоної книги України, – ковила волосиста *Stipa capillata*. Також тут представлені оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості). Також пам'ятка має велику історичну цінність.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Работы Херсонского музея в 1933 г. *Проблемы истории докапиталистических обществ*, № 5-6. С. 133-134.

Розташування
комплексної пам'ятки
природи місцевого
значення
«Байди-Бомбандери»

Проектована пам'ятка
природи
«Байди-Бомбандери»,
18 березня 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

Ботанічні пам'ятки природи місцевого значення

«Архівний дуб»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: провулок Сестер Гозадінових, місто Херсон.

Координати: 46.629081°, 32.618404°.

Природоохоронна цінність: Віковий дуб, ймовірний вік більше 100 років. Одне із старих дерев, висаджених у XIX столітті в історичній частині міста Херсона. Знаходиться у приватному дворі, і його крону можна спостерігати з провулка.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: –.

Орієнтовні межі
проектованої пам'ятки
природи «Архівний дуб»
(14)

Проектвана пам'ятка
природи «Архівний дуб»
(14), 13 березня 2018 року
Фото Івана Мойсієнка

«Дуб сільськогосподарського училища»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: біля Херсонського обласного ліцею, місто Херсон.

Координати: 46.63808°, E 32.56317°.

Природоохоронна цінність: Меморіальний дуб, ймовірно посаджений наприкінці XIX століття після заснування сільськогосподарського училища (1874 р.), яке пізніше набуло статусу сільськогосподарського інституту, а згодом Херсонського державного аграрного університету. Розташований у першому ряду алеї Казенного Саду, закладеному наприкінці XVIII століття. Має обхват 346 см (на 2017 рік). Зараз поруч розташовані будівлі належать Херсонському обласному ліцею Херсонської обласної ради.

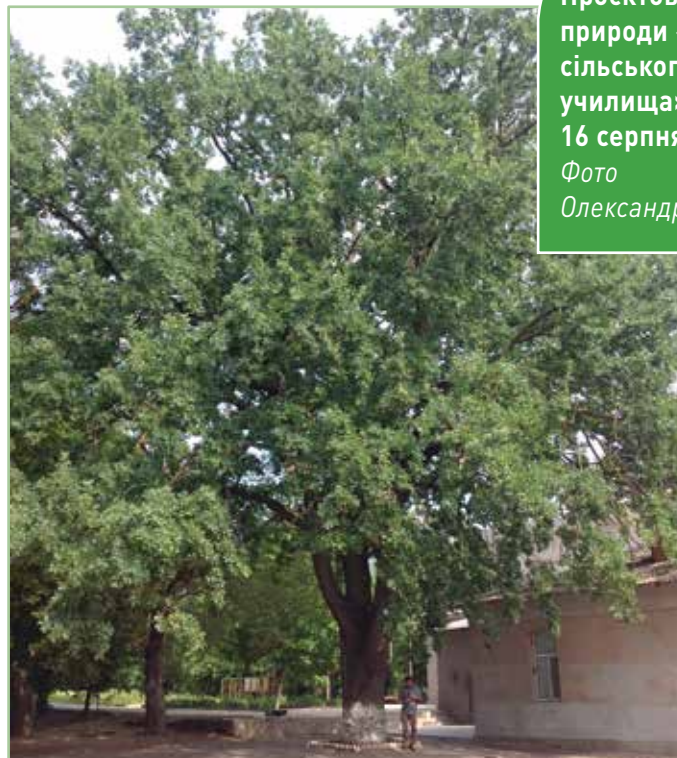
Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованих пам'яток
природи «Дуб
сільськогосподарського
училища» (1)

Проектована пам'ятка
природи «Дуб
сільськогосподарського
училища»,
16 серпня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Дуб Віри Фальц-Фейн»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Новоолександрівка Нововоронцовського району.

Координати: 47.238763°, E 33.904090°.

Природоохоронна цінність: Меморіальний дуб, одне з небагатьох дерев, яке залишилося живим після знищення старовинного парку, який займав територію близько 300 га. Зростає біля руїн замка, який було побудовано Олександром Едуардовичем Фальц-Фейном. Названо на честь його дружини Віри Миколаївни Фальц-Фейн (Єпанчиної) (1886–1977). В їх родині в с. Гаврилівка Херсонської губернії народився відомий меценат, племінник засновника заповідника «Асканія-Нова ім. Ф.Е. Фальц-Фейна», Едуард Олександрович Фальц-Фейн (1912–2018).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Дуб
Віри Фальц-Фейн» (4)

Проектвана пам'ятка
природи «Дуб Віри Фальц-
Фейн», 28 липня 2018 року
Фото Івана Мойсієнка

«Дуб Едуарда Фальц-Фейна»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Новоолександрівка Нововоронцовського району.

Координати: 47.239747°, 33.903345°.

Природоохоронна цінність: Меморіальний дуб віком близько 105 років (на 2017 рік), одне з небагатьох дерев, яке залишилося живим після знищення старовинного парку. Має подвійний стовбур, який розділяється на висоті біля 1 м. Зростає біля руїн замка, який було побудовано Олександром Едуардовичем Фальц-Фейном. Ймовірно посаджене батьком на честь народження сина Едуарда Олександровича Фальц-Фейна (14.09.1912 – 17.11.2018), відомого мецената, який проживав у Вадуці (Ліхтенштейн) та допомагав у розбудові Біосферного заповідника «Асканія-Нова ім. Ф.Е. Фальц-Фейна» та громад Нововоронцовського та Каланчацького районів Херсонської області.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Дуб Едуарда
Фальц-Фейна»

Проєктована пам'ятка
природи «Дуб Едуарда
Фальц-Фейна»,
30 травня 2018 року

Фото

Олександра Ходосовцева

«Дуб Олександра Фальц-Фейна»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Новоолександрівка Нововоронцовського району.

Координати: 47.239009° E 33.904410°.

Природоохоронна цінність: Меморіальний дуб віком 150 років, одне з небагатьох дерев, яке залишилося живим після знищення старовинного парку, який було створено на межі XIX та XX століть. Зростає біля руїн палацу, який було побудовано Олександром Едуардовичем Фальц-Фейном. На корі дерев зростають рідкісні для степової зони України види лишайників *Chaenotheca phaeocephala* та *Ch. trichialis*. Останній занесений до Червоного списку Херсонської області. На корі дерев виявлено нове для науки епіфітне угруповання лишайників *Chaenotheco trichiali-Amandinietum punctatae*, Khodos et al. 2017.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2017, 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Дуб Олександра
Фальц-Фейна» (2)

Проектвана пам'ятка
природи «Дуб Олександра
Фальц-Фейна»,
28 липня 2017 року
Фото Івана Мойсієнка

«Іванівський дуб»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: село Іванівка Голопристанського району.

Координати: 46.385486°, 32.098371°.

Природоохоронна цінність: Віковий дуб названий на честь села Іванівка, в центрі якого він зростає. Дуб оточений ажурною залізною огорожею, має широку округлу крону і є історичною атракцією села. Дерево має обхват 419 см і приблизний вік 160-170 років. Ймовірно був висаджений у період розбудови села паном Осипом Бурачком після його заснування в середині XIX століття. Представляє собою одне із вцілих дерев, яке було складовою довгої дубової алеї посередині села.

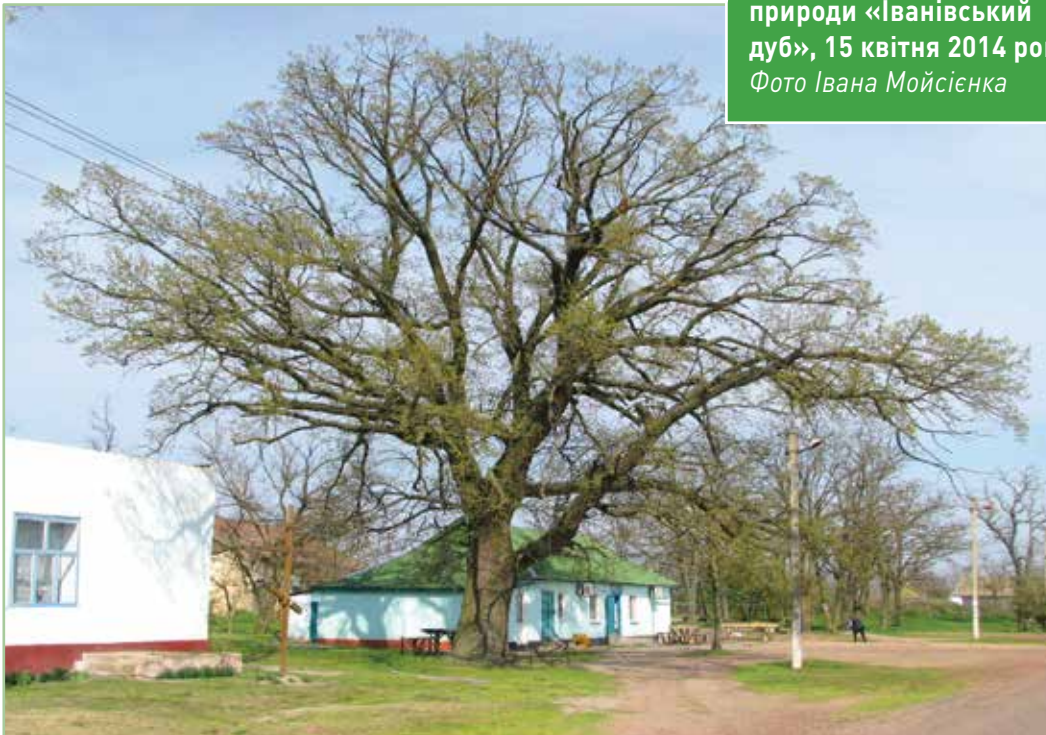
Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Іванівський
дуб» (11)

Проектвана пам'ятка
природи «Іванівський
дуб», 15 квітня 2014 року
Фото Івана Мойсієнка

«Каланчацький дуб»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: вулиця Сімферопольська, 80 селища Каланчак Каланчацького району.

Координати: 46.256784°, 32.314623°.

Природоохоронна цінність: Віковий дуб, який має обхват у 365 см (на 2017 рік) та вік 130-150 років. Єдине вікове дерево у смт Каланчак. Розташоване у дворі біля старої хати. Має пошкодження кори з одного боку, ймовірно кору використовували для виготовлення ліків. На корі дуба зростають лишайники *Physcia adscendens*, *Physconia grisea*, *Xanthoria parietina*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Каланчацький
дуб» (12)

Проектвана пам'ятка
природи «Каланчацький
дуб», 24 жовтня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Марійкин дуб»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: село Іванівка Голопристанського району.

Координати: 46.385292°, 32.102835°.

Природоохоронна цінність: Віковий дуб названий на честь засновників зеленої садиби «Марійкина Садиба», що розташована в селі Іванівка. Дуб розташований біля старої хати при центральній дорозі, що йде через село. Дерево має обхват 415 (на 2017 рік) см. Вік, встановлений за двома кернами, дорівнює 165 рокам. Ймовірно дерево було висаджено в період розбудови села після його заснування в середині XIX століття. Представляє собою одне із вцілилих дерев, яке було складовою довгої дубової алеї посередині села.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Марійкин Дуб»
(48)

Проектowana пам'ятка
природи «Марійкин дуб»,
17 жовтня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Олексіївський дуб»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: вулиця Шкільна, 26 села Олексіївка Голопристанського району.

Координати: 46.292342°, 32.233962°.

Природоохоронна цінність: Віковий дуб, має обхват 300 см та вік 100–130 років. Розташований у парку «Солов'їна діброва» біля Олексіївської школи, який був заснований між 40-ми та 50-ми роками XIX століття паном Олександром Короводиним. Це ймовірно один із дубів, який залишився від дубової алеї, що вела до економії. Дуб названий на честь села, а село в свою чергу названо на честь сина Олександра Короводина Олексія. Дуб має пошкодження кори з одного боку і потребує лікування. На гілках зростають лишайники *Massjukiella polycarpa*, *Physcia adscensens*, *Rinodina pytirea*, *Xanthoria parietina*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Олексіївський
дуб» (13)

Проектвана пам'ятка
природи «Олексіївський
дуб» (справа),
27 червня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Тополі Мстислава та Олексія Неструєвих»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: у дворі школи села Стара Збур'ївка Голопристанського району.

Координати: 46.471288°, 32.419567°.

Природоохоронна цінність: Два меморіальних дерева тополі білої *Populus alba*, що розташовані у дворі Старозбур'вської школи біля входу. Одна тополя має обхват 310 см, а інша 378 см. Висота дерев – 31 м. Тополі названі на честь синів Олексія Олексійовича Неструєва, Мстислава та Олексія (молодшого), який займався благоустроєм Старої Збур'ївки й був опікуном Олександра Фальц-Фейна. Завдяки меценатству родини Неструєвих розбудовувалися парк та школи у Старій Збур'ївці.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи
«Тополі Мстислава (8) та
Олексія Неструєвих» (9)

Проектвана пам'ятка
природи:
«Тополі Мстислава
та Олексія Неструєвих»,
14 липня 2014 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Тополя Олексія Неструєва (старшого)»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: біля перехрестя вулиць Фортечної та Першотравневої села Стара Збур'ївка Голопристанського району.

Координати: 46.471768°, 32.418670°.

Природоохоронна цінність: Одна з найстаріших та найтовстіших тополь (532 см в обхваті) у Херсонській області *Populus alba*, розташована у старому парку. Названа на честь пана Олексія Олексійовича Неструєва, ватажка Дніпровського повітового дворянства, засновника родини Неструєвих, члени якої більше століття брали активну участь у розбудові Старої Збур'ївки та Бехтерської волості Таврійської губернії. Ймовірно посаджене у 30–40-х роках XIX століття під час розбудови парку.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування проєктованої пам'ятки природи «Тополя Олексія Неструєва (старшого)» (6)

Проєктована пам'ятка природи «Тополя Олексія Неструєва (старшого)», 14 липня 2017 року
 Фото
 Олександра Ходосовцева

«Тополя Софії Фальц-Фейн»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: парк села Хорли Каланчацького району.

Координати: 46.088510°, 33.303108°.

Природоохоронна цінність: Вікове дерево тополі білої *Populus alba*, розташоване у старовинному парку біля місточка через канал. Воно має обхват 345 см (вік близько 100 років). Ймовірно посаджене у період розбудови парку та порту в Хорлах на початку ХХ століття. Названо на честь засновниці порту Хорли на Чорному морі, матері Фрідріха Едуардовича Фальц-Фейна, засновника біосферного заповідника в Асканія-Нова, Софії Богданівни Фальц-Фейн (Кнауф) (1835–1919). На тополі виявлено єдине місцезростання в Херсонській області епіфітного лишайника *Caloplaca ulcerosa*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Тополя
Софії Фальц-Фейн»

Проектвана пам'ятка
природи «Тополя
Софії Фальц-Фейн»,
30 червня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцева

«Тополя Старозбур'ївська»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: розташована у дворі школи села Стара Збур'ївка Голопристанського району.

Координати: 46.471289°, 32.418670°.

Природоохоронна цінність: Одне з вікових дерев старовинного парку в с. Стара Збур'ївка. Має обхват 404 см (виміри 2018 р.), висоту 35,5 м та вік 125-135 років. Стара гілка на висоті близько 2 м була відламана та згодом відпилена. Старе дерево розташоване у дворі Старозбур'ївської школи. Названо на честь села Стара Збур'ївка, яке змогло зберегти живу історію у вигляді старовинного парку. На корі дерев зростають лишайники *Calogaya lobulata*, *Physconia grisea*, *Physcia adscendens*, *Xanthoria parietina*.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Тополя
Старозбур'ївська» (7)

Проектована пам'ятка
природи «Тополя
Старозбур'ївська»,
14 липня 2017 року
Фото
Олександра Ходосовцев

«Херсонська вікова сосна»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: вулиця Л. Толстого, 9, місто Херсон.

Координати: 46.632234°, 32.598905°.

Природоохоронна цінність: Вікова сосна зростає в досить складних умовах, оскільки її коренева система закрита прилеглими спорудами та асфальтом. Однак, дерево знаходиться в доброму стані, не має ознак пошкодження хворобами та шкідниками, щорічно плодоносить. Висота сосни близько 10 м, крона розкидиста, діаметром біля 9 м, окружність стовбура 180 см, діаметр – 57 см (станом на 2015 рік). Вік дерева становить більше 100 років. Дерево є найстарішою сосною у м. Херсоні.

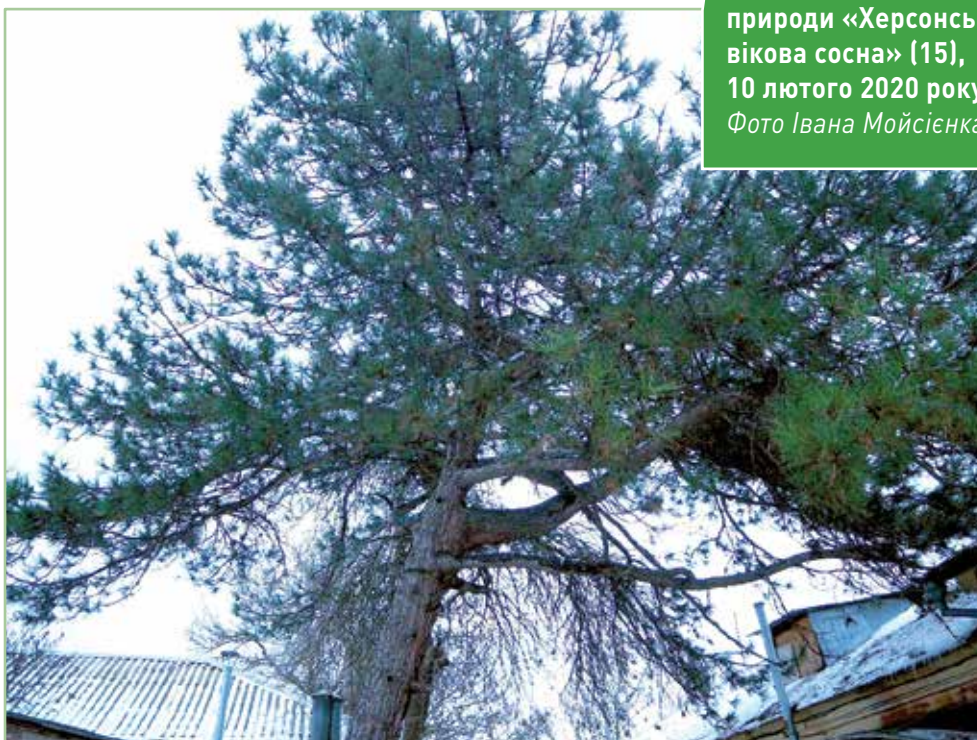
Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: –.

Орієнтовні межі
проектованої пам'ятки
природи «Херсонська
вікова сосна» (15)

Проектована пам'ятка
природи «Херсонська
вікова сосна» (15),
10 лютого 2020 року
Фото Івана Мойсієнка

«Ясен Ольги»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: у старому парку села Стара Збур'ївка Голопристанського району.
Координати 46.474278°, 32.418865°.

Природоохоронна цінність: Меморіальне вікове дерево (300 см в обхваті), посаджене наприкінці XIX століття, назване на честь Ольги Іполітівни Неструєвої, дружини Олексія Неструєва (старшого). Родина Неструєвих була відома у всьому Таврійському повітові завдяки меценатським справам. За кошти Ольги Іполітівни та Олександра Івановича було збудовано та відкрито у 1907 році четверту школу (старий корпус спеціальної школи-інтернату). Родина протягом багатьох років опікувалась створеним ними у 1837 році парком.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Ходосовцев та ін., 2019.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Ясен Ольги»
(10)

Перспективна пам'ятка
природи «Ясен Ольги»,
14 липня 2017 року
Фото Івана Мойсієнка

«Новогреднівська»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа: 21,5 га.

Розташування: піщаний масив на західній околиці села Новогредневе Великоолександрівського району.

Координати: 47.160248°, 32.998501°.

Природоохоронна цінність: піщаний масив безпосередньо на околиці села Новогредневе, що є типовим локалітетом рідкісної рослини – волошки Пачоського *Centaurea pачoskii*, яка включена до Червоної книги України. Популяція волошки Пачоського дуже постраждала від заліснення. Сьогодні вона зустрічається на узліссі, на галявинах і лісових згарищах. Загальна чисельність у проєктованому заказнику не перевищує 100 особин. Волошка Пачоського є однією з найрідкісніших рослин у світі і перебуває на межі зникнення. Дане оселище волошки Пачоського є дуже важливим для збереження виду, адже воно є одним із двох відомих на сьогодні у світі. Також у даному масиві представлено оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.9 Незімкнені несердземноморські сухі кислі та нейтральні трав'яні угруповання, у тому числі континентальні трав'яні угруповання на дюнах).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Перелік, 2014.

Розташування
пам'ятки природи
місцевого значення
«Новогреднівська»

Дослідження волошки
Пачоського в проєктованій
пам'ятці природи
«Новогреднівська»,
8 серпня 2019 року
Фото Івана Мойсієнка

Кургани

«Довгі кургани»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Червоний Маяк, Новорайська об'єднана територіальна громада Бериславського району.

Координати: Р39 – 46.985259°, 33.639167°; Р40 – 46.986326°, 33.640386°.

Природоохоронна цінність: Два розташованих на відстані 60 м один від одного кургани: великий (Р39) 5 та 3,5 м заввишки (дві верхівки), 40 м завширшки та 80 м завдовжки, малий (Р40) 3 м заввишки, 30 м завширшки 60 м завдовжки. Розташовані серед полів. Ніколи не оралися, вкриті степовою рослинністю. Природоохоронну цінність курганів репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa huynica*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтник блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко та ін., 2015а.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Довгі кургани»
(47)

Дослідження впливу ізоляції на степовий рослинний покрив
у проектованій пам'ятці природи «Довгі кургани»,
9 червня 2013 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Берислава»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: неподалік від автошляху Т 0403 Херсон – Нікополь, північна околиця міста Берислав Бериславського району.

Координати: 46.875472°, 33.455555°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р5) 4,5 м заввишки та 45 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, Червоний список Херсонської області: гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Берислава» (22)

Проектована пам'ятка природи «Курган біля Берислава»,
18 березня 2020 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Братського»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: між селами Братське (до 2016 року – Індустріальне) та Вільна Дружина Голопристанського району.

Координати: 32.124139°; 46.341583°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (D1) 10 м заввишки та 90 м у діаметрі. Розташований серед полів біля зрошувального каналу. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: тюльпан Геснера *Tulipa generiana*, ковила волосиста *Stipa capillata*, Червоного списку Херсонської області: гадюча цибулька занедбана *Muscari neglectum*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та E6.2 Континентальні внутрішні засолені степи).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Moysiienko, Sudnik-Wójcikowska, 2006; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Братського» (17)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Братського»,
26 квітня 2005 року. Фото Барбари Суднік-Войциковської

«Курган біля Гаврилівки»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: неподалік від автошляху Т 0403 Херсон – Нікополь, околиці села Гаврилівка Нововоронцовського району.

Координати: 47.242556°, 33.824972°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р26) 6 м заввишки та 70 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, тюльпан Геснера *Tulipa gesneriana*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган
біля Гаврилівки» (44)

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Гаврилівки»,
18 березня 2020 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Демидівки»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Демидівка Великопетиського району.

Координати: 47.038578°, 34.318342°.

Природоохоронна цінність: Курган (Р30) 5 м заввишки та 50 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, Червоного списку Херсонської області – заячекапустник трилистий *Hylotelephium triphyllum*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання). Місцезнаходження заячекапустника трилистого є єдиним на території Херсонської області.

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко та ін., 2015а.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган
біля Демидівки» (45)

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Демидівки»,
27 серпня 2011 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Змієвки І»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Змієвка Бериславського району.

Координати: 46.905777°, 33.588944°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р8) 7 м заввишки та 75 м у діаметрі. Розташований на перелозі, який утворився на місці колишнього саду. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa huranica*, Червоного списку Херсонської області: ефедра двоклоскова *Ephedra distachya*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Змієвки І» (25)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Змієвки І»,
23 квітня 2018 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Змієвки II»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Змієвка Бериславського району.

Координати: 46.912320°, 33.585158°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р9) 4 м заввишки та 50 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтник блідий *Hyacinthella leucophaea*, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган
біля Змієвки II» [26]

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Змієвки II»,
10 травня 2016 року/ Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Золотої Балки»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Золота Балка Нововоронцовського району.

Координати: 47.356333°, 33.935639°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (P25) 5 м заввишки та 60 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hupanica*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Золотої Балки» (40)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Золотої Балки»,
18 березня 2020 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Зорівки»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Зорівка Білозерського району.

Координати: 46.676891°, 32.352955°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р15) 6 м заввишки та 70 м у діаметрі. Розташований серед полів при ґрунтовій дорозі. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Зорівки» (31)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Зорівки»,
6 вересня 2017 року. Фото Івони Дембіч

«Курган біля Інгульця»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Інгулець Білозерського району.

Координати: 46.764000°, 32.838611°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р14) 4,5 м заввишки та 50 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багато-річні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган
біля Інгульця» (30)

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Інгульця»,
16 травня 2012 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Каїрів I»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Каїри Горностаївського району.

Координати: 46.890306°, 33.706694°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р17) 5 м заввишки та 60 м у діаметрі. На верхівці кургану встановлений пам'ятник оленю. Розташований серед поля при автодорозі. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган
біля Каїрів I» [33]

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Каїрів I»,
22 травня 2003 року. Фото Барбари Суднік-Войциковської

«Курган біля Каїрів II»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Каїри Горностаївського району.

Координати: 46.889556°, 33.711194°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (P18) 4 м заввишки та 50 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hupanica*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтник блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін. 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Каїрів II» (34)

Учасники експедиції (Михайло Бойко, Надія Скобель, Іван Мойсієнко та Олена Плотник) з дослідження перспективних заповідних об'єктів біля проектованої пам'ятки природи «Курган біля Каїрів II», 9 березня 2020 року. Фото Андрія Лопушинського

«Курган біля Каїрів III»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Каїри Горностаївського району.

Координати: 46.888500°, 33.719750°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р19) 6,5 м заввишки та 80 м у діаметрі. Розташований серед полів при лісосмузі. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hyranica*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Каїрів III» [35]

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Каїрів III»,
29 травня 2012 року. Фото Івони Дембич

«Курган біля Каїрів IV»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Каїри Горностаївського району.

Координати: 46.850528°, 33.713056°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р20) 5,5 м заввишки та 80 м у діаметрі. Розташований серед поля неподалік від залишків ферми. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa huynica*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган
біля Каїрів IV» (36)

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Каїрів IV»,
27 травня 2012 року. Фото Івони Дембіч

«Курган біля Каїрів V»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Каїри Горностаївського району.

Координати: 46.897444°, 33.694056.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (P21) серед поля 6 м заввишки та 60 м у діаметрі. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hujanica*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Каїрів V» (37)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Каїрів V»,
серпень 2003 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Каїрів VI»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Каїри Горностаївського району.

Координати: 46.900528°, 33.776750°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (P22) серед поля 7 м заввишки та 75 м у діаметрі. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: астрагал пухнастоквітковий *Astragalus dasyanthus*, ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hyranica*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган
біля Каїрів VI» (38)

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Каїрів VI»,
9 березня 2020 року. Фото Михайла Бойка

«Курган біля Крупиці I»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Крупиця Бериславського району.

Координати: 47.003444°, 33.570194°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (P28) 1,5 м заввишки та 20 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: астрагал пухнастоквітковий *Astragalus dasyanthus*, ковила українська *Stipa ucrainica*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили української *Stipeta ucrainicae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко та ін., 2015а.

Розташування проєктованої пам'ятки природи «Курган біля Крупиці I» (42)

Проектowana пам'ятка природи «Курган біля Крупиці I»,
7 травня 2013 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Крупиці II»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Крупиця Бериславського району.

Координати: 47.002329°, 33.573792°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (P29) 2 м заввишки та 18 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, повстянка дніпровська *Cymbochasma borysthenica*, Червоного списку Херсонської області: ефедра двоколodкова *Ephedra distachya*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко та ін., 2015а.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Крупиці II» (43)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Крупиці II»,
19 травня 2015 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Крупиці III»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Крупиця Бериславського району.

Координати: 46.994782°, 33.569271°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Pr52) 4 м заввишки та 35 м у діаметрі. Розташований серед поля при дорозі. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила українська *Stipa ucrainica*, Червоного списку Херсонської області: ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipeta capillatae* та ковили української *Stipeta ucrainicae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко та ін., 2015а.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Крупиці III» (44)

Проектowana пам'ятка природи «Курган біля Крупиці III»,
7 травня 2013 року. Фото Івана Мойсієнка

«Кургани біля Михайлівки»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Михайлівка Нововоронцовського району.

Координати: P23 – 47.296750°, 33.929083°; P24 – 47.296436°, 33.929604.

Природоохоронна цінність: Два впритул один до одного розташовані кургани: менший (P23) 3,5 м заввишки та 40 м у діаметрі, більший (P24) 6,5 м заввишки та 80 м у діаметрі. З усіх боків оточені полями. Ніколи не оралися, вкриті степовою рослинністю. Природоохоронну цінність курганів репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hupanica*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтник блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Кургани
біля Михайлівки» (39)

Проектвана пам'ятка природи «Кургани біля Михайлівки»,
18 березня 2020 року. Фото Сергія Немцева

«Курган біля Новоберислава I»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: неподалік від автошляху Т 0403 Херсон – Нікополь, околиці села Новоберислав Бериславського району.

Координати: 46.887028°, 33.463528°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р6) 5,5 м заввишки та 55 м у діаметрі. Розташований серед полів у занедбаному саду. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила українська *Stipa ucrainica*, угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipeta capillatae* та ковили української *Stipeta ucrainicae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля Новоберислава I»

Проектована пам'ятка природи «Курган біля Новоберислава I»,
23 квітня 2004 року. Фото Барбари Суднік-Войциковської

«Курган біля Новоберислава II»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Новоберислав Бериславського району.

Координати: 46.899444°, 33.512583°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р7) 5 м заввишки та 60 м у діаметрі. Розташований серед полів у занедбаному винограднику. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiuk, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган біля
Новоберислава II» (24)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Новоберислава II»,
23 квітня 2004 року. Фото Барбари Суднік-Войциковської

«Курган біля Очаківського»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Очаківське Голопристанського району.

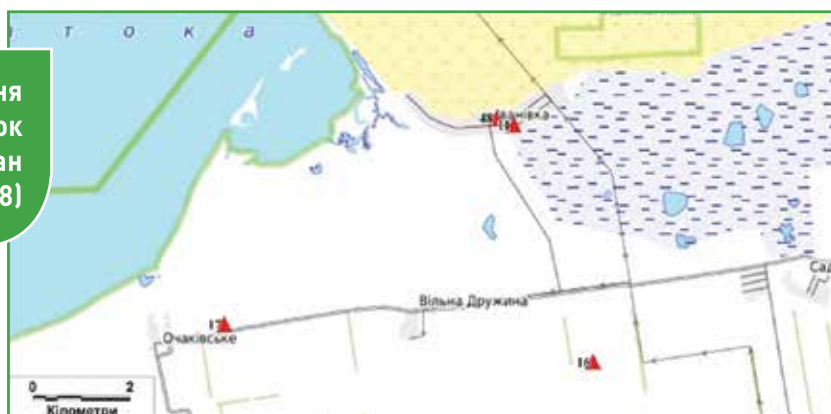
Координати: 32.025164°; 46.348487°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (D6) 6 м заввишки та 55 м у діаметрі. Розташований на краю поля біля дороги. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції (E1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання та степи та E6.2 Континентальні внутрішні засолені степи).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Moysiienko, Sudnik-Wójcikowska, 2006; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2008, 2012.

Розташування
проектованих пам'яток
природи «Курган
біля Очаківського» (18)

Проектована пам'ятка природи «Курган біля Очаківського»,
1 травня 2020 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля села Львове»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Львове Бериславського району.

Координати: 46.788861°, 33.123667°.

Природоохоронна цінність: Курган (Р4) 6,5 м заввишки та 80 м у діаметрі. Розташований серед полів. Неподалік є залишки сільськогосподарської інфраструктури. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, Червоного списку Херсонської області: гіацинтік блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля села Львове» (21)

Проектована пам'ятка природи «Курган біля села Львове»,
17 травня 2012 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля села Суханове»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Суханове Бериславського району.

Координати: 47.079972°, 33.619639°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р1) 6 м заввишки та 60 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, ковила Лессінга *Stipa lessingiana*, тюльпан південнобузький *Tulipa huynica*, Червоного списку Херсонської області: ефедра двоколоскова *Ephedra distachya*, гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipeta capillatae* та ковили Лессінга *Stipeta lessingianae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган
біля села Суханове» (18)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля села Суханове»,
1 червня 2015 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Червоного Яру I»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Червоний Яр Бериславського району.

Координати: 47.076667°, 33.558611°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р12) 6 м заввишки та 70 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багато-річні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган біля
Червоного Яру I» (28)

Проектвана пам'ятка природи «Курган біля Червоного Яру I»,
9 травня 2013 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган біля Червоного яру II»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Червоний Яр Бериславського району.

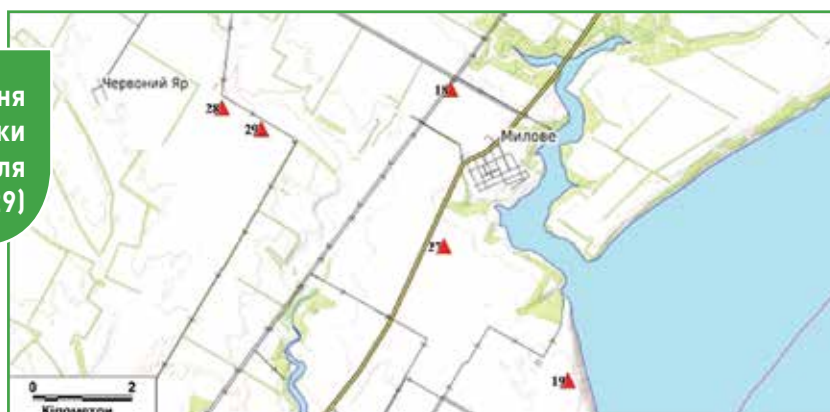
Координати: 47.072861°, 33.569083°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р13) 4 м заввишки та 35 м у діаметрі. Розташований серед полів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проєктованої пам'ятки
природи «Курган біля
Червоного Яру II» (29)

Проєктована пам'ятка природи «Курган біля Червоного Яру II»,
9 травня 2013 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган-майдан»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Червоний маяк Бериславського району.

Координати: 46.982621°, 33.633288°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р38) 3,5 м заввишки та близько 60 м у діаметрі. Розташований серед полів. Посередині кургану знаходиться досить глибокий кратер, що є характерною ознакою курганів-майданів. У козацькі часи з ґрунту насипу кургану виварювали селітру, яку використовували для виробництва пороху. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко та ін., 2015а.

Розташування
проектованої
пам'ятки природи
«Курган-майдан» (46)

Проектowana пам'ятка природи «Курган-майдан»,
4 травня 2013 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган-могила Велика»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: Бериславський район, Бургунська сільська рада, околиці с. Вирівка.

Координати: 46.862611°, 33.195361°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (РЗ) 7 м заввишки та 80 м у діаметрі. Розташований серед полів. У його оточені представлено ще декілька малих курганів. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган-могила
Велика» (20)

Проектвана пам'ятка природи «Курган-могила Велика»,
17 травня 2016 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган-могила Кислякова»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Томина Балка Білозерського району.

Координати: 46.625530°, 32.288154°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р16) 5 м заввишки та 60 м у діаметрі. Розташований серед полів при ґрунтовій дорозі та лісосмузі. Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiuk, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган-могила
Кислякова» [32]

Проектowana пам'ятка природи «Курган-могила Кислякова»,
серпень 2004 року. Фото Барбари Суднік-Войциковської

«Курган-могила Маргура»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: околиці села Республіканець Бериславського району.

Координати: 47.027334°, 33.650778°.

Природоохоронна цінність: Збережений курган (Р2) 7,5 м заввишки та 75 м у діаметрі. Розташований серед полів неподалік тераси Дніпра (Каховського водосховища). Ніколи не орався, вкритий степовою рослинністю. Природоохоронну цінність кургану репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: астрагал дніпровський *Astragalus borysthenicus*, ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hypanica*, Червоного списку Херсонської області: мигдаль карликовий *Amygdalus nana*, угруповання Зеленої книги України (формації мигдалю низького *Amygdaleta nanae* та ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган-могила
Маргура» (19)

Проектвана пам'ятка природи «Курган-могила Маргура»,
травень 2002 року. Фото Івана Мойсієнка

«Курган-могили Бериславські»

Пропонована категорія ПЗФ: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Орієнтовна площа:

Розташування: південна (1,25 км) околиця села Милове Бериславського району.

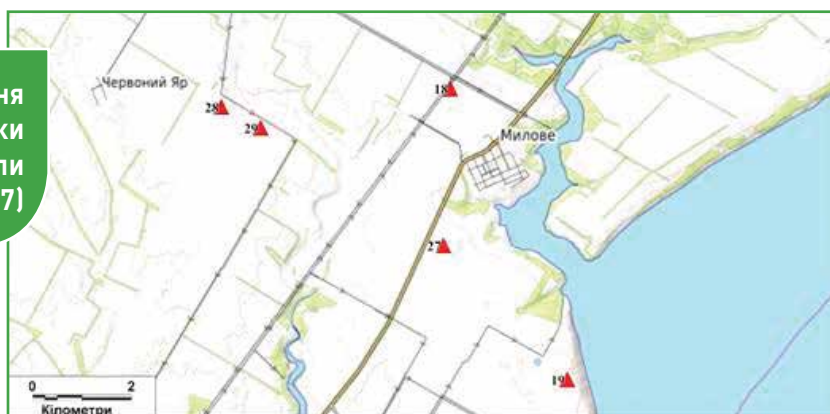
Координати: Р10 – 47.051611°, 33.617805°; Р11 – 47.051306°, 33.618167°.

Природоохоронна цінність: Пам'ятка включає два впритул один до одного розташовані кургани, більший (Р10) 7,5 м заввишки та 70 м у діаметрі, менший (Р11) 4 м заввишки та 35 м у діаметрі. Оточені з усіх боків полями. Природоохоронну цінність курганів репрезентують раритетні види рослин з Червоної книги України: ковила волосиста *Stipa capillata*, тюльпан південнобузький *Tulipa hupanica*, Червоного списку Херсонської області: гіацин-тик блідий *Hyacinthella leucophaea*, угруповання Зеленої книги України (формація ковили волосистої *Stipeta capillatae*) та оселище Резолюції № 4 Бернської конвенції (Е1.2 Багаторічні трав'яні кальцефітні угруповання).

Примітки: Потребує розробки наукового обґрунтування.

Література: Мойсієнко, Суднік-Войциковська, 2008; Мойсієнко та ін., 2015а; Sudnik-Wójcikowska, Moysiienko, 2006, 2008, 2012.

Розташування
проектованої пам'ятки
природи «Курган-могили
Бериславські» (27)

Проектвана пам'ятка природи «Курган-могили Бериславські»,
15 травня 2016 року. Фото Івана Мойсієнка

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Загалом в Херсонській області пропонується створити 125 нових об'єктів природно-заповідного фонду. Серед запропонованих об'єктів 3 регіональні ландшафтні парки, 71 заказник (ландшафтні – 39, ботанічні – 29, гідрологічні – 1, загально-созологічні – 1, орнітологічні – 1) та 51 пам'ятка природи (ботанічні – 48, геологічні – 1, комплексні – 1, ландшафтні – 1). Більшість об'єктів місцевого значення – усі регіональні ландшафтні парки, усі пам'ятки природи та 44 заказники. Для 27 заказників пропонується статус загальнодержавного значення.

Перспективні заповідні об'єкти розташовані у всіх районах Херсонської області та на території Каховської і Херсонської міських рад. Розподіл запропонованих об'єктів по районах такий: Бериславський – 25, Голопристанський – 7, Білозерський – 11, Горностаївський – 9, Велико-олександрівський – 9, Верхньорогачицький, Нововоронцовський та Генічеський – по 7, Каланчацький – 6, Каховський, Високопільський та Великопетиський – по 4, Новотроїцький, Чаплинський, Олешків-

ський, Іванівський, Нижньосірогозький та Скадовський – по 1. Також 5 нових об'єктів природно-заповідного фонду пропонується створити на території Херсонської міської ради. Ще 4 об'єкти пропонується створити одночасно в межах кількох адміністративних одиниць: РЛП «Гілея» (Голопристанський і Олешківський райони та Новокаховська міськрада), заказники «Кардашинське болото» (Голопристанський та Олешківський райони), «Західний Сиваш» (Новотроїцький та Чаплинський райони) і «Барнашівський під» (Каховський, Новотроїцький та Чаплинський райони).

Запропоновані нами 125 нових об'єктів планується створити на площі 161 264,8 га, що складає 5,67% території області. Загальна кількість об'єктів природно-заповідного фонду в Херсонській області збільшиться до 207 (наразі їх існує 82), а їх площа зросте до 490 092,5 га. Це збільшить частку територій природно-заповідного фонду Херсонської області до 16,57%, що дозволить істотно наблизитися до показника, визначеного державною стратегією (17,9%).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алифанов А. Ф. Геологические памятники Херсонщины. Херсон : Айлант, 2001. 88 с.
2. Андрієнко Т. Л., Коломійчук В. П. Флористичні та фітоценотичні дослідження Сивашу та ботанічні питання його менеджмент-плану. Современное состояние Сиваша. Киев : Wetlands International – АЕМЕ, 2000. С. 18–26.
3. Ардамацкая Т. Б. Значение Джарылгачского залива для сохранения биоразнообразия птиц. *Роль охорон. природних територій у збереженні біорізномайття: Матеріали конф., присвяченої 75-річчю Канівського природного заповідника*. Канів, 1998. С. 144–146.
4. Ардамацкая Т. Б. Динаміка чисельності птахів водно-болотного комплексу та її тенденції на островах Джарилгацької затоки. Сборник научных трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. *Экология*. 2009. Вып. 12. С. 40–47.
5. Биоразнообразие Джарылгача: современное состояние и пути сохранения : сб. статей Т. И. Котенко, Т. Б. Ардамацкая, Д. В. Дубына, М. Ф. Бойко, И. И. Мойсиенко, А. Е. Ходосовцев и др. / науч. ред. Т. И. Котенко, Ю. Р. Шеляг-Сосонко. *Вестник зоологии*. 2000. Спец. вып. 240 с.
6. Бойко М. Ф. Створити Нижньодніпровський національний парк. *Наддніпряньська правда*. Херсон, 1985. 4 с.
7. Бойко М.Ф. Наукове обґрунтування створення ботанічного заказника «Буркутський мох» : рукопис, іл. (картосхема). Херсон, 1987. 4 с.
8. Бойко М.Ф. Наукове обґрунтування створення ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Козаче-Лагерська арена» : рукопис. Херсон, 1995. 4 с.
9. Бойко М. Ф. Ботанічний заказник місцевого значення «Софіївський» (наукове обґрунтування) : рукопис, іл. (картосхема). Херсон, 1996. 3 с.
10. Бойко М.Ф. Ботанічний заказник місцевого значення «Широка Балка» (наукове обґрунтування) : рукопис, іл. (картосхема). Херсон, 1996б. 3 с.
11. Бойко М. Ф. Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Олександрівський» (наукове обґрунтування створення) : рукопис, іл. (картосхема). Херсон, 1996. 3 с.
12. Бойко М. Ф. Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Станіславський» (наукове обґрунтування) : рукопис. іл. (картосхема). Херсон, 1996. 3 с.
13. Бойко М. Ф. Наукове обґрунтування створення ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Джарилгач» : рукопис. Херсон, 1996д. 6 с.
14. Бойко М. Ф. Аналіз репрезентативності сучасної мережі об'єктів природно-заповідного фонду півдня України. *Заповідна справа: стан, проблеми, перспективи* : зб. наук. праць. Херсон : Айлант, 1999. С. 3–5.
15. Бойко М. Ф. Наукове обґрунтування створення гідрологічного заказника загальнодержавного значення «Озеро «Соляне». Розробник – Херсонський державний університет : рукопис. Херсон, 2015. 6 с.
16. Бойко М. Ф. Урочище Буркутські плавні – оазис північної бріофлори на півдні степової зони України. *Чорноморський ботанічний журнал*, 2018. № 1 Т. 14. С. 56–68.

17. Бойко М. Ф., Мальчикова Д. С., Мойсієнко І. І., Пилипенко І. О., Ходосовцев О. Є. Проектування національного природного парку «Олешківські піски»: сучасні підходи та критерії до його функціонування. *Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення*. Зб. наук. праць. Херсон : ПП Вишемирський, 2009. С. 56–63.
18. Бойко М. Ф., Мойсієнко І. І. Попередній список созофітів запроєктованого Національного природного парку «Олешківські піски». *II відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини*. Херсон : Айлант, 2008. С. 13–14.
19. Бойко М. Ф., Мойсієнко І. І., Пилипенко І. О., Роман Є. Г., Ходосовцев О. Є. Національний природний парк «Олешківські піски» : буклет. 2012. 6 с.
20. Бойко М. Ф., Ходосовцев О. Є., Мойсієнко І. І. Наукове обґрунтування створення ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Буркути» : рукопис. Херсон, 1995. 4 с.
21. Бойко М. Ф., Чорний С. Г. Екологія Херсонщини : навч. посіб. Херсон : Terra, 2001. 156 с.
22. Бойко П., Бойко М. Характеристика екологічної стежки «Болгарська балка» на лівобережжі Херсонщини : збірник наукових праць «Метода». Вип. «Терра». Херсон : Айлант, 2002. С. 32–37.
23. Бойко П. М. Характеристика запроєктованих природно-заповідних об'єктів Херсонщини. *Актуальні питання ботаніки та екології* : матеріали конференції молодих вчених-ботаніків України (м. Ніжин, Ядути, 14–17 верес. 1999 р., секція «Екологія»). Ніжин, 1999. С. 70–71.
24. Бойко П. М. Балки узбережжя Дніпра як новий тип природно-заповідних об'єктів. «Фальц-Фейнівські читання» : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Херсон, 24–26 трав. 2003 р.). Херсон : Вид-во ХДУ, 2003. С. 49–50.
25. Бойко П. М. Созологічна характеристика запропонованих природно-заповідних об'єктів Лівобережжя нижнього Дніпра. «Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття» : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Канів, 9–11 верес. 2003 р.). Канів, 2003б. С. 37–38.
26. Бойко П. М. Милівська балка як ключова ботанічна територія (Херсонська область). «Сучасні проблеми екології» : збірка матеріалів Всеукраїнської конференції молодих вчених (м. Запоріжжя, 7–9 жовт. 2004 р.). Запоріжжя, 2004а. С. 155–156.
27. Бойко П. М. Природные ядра Нижнеднепровского экокоридора. *Труды Никитского ботанического сада*. Т. 123. «Экология, фитоценология, оптимизация экосистем». 2004. С. 232–237.
28. Бойко П. М. Водно-болотні угіддя в системі Дніпровського екологічного коридору. *Питання біоіндикації та екології*. 2005. Вип. 10, № 1. С. 125–131.
29. Бойко П. М. Флора і рослинність запроєктованого ландшафтного заказника «Милівська балка» (Херсонська область). *Вісник Луганського національного педагогічного університету : Біологічні науки*. 2005. Вип. 3 (83) С. 10–18.
30. Бойко П. М. Просторово-часова структура біогеоценозів Нижньодніпровського екокорибору : автореферат дис... канд. біол. наук : 03.00.05 : екологія. Дніпропетровськ, 2007. 20 с.
31. Бойко П. М. Фітосозологічна характеристика запроєктованого ландшафтного заказника «Новокаїрська балка» (Херсонська область, Україна). *II Відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини* (м. Херсон, 15 трав. 2008 р.) : збірник тез доповідей / відп. ред. М. Ф. Бойко. Херсон : Айлант, 2008. С. 14–15.
32. Бойко П. М. Нижньодніпровський екокорибор Національної екомережі України. Херсон : Айлант, 2010. 204 с.
33. Бойко П. М., Мойсієнко І. І. Рідкісні рослини Милівської балки. «Ю. Д. Клеопов та сучасна ботанічна наука» : матеріали читань, присвячених 100-річчю з дня

- народження Ю. Д. Клеопова (м. Київ, 10–13 листоп. 2002 р.). Київ : Фітосоціо-центр, 2002. С. 355–358.
34. Винокуров Д. С., Мойсієнко І. І. Балки – рефугіуми степової флори в агроландшафті півдня України. *Студентські наукові студії* : збірник наукових праць студентів. Херсон : Видавництво ХДУ, 2007. С. 15–17.
  35. Винокуров Д. С., Мойсієнко І. І. Раритетне фіторізноманіття Бургунської балки (Херсонська область, Україна). «*Біологія: від молекули до біосфери*» : матеріали II Міжнародної конференції молодих учених (м. Харків, 19–21 листоп. 2007 р.). Харків : Планета-Принт, 2007. С. 397–398.
  36. Висоцький Г., Лавренко Є., Махов Г., Рудницький С. Проектований державний піщовий заповідник Дніпровського низу Херсонської округи (попередній нарис). «*Охорона пам'яток природи на Україні*». 1928. 36. 2. С. 1–9.
  37. Водно-болотні угіддя України : довідник / під ред. Марушевського Г. Б., Жарук І. С. Київ : Чорноморська програма Ветландс Інтернешнл, 2006. 312 с.
  38. Гавриленко В. С. Історичні передумови створення та розбудова біосферного заповідника «Асканія-Нова». *Актуальні питання збереження і відновлення степових екосистем* : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяч. 100-річчю заповідання асканійського степу (Асканія-Нова, 21–23 травня 1998 р.). Асканія-Нова, 1998. С. 4–7.
  39. Гавриленко В. С., Шаповал В. В., Поліщук І. К., Думенко В. П., Листопадський М. А. Матеріали до резервування та оптимізації режиму цілинних територій регіону Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна УААН у контексті розбудови регіональної екомережі. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*, 2009. Т. 11. С. 20–34.
  40. Гавриленко Л. М. Лишайники запроєктованого ландшафтного заказника «Новокаїрська балка» (Херсонська область, Україна). *Актуальні проблеми ботаніки та екології* : матеріали Міжнародної конференції молодих учених (м. Тернопіль, 11–15 серп. 2009 р.). Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. С. 21–22.
  41. Гавриленко Л. М. Лишайники Новоолександрівської балки (Нововоронцовський район, Херсонська область). *X міжнародні біологічні читання* : збірник наукових праць (м. Миколаїв, 10–11 груд. 2010 р.). Миколаїв, МДУ ім. В. О. Сухолинського, 2010. С. 154–155.
  42. Гавриленко Л. М. Рідкісні види лишайників у природно-заповідних об'єктах яружно-балочних ландшафтів Нижнього Дніпра. «*Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин*» : матеріали Міжнародної конференції (м. Київ, 11–15 жовтня 2010 р.). Київ : Альтерпрес, 2010. С. 225–229.
  43. Гавриленко Л. М. Лишайники Тягинської балки (Херсонська область, Бериславський район). *XII з'їзд Українського ботанічного товариства* : матеріали (м. Львів, 19–23 верес. 2011 р.). Львів, 2011. С. 266.
  44. Гавриленко Л. М. Ліхенобіота балки Дудчани (Херсонська область, Нововоронцовський р-н). *Каразинські природознавчі студії* : матеріали наукової конференції з міжнародною участю (м. Харків, 1–4 лютого 2011 р.). Харків, 2011. С. 25–27.
  45. Гавриленко Л. М. Ліхенобіота Осокорівської балки (Херсонська область, Нововоронцовський р-н). *IV відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини* : збірник тез доповідей (м. Херсон, 19 січ. 2012 р.). Херсон : Айлант, 2012. 27 с.
  46. Гавриленко Л. М. 2014. Ліхенобіота Золотої балки (Херсонська область, Україна). *VI ботанічні читання пам'яті Й. К. Пачоського* : міжнародна наукова конференція (м. Херсон, 19–22 трав. 2014 р.). Херсон. С. 52–53.
  47. Гавриленко Л. М. Лишайники Шилової балки (Херсонська область). *VI відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я* : збірка тез доповідей (Херсон – Лазурне, 19 травня 2015 р.). Херсон. 2015. С. 17–18.

48. Геологічні пам'ятки України / за ред. В. І. Калініна, Д. С. Гурського. Львів : ВД «Панорама», 2009. Т. 3. 200 с.
49. Дармостук В.В. Лишайники та ліхенофільні гриби Русової балки (Великоолександрівський район, Херсонська область). Біологічні Студії. 2016. № 10 (2). С. 133-140.
50. Дубина Д. В. Особенности территориальной организации заповедников в дельтах рек Причерноморья. *Теоретические основы заповедного дела* : тезисы докладов Всесоюз. совещ. (Львов, дек. 1985 г.). Киев : Наукова думка, 1985. С. 72–75.
51. Дубина Д. В. Функціональне зонування території запроектованого Нижньодніпровського національного парку (Херсонська область). *Український ботанічний журнал*. 1986. Т. 43. № 3. С. 94–98.
52. Дубина Д. В., Шеляг-Сосонко Ю. Р. Плавни Причерноморья. Киев : Наукова думка, 1989. 272 с.
53. Екологічний атлас України / голов. ред. Л. Г. Руденко. Київ : Ін-т географії НАН України, 2009. 104 с.
54. Жукінський В. М., Клоков В. М. Про організацію Нижньодніпровського біосферного заповідника. *Вісник АН УРСР*. 1987. С. 84–92.
55. Захарова М. Я., Мойсієнко І. І. Приуроченість рідкісних видів природних лісів на нижньодніпровських пісках. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2016. № 2 (12). С. 207–214.
56. Захарова М. Я., Мойсієнко І. І. Созофіти оселищної директиви на Нижньодніпровських пісках. *Мережа NATURA 2000 як інноваційна система охорони рідкісних видів та оселищ в Україні* : матеріали науково-практичного семінару (м. Київ, 15 лют. 2017 р.). Серія : «Conservation Biology in Ukraine». Київ. 2017. Вип. 1. С. 47–51.
57. Каминский В. И. Об установлении заповедных зон на Днепре и Днепровском лимане и о нарастании дельты. *Бюллетень Всеукраинской Черноморо-Азовской научно-промышленной опытной станции*, 1923. № 12. С. 24–30.
58. Коваленко В. М., Руденко А. Г., Шульга С. М. Щодо необхідності вдосконалення територіальної структури національного природного парку «Джарилгацький». *Заповідна справа у Степовій зоні України* (до 90-річчя від створення Надморських заповідників) (с. Урзуф, 14–15 берез. 2017 року). Серія: «Conservation Biology in Ukraine», 2017. Вип. 2. Т. 1. С. 255–258.
59. Коломійчук В. П. Сучасний стан рослинного покриву Сиваських островів Чурюк, Куюк-Тук і Верблюдка. *Заповідна справа в Україні*. 1999. Т. 5. № 2. С. 6-8.
60. Коломійчук В. П. Рідкісні види островів північно-західного Приазов'я та Присивашся. *Український ботанічний журнал*. 2000. 57, № 6. С. 702–706.
61. Коломійчук В. П., Абкадирова Е. Ш. Ботанічна і ландшафтна характеристика проектованого ландшафтного заказника «Арабатський степ». *Проблеми фундаментальної і прикладної екології, екол. геології та раціон. природокористування* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Кривий Ріг : Видавничий Дім, 2009. С. 290–293.
62. Коломійчук В. П., Онищенко М. М., Перегрим М. М. Важливі ботанічні території Приазов'я / за ред.: Т. Л. Андрієнко; Ін-т ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Ботан. сад. ім. О. В. Фоміна Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Укр. ботан. т-во. Київ : Альтерпрес, 2012. 114 с.
63. Крицкая Л. И. Флора степей и известняковых обнажений Правобережной злаковой степи : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. биол. наук : спец. 03.00.05 «ботаника». Киев, 1987. 17 с.
64. Листопадський М. А., Гавриленко В. С., Мезінов О. С., Чегорка П. П. Роль подових екосистем у формуванні водно-болотних орнітокомплексів Дніпровсько-

- Молочнянського межиріччя. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2014. Т. 16. С. 30–45.
65. Лоція Азовського та Чорного морів на води України. 2004. Київ, 290 с.
  66. Маяцкий Г. Б. Изменение растительности приморских степей Черноморского заповедника. *Український ботанічний журнал*. 1986. 43, № 2. С. 42–44.
  67. Мельник Р. П., Захарова М. Я., Садова О. Ф., Мойсієнко І. І. Про необхідність створення ботанічного заказника місцевого значення «Пилипцеві озера» (околиці НПП «Олешківські піски», Херсонська область, Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2015. Т. 11. № 3. С. 379–386.
  68. Мойсієнко І. І., Мельник Р. П. 2013. Перша знахідка *Psathyrostachys juncea* (Fish.) Nevski (*Poaceae*) на Правобережжі України. *Чорноморський ботанічний журнал*. Т. 9. № 4. С. 450–452.
  69. Мойсієнко І., Солоцька Т. Рідкісні види судинних рослин степів та лесових оголень прибережжя Дніпровського лиману (Херсонська обл.: смт Станіслав, с. Широка балка) / збірник наукових праць «Метода». Вип. 2005. С. 12–16.
  70. Мойсієнко І., Суднік-Войциховська Б., Дембіч І., Шапошнікова А. Збереження фіторізноманіття на курганах в Херсонській області. *Scriptorium nostrum*. 2015. № 1-2. С. 261–280.
  71. Мойсієнко І. І. Флора та рослинність запроектованого заповідного урочища Вірвовчина балка (м. Херсон). Збірник наук.-метод. праць «Метода». Ювілейне видання. 1997. № 4. С. 255–257.
  72. Мойсієнко І. І. Цінна в соцологічному відношенні Приморська солончакова рівнина «Долина курганів» (Херсонська область, Україна). *I-й Відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини* : збірник тез доповідей (м. Херсон, 6 квіт. 2006 р.). Херсон : Айлант, 2006. 35 с.
  73. Мойсієнко І. І. Анований список судинних рослин запроектованого заказника «Лесовий каньйон» (Херсонська область, Україна). *Чорноморноморський ботанічний журнал*. 2007. № 3 (1). С. 77–84.
  74. Мойсієнко І. І. Проектований Національний природний парк «Джарилгач». *Екологічний вісник Херсонщини*, 2009. № 8 (13). С. 9.
  75. Мойсієнко І. І. Перспективний національний природний парк «Кам'янська січ». *Екологічний бюлетень*. 2009. № 1. С. 67–71.
  76. Мойсієнко І. І. Короткий нарис історії перших етапів створення НПП «Олешківські піски». *IV відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я, присвячений ювілею професора Михайла Федосійовича Бойка* (м. Херсон, 19 січ. 2012 р.). Херсон : Айлант, 2012. 91–92 с.
  77. Мойсієнко І. І. Нові перспективні в туристичному відношенні об'єкти природно-заповідного фонду на Херсонщині. *Розвиток екологічного туризму в країнах Чорноморського басейну: ресурси та інновації* : збірник тез доповідей. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2012. С. 51–53.
  78. Мойсієнко І. І. Ландшафтна диференціація флори Північного Причорномор'я з огляду на її синантропізацію. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2012. Т. 8. № 4. С. 386–392.
  79. Мойсієнко І. І. Созофіти проєктованого національного природного парку «Кам'янська Січ». *Заповідна справа у степовій зоні України (до 90-річчя від створення Надморських заповідників)* : праці всеукраїнської науково-практичної конференції (с. Урзуф, 14–15 берез. 2017 року). Київ, 2017. Т. 1. С. 271–280.
  80. Мойсієнко І. І. Території, що пропонуються до включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України («тіньовий список», частина 2) / кол. авт., під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. Київ : «LAT & K», 2019. 234 с.

81. Мойсієнко І. І., Бойко М. Ф., Ходосовцев О. Є., Роман Є. Г., Пилипенко І. О., Пономарьова А. А. Обґрунтування необхідності розширення території Національного природного парку «Олешківські піски». *IV відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я, присвячений ювілею професора Михайла Федосійовича Бойка* (м. Херсон, 19 січ. 2012 р.). Херсон : Айлант, 2012. С. 93–95.
82. Мойсієнко І. І., Дайнеко П. М., Захватович М., Дембіч І., Суднік-Войциковська Б. Анотований список флори проєктованого заказника «Старошведський» (Херсонська область, Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2019. Т. 15. № 2. С. 90–106.
83. Мойсієнко І. І., Кунс В., Дайнеко П. М. Проєктований ботанічний заказник «Старошведський» (Херсонська область, Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2019. Т. 15. № 1. С. 6–16.
84. Мойсієнко І. І., Пономарьова А. А., Пилипенко І. О. Попереднє функціональне зонування проєктованого Національного природного парку «Кам'янська Січ» : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «IV Всеукраїнські наукові читання пам'яті Сергія Тарашука» (м. Миколаїв, 23-24 квіт. 2015 р.) / Чорноморський державний університет імені Петра Могили. Миколаїв : ФОП Швець В. Д., 2015. С. 146–152.
85. Мойсієнко І. І., Пономарьова А. А., Ходосовцев О. Є., Бойко М. Ф., Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Семенюк С. К., Шапошнікова А. О., Кунс Б. Свідчення про реєстрацію авторських прав на науковий твір «Наукове обґрунтування створення національного природного парку «Кам'янська січ». Зареєстровано у Державній службі інтелектуальної власності України 10 березня 2016 року, за № 64430.
86. Мойсієнко І. І., Суднік-Войциковська Б. Созофіти у флорі курганів – рефугіумів степової флори на півдні України. *Заповідна справа в Україні*. 2008. Т. 14. Вип. 1. С. 16–24.
87. Мойсієнко І. І., Суднік-Войциковська Б., Слім П. Інвазія *Elaeagnus angustifolia* L. у проєктованому ландшафтному парку «Долина курганів» (Херсонська область, Україна). *V Ботанічні читання пам'яті Й. К. Пачоського* : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції (Херсон, 28 верес. – 1 жовт. 2009 р.). / відп. ред. М. Ф. Бойко. Херсон : Айлант, 2009. 74 с.
88. Мойсієнко І. І., Ходосовцев О. Є., Роман Є. Г., Пилипенко І. О., Бойко М. Ф. Про необхідність розширення території Національного природного парку «Олешківські піски». *Заповідна справа в Україні*. 2012. Т. 18. Вип. 1–2. С. 110–114.
89. Мойсієнко І. І., Шапошнікова А. О. Анотований список судинних рослин запроєктованого регіонального ландшафтного парку «Долина курганів» (Херсонська область, Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*, 2013. Т. 9. № 2. С. 292–299.
90. Мойсієнко І. І., Шапошнікова А. О. Попереднє функціональне зонування проєктованого регіонального ландшафтного парку «Долина Курганів». *V відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я* : збірка тез доповідей (Херсон, 25 квіт. 2013 р.) / відп. ред. М. Ф. Бойко. Херсон : ХДУ, 2013. 60 с.
91. Мойсієнко І. І., Шапошнікова А. О. Раритетні рослини запроєктованого регіонального ландшафтного парку «Долина курганів» (Херсонська область, Україна) : матеріали III Міжнародної наукової конференції «Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження глобальної стратегії збереження рослин» (м. Львів, 4-7 черев. 2014 р.). Львів : ТзОВ «Простір-М», 2014. С. 225–227.
92. Мойсієнко І. І., Захарова М. Я., Мельник Р. П., Садова О. Ф. Анотований список флори урочища Буркутські плавні (Херсонська область, Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2018. Т. 14. № 1. С. 6–25.
93. Микитюк О. ІВА території України: території, важливі для збереження видового різноманіття та кількісного багатства птахів. Київ : СофтАРТ, 1999. 324 с.

94. Москаленко Ю. О. Території перспективні для заповідання з точки зору охорони орнітофауни НППМ. Фауна та населення птахів Нижньодніпровських піщаних масивів : дис. ... канд. біол. наук. Київ: Ін-т зоології імені І. І. Шмальгаузена, 2015. С. 274–277.
95. Окснер А. М. До вивчення флори обриси́ків каменястих виходів України. *Вісник Київського ботанічного саду*. 1927. Вип. 5–6. С. 23–82.
96. Оленковский Н. П. Древности Нижнеднепровских кучугур. – Херсон, 2011. – 183 с.
97. Оленковский Н. П. Древности Нижнеднепровских кучугур (археология и история) Н. Оленковский. – Херсон: ОАО «Наддніпря́нська правда». 2011. – 184 с.
98. Павлов В. В. Флора Північного Присивашся : автореф. дис... канд. біол. наук : 03.00.05 / НАН України, Нац. ботан. сад ім. М. М. Гришка. Київ, 2003. 18 с.
99. Пачоский И. К. Список растений, обитающих на территории Государственного заповедника «Аскания-Нова». *Изв. Гос. степного заповедника «Аскания-Нова»*. Херсон, 1923. Вып. 2. С. 97–144.
100. Пачоский И. К. Херсонская флора: высшие тайнобрачные, голосеменные, однодольные. Херсон, 1914. Т. 1. 518 с.
101. Перегрим М. М., Мойсієнко І. І., Перегрим Ю. С., Мельник В. О. *Tulipa gesneriana* L. (Liliaceae) в Україні. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2009. 135 с.
102. Перелік резервованих цінних для заповідання природних територій та об'єктів в межах Херсонської області. Розпорядження голови обласної державної адміністрації № 341 від 21.05.2014.
103. Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення Херсонської області станом на 01.01.2012 р. Херсон: Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області.
104. Перспективная сеть заповедных объектов Украины / под. общ. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонка. Киев : Наукова думка, 1987. 292 с.
105. Пономарьова А. А., Наумович Г. О., Дзеркаль В. М., Загороднюк Н. В. Проектований ботанічний заказник «Білогірський» (Херсонська область, Україна). *Природничий альманах*. 2019. Вип. 26. С. 132–139.
106. Портенко Л. А. Организация птичьего заповедника на острове Джарылгач. *Украинский охотник и рыболов*. 1925. № 9. С. 24–27.
107. Природно-заповідний фонд України. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki:pzf.menr.gov.ua>.
108. Природно-Заповідний фонд Херсонської області. URL : <http://www.library.kherson.ua/young/eco/9.htm>.
109. Природно-заповідний фонд Херсонської області. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
110. Природные комплексы Черноморского государственного биосферного заповедника. Киев : Наукова думка, 1992. 159 с.
111. Рамсарська конвенція. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 02.02.1971. З поправками, унесеними Паризьким протоколом від 03.12.1982 та Ріджинськими поправками від 28.05.1987).
112. Руденко А. Г., Яремченко О. А. Про доцільність надання природоохоронного статусу частині території Ягорлицького півострова. *Заповідна справа у Степовій зоні України (до 90-річчя від створення Надморських заповідників)* (с. Урзуф, 14–15 берез. 2017 року). Серія : «Conservation Biology in Ukraine», 2017. Вип. 2. Т. 1. С. 281–286.
113. Селюнина З. В., Уманец О. Ю., Руденко А. Г. Оптимизация территориальной структуры природоохранных территорий Кинбурнского п-ва : матеріали

- науково-практичної конференції «Розбудова екологічної мережі Українського Причорномор'я: стан та перспективи (15–17 жовтня 2003 р.). Миколаїв, 2003. С. 87–90.
114. Уманець О. Ю. Обоснование природно-заповедного объекта на территории урочища «Кардашинское болото». *Фальцфейнівські читання* : збірник наукових праць. Херсон, 2009. С. 380–383.
  115. Уманець О. Ю., Селюніна З. В., Руденко А. Г., Ніточко М. І. Ягорлицький полуостров – перспективна територія для природоохоронного резервування і для формування буферної зони ЧБЗ. *Заповідні степи України. Стан та перспективи їх збереження* : матеріали Міжнародної наукової конференції (Асканія-Нова, 18–22 верес. 2007 р.). Асканія-Нова, 2007. С. 93–96.
  116. Ходосовцев О. Є. 1999. Лишайники причорноморських степів України. Київ : Фітосоціоцентр, 236 с.
  117. Ходосовцев О. Є. Лишайники лёссовых обнажений юга Украины. *Охрана степей Евразии* (Оренбург, 4–8 сент. 2006 г.). Оренбург, 2006. С. 743–745.
  118. Ходосовцев А. Е. Екологічні проблеми запроектованого національного природного парку «Олешківські піски». *Науковий вісник МДУ*. 2008. Вип. 23 (3). С. 116–118.
  119. Ходосовцев О. Є., Бівзюк І. Буркути (Херсонська обл., Голопристанський р-н) – перспективний об'єкт природно-заповідного фонду України. *Наука і методика* : збірка наукових і методичних праць. Херсон : Айлант, 2006. С. 35–38.
  120. Ходосовцев О. Є., Бойко М. Ф., Мойсієнко І. І., Пономарьова О. А., Мальчикова Д. С., Селюніна З. В. Територіальні аспекти запроектованого національного природного парку «Нижньодніпровський». *Таврійський науковий вісник*. 2011. Вип. 76. С. 335–339.
  121. Ходосовцев О. Є., Бойко М. Ф., Мойсієнко І. І., Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Селюніна З. В., Мельник Р. П. Концепція створення Національного природного парку «Олешківські піски». *II відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини*. Херсон : Айлант, 2008. С. 43–44.
  122. Ходосовцев О. Є., Бойко М. Ф., Мойсієнко І. І., Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Селюніна З. В., Мельник Р. П. Концепції та реалії створення Національного природного парку на Олешківських пісках. *Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета* : збірник матеріалів форуму. Херсон : ХТПП, 2012. С. 480–485.
  123. Ходосовцев О. Є., Бойко М. Ф., Пилипенко І. О., Мойсієнко І. І., Мальчикова Д. С. Функціональне зонування запроектованого національного природного парку «Олешківські піски» (Херсонщина, Україна). *V Ботанічні читання, присвячені пам'яті Й. К. Пачоського* : збірка тез доповідей міжн. наук. конф. (Херсон, 28 верес. – 1 жовт. 2009 р.). Херсон, 2009. С. 119–121.
  124. Ходосовцев О. Є., Гавриленко Л. М. Лишайники та ліхенофільні гриби Бургунської балки (Херсонська область). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2009. Т. 5. № 1. С. 28–36.
  125. Ходосовцев О. Є., Дармостук В. В., Ходосовцева Ю. А., Наумович Г. О., Малюга Н. Г. Лишайники та ліхенофільні гриби Чалбаської арени нижньодніпровських пісків (Херсонська область). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2018. Т. 14. № 1. С. 69–90.
  126. Ходосовцев О. Є., Малюга Н. Г., Дармостук В. В., Ходосовцева Ю. А., Клименко В. М. Епіфітні лишайникові угруповання класу Phyciotea старих парків Херсонщини (Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*, 2017. Т. 13. № 4. С. 481–515.
  127. Ходосовцев О. Є., Мойсієнко І. І., Бойко М. Ф., Кунц Б., Мельник Р. П., Загороднюк Н. В., Дармостук В. В., Захарова М. Я., Клименко В. М., Дайнеко П. М.,

- Малюга Н. Г. Старовинні забуті парки Херсонщини. Херсон : Видавничий Дім «Гельветика», 2019. 300 с.
128. Ходосовцев О. Є., Мойсієнко І. І., Клименко В. М., Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Захарова М. Я., Пономарьова А. А. Дармостук В. В. Концепція створення першого регіонального ландшафтного парку «Гілея» на Херсонщині : *матеріали V Наукових читань пам'яті Сергія Таращука* (м. Миколаїв, 21 квіт. 2017 р.). / Серія : «Conservation Biology in Ukraine» Київ, 2017. Вип. 3. С. 36–38.
  129. Ходосовцев О. Є., Мойсієнко І. І., Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Пономарьова А. А., Клименко В. М., Захарова М. Я., Дармостук В. В. До питання необхідності створення регіонального ландшафтного парку «Гілея» : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (м. Херсон, 5-6 жовт. 2017 р.). Херсон, 2017. С. 268–270.
  130. Ходосовцев О. Є., Мойсієнко І. І., Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Пономарьова А. А., Клименко В. М., Захарова М. Я., Дармостук В. В. Свідоцтво про реєстрацію авторського права наукового твору «Розробка наукового обґрунтування створення регіонального ландшафтного парку «Гілея» (від 27 червня 2017 року № 72519).
  131. Ходосовцев О. Є., Мойсієнко І. І., Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Пономарьова А. А., Бойко М. Ф., Селюніна З. В., Наумович Г. О. Свідоцтво про реєстрацію авторського права наукового твору «Наукове обґрунтування національного природного парку «Олешківські піски» (від 27 червня 2017 року № 72518).
  132. Ходосовцев О. Є., Пилипенко І. О., Бойко М. Ф., Мальчикова Д. С., Мойсієнко І. І., Селюніна З. В. Запроектований національний природний парк «Олешківські піски»: 1. Природні умови. *Екологічний бюлетень*. 2009. Вип. 1. С. 72–89.
  133. Черняков Д. А. Очерк истории Черноморского заповедника. Херсон : ОАО «ХГТ», 2007. 64 с.
  134. Черняков Д. А., Селюніна З. В., Уманець О. Ю. Перспективи усунення фрагментарності заповідної зони Чорноморського біосферного заповідника на Кінбурнському півострові. *Природничий альманах*. Серія «Біологічні науки». Херсон, 2010. Вип. 14. С. 200–207.
  135. Черняков Д. О., Селюніна З. В., Королесова Д. Д. Вдосконалення територіальної структури Чорноморського біосферного заповідника. *Заповідна справа у Степовій зоні України (до 90-річчя від створення Надморських заповідників)* (с. Урзуф, 14–15 берез. 2017 р.). Серія: «Conservation Biology in Ukraine»), 2017. Вип. 2. Т. 1. С. 287–291.
  136. Чинкина Т. Б. Ботанический заказник местного значения «Кардашинские болота». *Фальцфейнівські читання* : збірник наук. праць. Херсон : «Терра», 2001. С. 204–206.
  137. Шаповал В. В. Флора та рослинність депресій Лівобережжя Нижнього Дніпра : дис. ... канд. біол. наук : 03.00.05 / УААН; Нікітський ботанічний сад – Національний науковий центр. Ялта, 2007. 314 арк. : іл. – Бібліогр.: арк. 170–208.
  138. Шаповал В. В. Флора судинних рослин асканійського степу. Асканія-Нова : ФОРП Андреев О. В., 2012. 195 с.
  139. Шаповал В. В., Старовойтова Т. В., Марущак О. Ю. Домузлинський під. Території, що пропонуються для включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України (тіньовий список, частина 2) / кол. авт. під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. Київ : «LAT & K», 2019. С. 176–178.
  140. Шаповал В. В., Старовойтова Т. В., Марущак О. Ю. Сиваський під. Території, що пропонуються для включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України (тіньовий список, частина 2) / кол. авт. під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. Київ : «LAT & K», 2019. С. 183–185.

141. Шаповал В. В., Старовойтова Т. В., Марущак О. Ю. Малий Чапельський під. Території, що пропонуються для включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України (тіньовий список, частина 2) / кол. авт. під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. Київ : «LAT & K», 2019. С. 186–188.
142. Шаповал В. В., Старовойтова Т. В., Марущак О. Ю. Зелений під. Території, що пропонуються для включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України (тіньовий список, частина 2) / кол. авт. під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. Київ : «LAT & K», 2019. С. 179–181.
143. Шаповал В. В., Старовойтова Т. В., Марущак О. Ю. Чорна долина. Території, що пропонуються для включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України (тіньовий список, частина 2) / кол. авт. під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. Київ : «LAT & K», 2019. С. 173–175.
144. Шапошникова А. О., Бойко М. Ф., Мойсієнко І. І., Мельник Р. П., Пономарьова А. А. Матеріали до проєктованих ботанічних заказників (Херсонська область, Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2015. Т. 11. № 3. С. 346–363.
145. Шапошникова А. О., Мойсієнко І. І., Пономарьова А. А. Фіторізноманіття перспективного регіонального ландшафтного парку «Долина курганів» (Херсонська область, Україна) : збірник наукових праць. *Природничий альманах*. Серія: Біологічні науки. Вип. 20. Херсон : ПП Вишемирський, 2014. С. 23–39.
146. Шапошникова А. О. Проєктований регіональний ландшафтний парк «Долина курганів». *Збірник тез підсумкової науково-практичної конференції Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за галуззю «Біологічні науки», присвячена 150-річчю В. І. Вернадського (12–15 берез. 2013 р.)*. Запоріжжя : ЗНУ, 2013. С. 120–122.
147. Khodosovtsev A.Ye., Darmostuk V.V., Diduch Ya.P., Pylypenko I.O. *Verrucario viridulae-Staurotheletum hymenogoniae*, a new calcicolous lichen community as a component of petrophytic grassland habitats in the Northern Black Sea region. *Mediterranean Botany*, 2019. 40 (1). P. 21–32.
148. Kondratyuk S.Ya., Khodosovtsev A.Ye., Karnefelt I. *Limoniella caloplacae* sp. nova (Leothiales), a new lichenicolous fungus on *Caloplaca botysthenica* sp. nova (Lecanorales, Ascomycota). *Mycologia Balcanica*, 2006. No 3. P. 95–99.
149. Moysiienko I., Shaposhnikova A., Sudnik-Wójcikowska B., Dembicz I. Modern trends in plant cover dynamics of the natural landmark «Valley of the Kurgans». *When theory meets practice: Conservation and restoration of grasslands: Book of abstracts «10th European Dry Grassland Meeting» (24–31 May 2013, Zamość, Poland)*. Bydgoszcz : Multigraf S. C., 2013. 54 p.
150. Moysiienko I., Sudnik-Wojcikowska B. The Flora of Kurgans in the Desert Steppe Zone of Southern Ukraine. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2006. No 2 (1). P. 5–38.
151. Moysiienko I.I., Shaposhnikova A.O., Dembicz I. Sozophytes of projected regional landscape park «Valley of Kurgans». *Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матеріали міжнародної конференції молодих учених (Щолкіне, 18–22 червня 2013 р.)*. Київ : Фітосоціоцентр, 2013. P. 111–112.
152. Moysiienko I.I., Sudnik-Wójcikowska B., Slim P., Moraczewski I.R. Impact of the invasive species *Elaeagnus angustifolia* L. on vegetation in pontic desert steppe zone (Southern Ukraine). *Pol. J. Ecol.*, 2009. No 58. P. 327–339.
153. Moysiienko I.I., Sudnik-Wójcikowska B., Slim P. Invasion of an alien tree species (*Elaeagnus angustifolia*) in project reserve «Valley of Kurgans» in desert steppe in southern Ukraine. *Степи северной Евразии: Материалы V международного симпозиума* / под. научной ред. чл.-корр. РАН А. А. Чибилева. Оренбург : ИПК «Газпромпечатъ» ООО «Оренбурггазпромсервис», 2009. С. 472–474.

154. Moysiienko I.I., Sudnik-Wójcikowska B. The Flora of Kurgans in the Desert Steppe Zone of Southern Ukraine. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2006. Vol. 2. No 1. P. 5–35.
155. Sudnik-Wojcikowska B., Moysiienko I., Zachwatowicz M., Jabłonska E. The value and need for protection of kurgan flora in the anthropogenic landscape of steppe zone in Ukraine. *Plant Biosystems*, 2011. Vol. 145. No 3. September. P. 638–653.
156. Sudnik-Wójcikowska B., Moysiienko I.I., Slim P., Moraczewski I. Impact of the invasive species *Elaeagnus angustifolia* on Pontic desert steppe zone vegetation in southern Ukraine. *Polish Journal of Ecology*. 2009. Vol. 57. No 2. P. 269–281.
157. Sudnik-Wójcikowska B., Moysiienko I.I. The flora of kurgans in the west Pontic grass steppe zone of southern Ukraine. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2006. T. 2 (2). P. 14–44.
158. Sudnik-Wojcikowska B., Moysiienko I. Kurhany na «Dzikich Polach» – dziedzictwo kultury i ostoja ukraińskiego stepu. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 183 s.
159. Sudnik-Wójcikowska B., Moysiienko I.I. The floristic differentiation of microhabitats within kurgans in the desert zone of Southern Ukraine. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, 2008. Vol. 77. No 2. P. 139–147.
160. United Nations Conference on Environment and Developmen (Earth Summit). 1992. Rio de Janeiro.
161. Vondrak J., Frolov I., Riha P., P. Hrouzek, Palice Z., Nadyeina O., Halici G., Khodosovtsev A., Roux C. New crustose Teloschistaceae in Central Europe. *The Lichenologist*. 2013. Vol. 45. No 6. P. 701–722.
162. Vondrak J., Riha P., Redchenko O., Vondrakova O., Hrouzek P. Khodosovtsev A. The *Caloplaca crenulatella* species complex; its intricate taxonomy and description of a new species. *The Lichenologist*. 2011. Vol. 43. No 5. P. 467–481.
163. <https://rm.coe.int/updated-list-of-officially-adopted-emerald-sites-december-2019-/168098ef51>

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК ПРОЄКТОВАНИХ ОБ'ЄКТІВ ПЗФ

РЕГІОНАЛЬНІ ЛАНДШАФТНІ ПАРКИ

«Гаврилівський»	24
«Гілея»	26
«Долина курганів»	28

ЗАКАЗНИКИ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ

Ландшафтні заказники

загальнодержавного значення

«Арабатський степ»	30
«Бобровий Кут»	31
«Бургунська балка»	32
«Василівська балка»	33
«В'яземський»	34
«Дончиха»	35
«Забарине»	36
«Західний Сиваш»	37
«Короводинський»	38
«Озеро Соколовське»	39
«Острови Коянли»	40
«Рогачик»	41
«Старошведський»	42
«Стрілківський під»	43
«Тягинська балка»	44
«Узбережжя Чонгарської протоки»	45
«Чонгарський під»	46
«Чорна долина»	47

Ботанічні заказники

загальнодержавного значення

«Барнашівський під»	48
«Зелений під»	49
«Кардашинське болото»	50
«Малий Чапельський під»	51
«Пригірський»	52
«Степовий під Гарбузи»	53
«Шилова балка»	54

ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Ландшафтні заказники

місцевого значення

«Бабина Балка»	55
«Балка Вали-Воли»	56
«Болгарська балка»	57
«Гола балка»	58
«Горностаївський»	59
«Домузлинський під»	60

«Дрімайлівська балка»	61
«Заводівські балки»	62
«Зелений Гай»	63
«Карадай»	64
«Князе-Григорівський»	65
«Крива балка»	66
«Кудикіни гори»	67
«Лесовий каньйон»	68
«Острів Верблюдка»	69
«Півострів Мала Коса»	70
«Сиваський під»	71
«Софіївський степ»	72
«Ушкальські висоти»	73
«Чернеча Балка»	74
«Чорна лощина»	75

Ботанічні заказники місцевого значення

«Архангельський»	76
«Балка Кудруманова»	77
«Балка Мерзлякова»	78
«Балка Павлова»	79
«Балка Чабанка»	80
«Балка Янчекрак»	81
«Білогірський»	82
«Білозерський»	83
«Вільхові Саги»	84
«Долматівський»	85
«Економія Іванівка Карла Фальц-Фейна»	86
«Заповітний»	87
«Зеленівський степ»	88
«Лиманецький»	89
«Мар'їнський»	90
«Натальїнський»	91
«Орловський»	92
«Попова Яма»	93
«Скадовський приморсько-пустельний степ»	94
«Твердомедівський»	95
«Федорівський»	96
«Ясна Поляна»	97

ГІДРОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ

«Бехтерські озера»	98
--------------------	----

ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ

«Ягорлицький степ»	99
--------------------	----

ОРНИТОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ			
«Каланчацькі острови імені Т. Б. Ардамацької»	100	«Ясен Ольги»	118
		«Новогредневська»	119
ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ		<i>Кургани</i>	<i>120</i>
<i>Геологічні пам'ятки природи місцевого значення</i>		«Довгі кургани»	120
«Відслонення відкладів міоцену біля села Львове»	101	«Курган біля Берислава»	121
		«Курган біля Братського»	122
<i>Ландшафтні пам'ятки природи місцевого значення</i>		«Курган біля Гаврилівки»	123
«Острівець»	102	«Курган біля Демидівки»	124
		«Курган біля Змієвки I»	125
<i>Комплексні пам'ятки природи місцевого значення</i>		«Курган біля Змієвки II»	126
«Байди-Бомбандери»	103	«Курган біля Золотої Балки»	127
		«Курган біля Зорівки»	128
<i>Ботанічні пам'ятки природи місцевого значення</i>		«Курган біля Інгульця»	129
«Архівний дуб»	104	«Курган біля Каїрів I»	130
«Дуб сільськогосподарського училища»	105	«Курган біля Каїрів II»	131
«Дуб Віри Фальц-Фейн»	106	«Курган біля Каїрів III»	132
«Дуб Едуарда Фальц-Фейна»	107	«Курган біля Каїрів IV»	133
«Дуб Олександра Фальц-Фейна»	108	«Курган біля Каїрів V»	134
«Іванівський дуб»	109	«Курган біля Каїрів VI»	135
«Каланчацький дуб»	110	«Курган біля Крупиці I»	136
«Марійкин дуб»	111	«Курган біля Крупиці II»	137
«Олексіївський дуб»	112	«Курган біля Крупиці III»	138
«Тополі Мстислава та Олексія Неструєвих»	113	«Кургани біля Михайлівки»	139
«Тополя Олексія Неструєва (старшого)»	114	«Курган біля Новоберислава I»	140
«Тополя Софії Фальц-Фейн»	115	«Курган біля Новоберислава II»	141
«Тополя Старозбур'ївська»	116	«Курган біля Очаківського»	142
«Херсонська вікова сосна»	117	«Курган біля села Львове»	143
		«Курган біля села Суханове»	144
		«Курган біля Червоного Яру I»	145
		«Курган біля Червоного яру II»	146
		«Курган-майдан»	147
		«Курган-могила Велика»	148
		«Курган-могила Кислякова»	149
		«Курган-могила Маргура»	150
		«Курган-могили Бериславські»	151

Наукове видання

**Мойсієнко І. І., Ходосовцев О. Є., Пилипенко І. О.,
Бойко М. Ф., Мальчикова Д. С., Клименко В. М.,
Пономарьова А. А., Захарова М. Я., Дармоустук В. В.**

**ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Монографія

Керівник проекту: Л.О. Тихомирова
Макет: Н.Н. Ковальчук
Обкладинка: В. В. Савельєва
Технічний редактор: Г. М. Шестакова

Підписано до друку 03.07.2020 р. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 13,65. Наклад 300. Замовлення № 0320м-57.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
Телефони: +38 (0552) 39 95 80
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.